

વિદ્યાર્થીઓ માટેની આવૃત્તિ
સરળ બાળઅંકગણિત.

લોગીલાલ કેશવલાલ પટવા
અને
વસનજી દયાળજી દેશાઈ

એસ. બી. શાહની કું.
અમદાવાદ.

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગુજરાતી કોર્પોરાશન વિભાગ]

અનુક્રમાંક ૧૪૮૧૭ વર્ગિક

પુસ્તકનું નામ સ્ત્રી જાન સર્વજનિય

વિષય નં ૩૫ : ૮૪૬ : ૩૬

વિદ્યાર્થીઓ માટેની આવૃત્તિ.

સરળ બાળઅંકગણિત.

(નવા અભ્યાસક્રમ પ્રમાણે, ભૂમિતિ વિભાગ સાથે.)

(ધોરણ ચોથા સુધી.)

રચનાર,

ભોગીલાલ કેશવલાલ પટવા, બી, એ, એસ. ટી. સી. ડી.

(ગણિત એનર્સ.)

એસિ. માસ્ટર, મહાત્મકાંતી ટ્રેનિંગ કોલેજ ફારવીમેન, અમદાવાદ.

અને

વસનજી દયાળજી દેશાઈ, એસ. ટી. સી.

હેડમાસ્ટર, પ્રેક્ટિસિંગ સ્કૂલ, પ્રે. રા. ટ્રેનિંગ કોલેજ ફારમેન, અમદાવાદ.

પ્રસિદ્ધ કરનાર,

એસ. બી. શાહની કું.

પાનકોરનાકા—અમદાવાદ.

કિં. ૦-૫-૦.

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય
અમદાવાદ
ગુજરાતી કોપીરાઈટ-સંગ્રહ
૧૯૨૬

ધી “ સૂર્યપ્રકાશ પ્રીન્ટીંગ ” પ્રેસમાં મૂળચંદ્રભાઈ ત્રીકમલાલે છાપ્યું.
ડૉ. પાનકાર નાટા—અમદાવાદ.

બાળસ્વરૂપમાં વિરાજતા ગણિતશાસ્ત્રીઓને અર્પણ.

પ્રસ્તાવના.

અમારા સરળ બાળઅંકગણિતને શિક્ષક બંધુઓએ ઘણો જ સારો આવકાર આપ્યો છે અને ઘણી જગાએ શિક્ષકોએ શાળાઓમાં તેનો ઉપયોગ કરવા પણ માંડ્યો છે. વિદ્યાર્થીઓ માટે તેજ ગણિતની સસ્તી આવૃત્તિ કાઢવાની અમને સૂચન! થતાં તુરતજ અમે તેનો સહર્ષ સ્વીકાર કરીને આ આવૃત્તિ બહાર પાડી છે.

આ આવૃત્તિમાં અમારા ગણિતમાંથી ફક્ત વિદ્યાર્થીઓને ઉપયોગી ભાગ—એકલા દાખલા—જરૂરી આવૃત્તિઓ સાથે આપવામાં આવ્યો છે. જેમને અભ્યાસક્રમ, શિક્ષણ પદ્ધતિ તથા રીતો સંબંધી વધુ જાણવાની ઈચ્છા હોય તેમને માટે અમારું મોટું ગણિત છે. પણ અમારા માનવા મુજબ વિદ્યાર્થીઓને તે બધાની જરૂર નથી. આ આવૃત્તિમાં જવાબો પણ ખાસ ઇરાદા પૂર્વક આપ્યા નથી. વિદ્યાર્થીઓ પ્રયત્ન કરી દાખલો કરે અને શિક્ષકોને બતાવે. છતાં જેમને જવાબોની જરૂર હોય તેમને મોટા ગણિતમાંથી જવાબ જોવામાં હરકત પડશે નહિ. પ્રકરણની સંખ્યા તેમજ દાખલાની સંખ્યા તો બંનેમાં એકજ છે. એકંદરે બંને પુસ્તકો એકજ હોવા છતાં એક મોટું શિક્ષકોને વધુ ઉપયોગી અને બીજું નાનું વિદ્યાર્થીઓને વધુ ઉપયોગી થઈ પડે તેમ છે. આ આવૃત્તિ સસ્તી હોવાથી બાળકોને ખર્ચ પણ ઓછું કરવું પડે.

આશા છે કે બાળકો આ સસ્તી આવૃત્તિનો લાભ લેશે. અને જનસમાજને અમારો આ પ્રયાસ પસંદ પડશે.

અમદાવાદ.
તા. ૧૫ મી જુન ૧૯૨૯.

}

ભોગીલાલ કેશવલાલ પટ્ટવા.
વસનજી દયાળજી દેસાઈ.

અનુક્રમણિકા.

વિષય

પૃષ્ઠાંક.

ધોરણ ૧ લું.

સંખ્યા.	૧
શૂન્યનો ઉપયોગ.	૨
મેાના સરવાળા બાદબાકી.	૩
લેખી સરવાળા.	૬
લેખી બાદબાકી.	૮
મેાના ગુણાકાર ભાગકાર.	૧૧
આંક.	૧૧
દેશી ચલણી નાણાં.	૧૧
ભૂમિતિ-આકૃતિ રચના.	૧૩

ધોરણ ૨ જી.

પ્રકરણ ૧ લું. સંખ્યા.	૧૪
પ્રકરણ ૨ જી. સરવાળા.	૧૫
પ્રકરણ ૩ જી. બાદબાકી.	૧૭
પ્રકરણ ૪ થું. ગુણાકાર.	૧૯
પ્રકરણ ૫ મું. ભાગાકાર	૨૨
પ્રકરણ ૬ હું. કોષ્ટકો.	૩૦
પ્રકરણ ૭ મું. અપૂર્ણાંક.	૩૩
ભૂમિતિ.	૩૭
પ્રમાણ. (નકશો)	૩૯
પરચુરણ હિસાબ.	૪૦

ધોરણ ૩ જી.

પ્રકરણ ૮ મું. સંખ્યા.	૪૩
પ્રકરણ ૯ મું. સરવાળા બાદબાકી.	૪૩
પ્રકરણ ૧૦ મું. ગુણાકાર.	૪૫

પ્રકરણ ૧૧ મું. ભાગાકાર.	૪૫.
પ્રકરણ ૧૨ મું. ક્રોષક્રો.	૪૭.
પ્રકરણ ૧૩ મું. ઉતરતી ભાંજણી.	૪૮
પ્રકરણ ૧૪ મું. ચઢતી ભાંજણી.	૫૦
પ્રકરણ ૧૫ મું. વિવિધ પરિમાણના સરવાળા બાદબાકી.	૫૨
પ્રકરણ ૧૬ મું. આણપાણના સરવાળા બાદબાકી.	૫૬
પ્રકરણ ૧૭ મું. વિવિધ પરિમાણના ગુણાકાર.	૫૮
પ્રકરણ ૧૮ મું. વિવિધ પરિમાણના ભાગકાર.	૬૨
પ્રકરણ ૧૯ મું. અપૂર્ણાંક.	૬૪
પ્રકરણ ૨૦ મું સાદા અપૂર્ણાંકના સહેલા સરવાળા.	૬૬
પ્રકરણ ૨૧ મું સાદા અપૂર્ણાંકની સહેલી બાદબાકી.	૬૮
પ્રકરણ ૨૨ મું એકમ રીતિ.	૬૯
પ્રકરણ ૨૩ મું પરચુરણ હિસાબ.	૭૧.
પ્રકરણ ૨૪ મું ભૂમિતિ.	૭૬

ધોરણ ૪ થું.

પ્રકરણ ૨૫ મું ક્રોષક્રો.	૭૮
પ્રકરણ ૨૬ મું સંખ્યાના પ્રકાર.	૮૧
પ્રકરણ ૨૭ મું ગણિતનું કામ સહેલું કરવાની યુક્તિઓ.	૮૩
પ્રકરણ ૨૮ મું અપૂર્ણાંક.	૮૪
પ્રકરણ ૨૯ મું 'ના'ના ચિહ્નવાળા ગુણાકાર.	૮૬
પ્રકરણ ૩૦ મું અપૂર્ણાંક-ભાગાકાર.	૮૭.
પ્રકરણ ૩૧ મું પ્રમાણ (સાદું).	૮૮
પ્રકરણ ૩૨ મું સાદું વ્યાજ.	૯૩
પ્રકરણ ૩૩ મું ચોરસ તથા ઘન માપ.	૯૬
પ્રકરણ ૩૪ મું નામું.	૧૦૦
પ્રકરણ ૩૫ મું ભૂમિતિ.	૧૦૨
પ્રકરણ ૩૬ મું પરચુરણ હિસાબ.	૧૦૫-૧૦૬

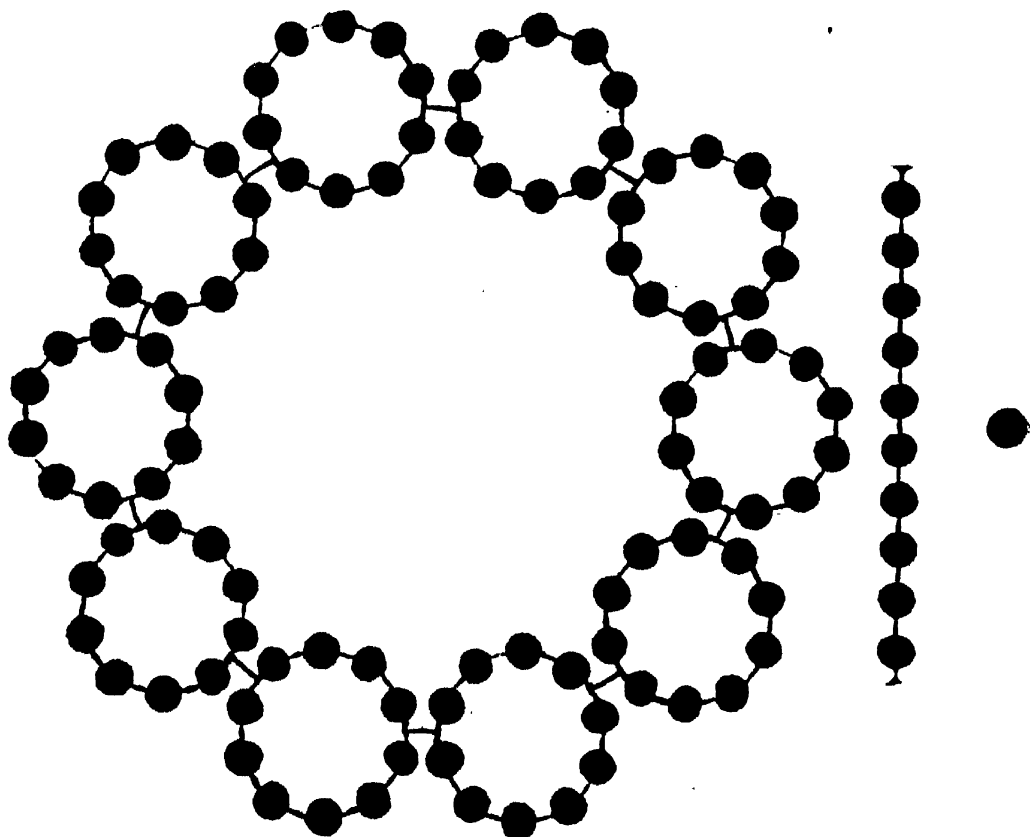
સરળ બાળઅંકગણિત.

ધોરણ ૧ હું.

(૧) સંખ્યા ગણવી, લખવી અને વાંચવી.

૧ શતક

૧ દશક ૧ એકમ

છૂટા સો. દશ દશક.

છૂટા દશ. છૂટો એક

ત્રણ રકાખી લઈ તેમને શતકની, દશકની અને એકમની છે, એમ નામ આપો, અને જમીન પર ચાકથી ત્રણ ખાનાં પાડી જમણી બાજુ એકમ, વચલા ખાનામાં દશક અને ડાબી બાજુના ખાનામાં શતકની રકાખીઓ ગોઠવો.

શતક	દશક	એકમ
૧	૩	૨

સ્લેટમાં ત્રણ ખાનાં દોરી આ પ્રમાણે નામ લખી રૂઝર લખો.

મનોયત્ન.

- (૧) ૧૪૧, ૧૫૨, ૧૫૭, ૧૬૫, ૨૮૪, ૩૮૫, ૪૮૬, ૫૭૭, ૬૫૨, ૨૬૩, ૨૭, ૮, ૭૩૫, ૮૫૬ વગેરેમાં કેટલા શતક છે, કેટલા દશક છે, કેટલા છટા (એકમ) છે તે બોલો.
- (૨) ૧૧૭, ૨૫૩, ૪૫૬, ૬૭૮, ૯૧૨, ૧૨૩, ૧૭, ૮, ૭૧૬ વગેરે મણકાથી કાઢી ખાનાવાર ગોઠવો અને ગોઠવેલી રકમ બોલો.
- (૩) ૫ શતક, ૩ દશકને ૨ એકમ લઈએ તો કેટલા થાય ?
 ૩ „ ૪ „ ૩ „ ની કઈ રકમ બને ?
 ૬ „ ૩ „ ૫ „ મળીને કેટલા થાય ?
 ૪ „ ૫ „ ૭ „ ની શી સંખ્યા બને ?
- (૪) લખો—

પાંચસો છન્નુ, છસો પંચોતેર, આઠસોતેવીસ, ત્રણસો અગણોતેર, આઠસો પીસ્તાળીસ.

શૂન્યનો ઉપયોગ.

મનોયત્ન.

- (૧) શતક, દશક અને એકમની રકાખીઓમાં ગોઠવી, ખાનાં પાડી, સંખ્યા લખો.
 એક શતક ને બે દશક. બે શતક ને પાંચ દશક.
 ચાર શતક ને આઠ દશક. ત્રણ શતક ને છ દશક.
 ઉપરની રકમોમાં એકમના ખાનામાં શું લખશો ? લખેલી રકમો વાંચો.
- (૨) શતક દશક અને એકમની રકાખીઓમાં ગોઠવી, ખાનાં પાડી સંખ્યા લખો:—
 બે શતક ને ત્રણ એકમ, ચાર શતક ને બે એકમ,
 ત્રણ શતક ને પાંચ એકમ, પાંચ શતક ને સાત એકમ,
 સાત દશક ને આઠ એકમ.
 આ રકમોમાં દશકના ખાનામાં શું લખાય ? લખેલી રકમો વાંચી જાઓ.

(૩) શતક, દશક અને એકમની રકાબીઓમાં ગોઠવી, ખાનાં પાડી, સંખ્યા લખો.

એ શતક ને પાંચ એકમ; ત્રણ શતક ને ચાર દશક; સાત શતક.
એ દશક ને ત્રણ એકમ; પાંચ શતક ને ત્રણ દશક; બસો પીરતાળીસ
ચારસો સાત; છસો આઠ; પાંચસો એક; પંદર; સાતસો પંદર.

(૪) ૫૦૭, ૧૬, ૧૦૫, ૮૭૫, ૬૫૦, ૩૮૦, ૪૧૭, ૮૬૭, ૯૨૦, અને ૮૫ એ રકમો વાંચો.

(૫) ચારસો પાંચ, આઠસો પંદર, છસો સત્તર, પાંચસો પાંચ, સત્તાવીસ, સાતસો સીતોતેર. ચારસો ઓગણ્યાએંસી, બસો સાત, આ સંખ્યાઓ લખો.

(૨) અ સરવાળા બાદબાકી.

મનોયત્ન. મોંના સરવાળા.

અ ગણતરી

(૧) ૨૦ થી આગળ ૩૦ સુધી સંખ્યા બોલો.

(૨) ૨૭ થી „ ૩૭ „ „ „

(૩) ૪૬ થી „ ૫૬ „ „ „

(૪) ૫૮ થી „ ૬૮ „ „ „

(૫) ૭૦ થી „ ૮૪ „ „ „

(૬) ૮૮ થી „ ૯૮ „ „ „

ચ (૧) ૨૮ થી આગળના પાંચ અંક બોલો..

(૨) ૩૭ થી „ ૭ „ „ „

(૩) ૪૫ થી „ ચાર અંક બોલો.

(૪) ૩૬ થી „ ત્રણ „ „

(૫) ૫૬ થી „ આઠ „ „

(૬) ૧૭ થી „ નવ „ „

(૭) ૪૬ થી „ દશ „ „

ઉમેરવા.

- અ (૧) ૧૨ મણકામાં ૭ મણકા નાંખો. કેટલા થાય તે ગણો.
 (૨) ૨૭ કચુકામાં ૪ કચુકા નાંખી, કેટલા થાય તે ગણો.
 (૩) ૩૮ મણકામાં ગણીને ૬ મણકા નાંખો. કેટલા થયા?
 (૪) ૩૫ દિવાસળીમાં ૮ દીવાસળી ગણીને નાંખો. કેટલી થઈ?
 (૫) ૪૬ બટનમાં ૫ બટન ગણતા જઈ નાંખો. કેટલાં થયાં?
- બ ૧૫ ને ૭ કેટલા? ૪૫ ને ૬ કેટલા? ૩૮ ને ૫ કેટલા?
 ૫૭ ને ૮ કેટલા? $૪૬ + ૫ = ?$ $૩૫ + ૬ = ?$

જવાબ શોધી કહાડો.

ક	૩૨	૨૫	૩૬	૨૨	૫૨	૬૬	૭૫
	+૭	+૮	+૭	+૮	+૬	+૫	+૮

- હ ૧૦ માં દશ દશ ઉમેરીને ૧૦૦ થાય ત્યાં સુધીના અંક બોલી જાઓ.
 ૫ માં દશ દશ ઉમેરીને ૮૫ થાય ત્યાં સુધીના અંક બોલી જાઓ.
 ૭ માં ,, ૭૭ ,, ,, ,,
 ૩ માં ,, ૩૩ ,, ,, ,,
 ૧, ૨, ૪, ૬, ૮, ૯ થી શરૂ કરી દશ દશ ઉમેરવાના ક્રોડા બનાવો.
 છ, છ, સાત, સાત એમ ઉમેરતાં જઈને પોતાની મેળે આંકના ક્રોડા બનાવો.

મનોચત્ન. મોંએથી કરવાની બાદબાકી.

- અ (૧) ૩૦ થી પાછળ ૨૦ સુધીની સંખ્યા બોલો.
 (૨) ૨૭ થી ,, ૧૭ ,, ,, ,,
 (૩) ૪૩ થી ,, ૩૩ ,, ,, ,,
 (૪) ૫૮ થી ,, ૪૮ ,, ,, ,,
 (૫) ૭૯ થી ,, ૬૯ ,, ,, ,,
 (૬) ૧૦૦ થી ઉલટા આંક ૧ સુધી બોલી જાઓ.
- બ (૧) ૩૬ થી પાછળના પાંચ અંક બોલી જાઓ,
 (૨) ૧૭ થી ,, ચાર ,,
 (૩) ૪૭ થી ,, છ ,,

(૪)	૫૩ થી	પાછળના સાત અંક બોલી જાઓ.
(૫)	૫૮ થી	„ નવ „
(૬)	૨૪ થી	„ આઠ „
(૭)	૪૫ થી	„ નવ „
(૮)	૬૮ થી	„ દશ „

બાદ કરવા

- ક (૧) ૨૭ બટનમાંથી ૫ બટન લઈ લો. બાકી કેટલાં રહે ?
 (૨) ૩૬ મણકામાંથી ૭ મણકા છગનને આપો. તમારી પાસે કેટલી રહે ?
 (૩) ૭૦ સળીઓમાંથી ૬ બળી ગઈ, તો બાકી કેટલી રહી ?
 (૪) ૪૮ કોડીમાંથી ૬ કોડી બાળુ પર કાઢીએ, તો બાકી કેટલી રહે ?
 (૫) ૫૭ કાંકરામાંથી ૮ કાંકરા ફેંકી દઈએ તો કેટલા રહે ?
- ઢ. (૧) ૨૨ માંથી ૫ લઈએ તો કેટલા રહે ?
 (૨) ૩૭ પૈસામાંથી ૬ પૈસા ખરચીએ તો કેટલા રહે ?
 (૩) ૫૪ બોરમાંથી ૭ બોર બેનને આપીએ તો કેટલાં રહે ?
 (૪) ૪૬ લખોટામાંથી ૮ લખોટા ખોવાઈ ગયા, તો બાકી કેટલા રહ્યા ?

પૂરક પદ્ધતિ. મનોયતન.

- ૮ પૈસામાં કેટલા પૈસા નાખીએ તો ૧૫ પૈસા થાય ?
 ૨૭ લખોટામાં કેટલા લખોટા નાખીએ તો ૩૨ થાય ?
 ૩૪ ચોપડીઓ છે. આપણે ૪૨ ચોપડી જોઈએ છે, તો બીજી કેટલી લાવવી જોઈએ ?
 એક માળામાં ૭૧ મોતી હતાં, માળા તૂટી ગઈ અને મોતી શોધતાં ૬૬ જડ્યાં, તો કેટલાં મોતી ખોવાઈ ગયાં ?
 ૭૫ ફેરી આણી, ૬૮ ફેરીનો રસ કાઢ્યો, બાકી કેટલી ફેરી રહી ?
 એક નિશાળમાં ૮૨ છોકરા લાગે છે. તેમાંથી ૭૩ છોકરા હાજર હતા તો ગેરહાજર કેટલા ?

વાંચો: ૧૫ - ૩, ૩૭ - ૬, ૩૨ - ૫

જવાબ બોલો અગર રલેટમાં લખો.

૨૧ - ૪ = ? ૩૬ - ૭ = ? ૪૫ - ૩ = ?

જવાબ શોધી કાઢો.

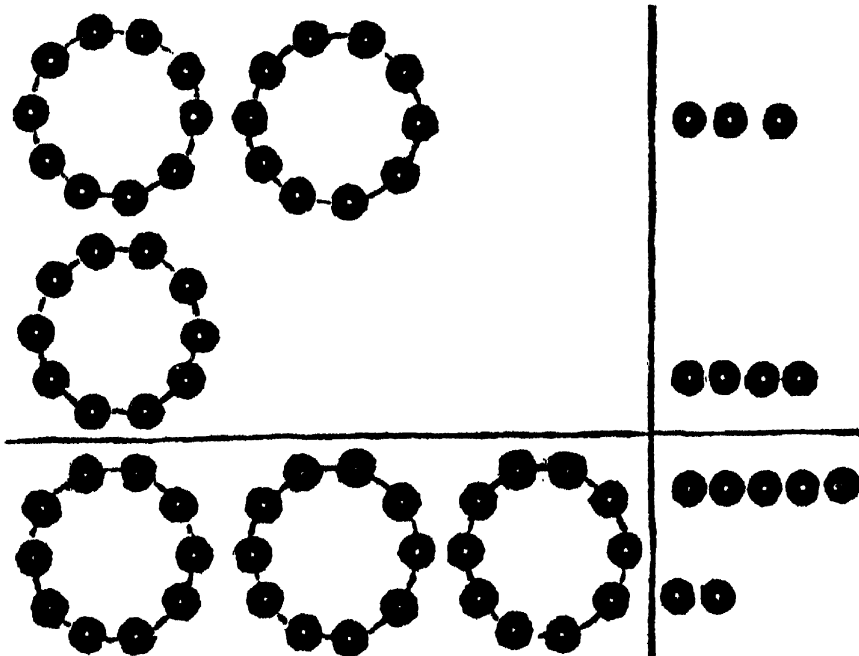
૩૫	૩૭	૪૨	૫૪	૪૫	૬૭
- ૪	- ૫	- ૬	- ૭	- ૮	- ૯
૨૫	૨૭	૪૦	૩૨	૪૬	૬૮
+ ૮	- ૫	+ ૬	- ૪	- ૮	- ૯

૧૦૦ માંથી દશ દશ બાદ કરીને ૧૦ સુધીના અંક બોલી જાઓ.

૯૪	”	”	”	૪	”	”	”
૬૫	”	”	”	૫	”	”	”
૪૩	”	”	”	૩	”	”	”

લેખી સરવાળા.

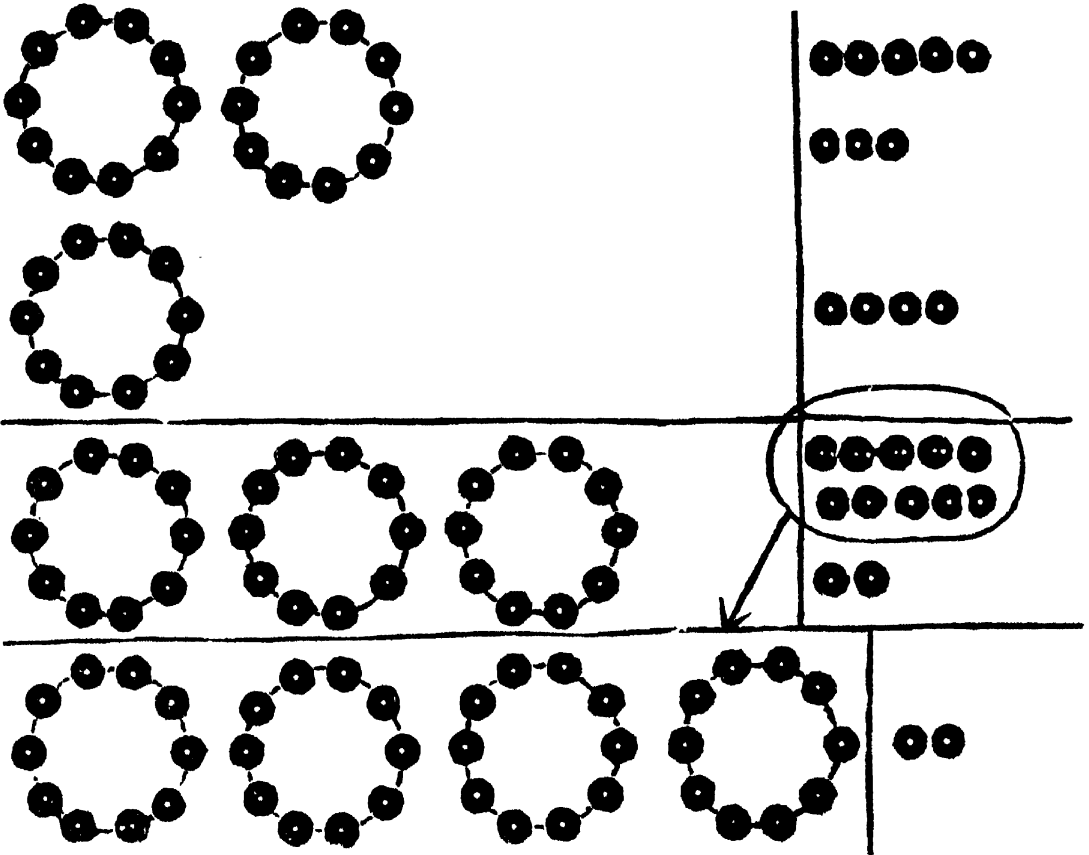
એક રકાબીમાં ૨૩ અને બીજામાં ૧૪ મણકા હોય તો કુલ કેટલા મણકા થાય ?

અ. જવાબ શોધી કાઢો:—

૩૦	૨૨	૩૦	૪૦	૫૭	૩૨	૬૪
+૫	+૪	+૧૦	+૨૦	+૧૦	+૧૪	+૩૫

એક છોકરા પાસે ૨૮ કચુકા છે ને બીજા પાસે ૧૪ છે તો બધા મળી કેટલા કચુકા થાય?

બ. જવાબ શોધી કાઢો:—

૨૮	૩૪	૪૫	૫૮	૬૮	૭૭
+૫	+૭	+૧૬	+૨૩	+૨૬	+૧૫

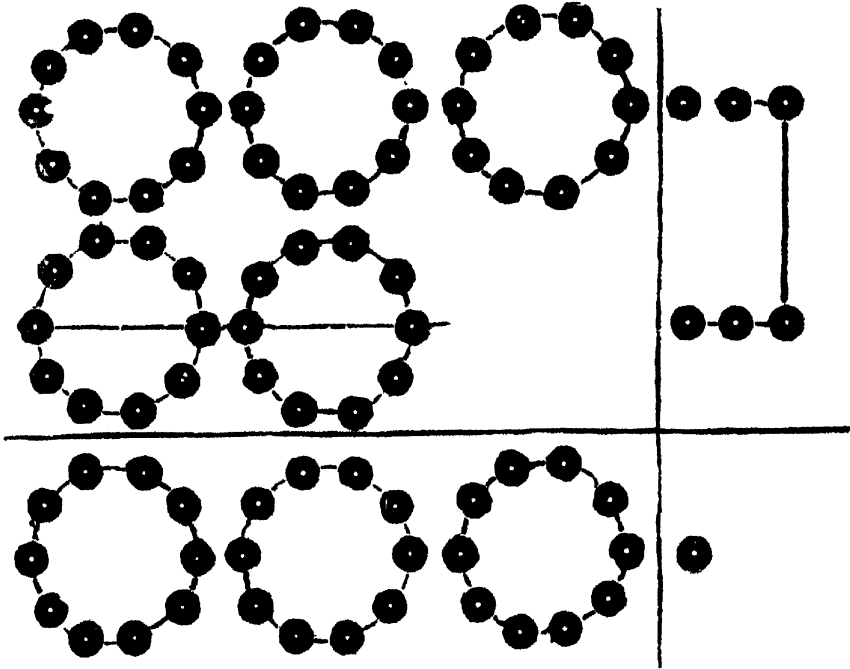
ક. (૧) એક ક્યારામાં ૩૭ મરચીના છોડ છે અને બીજામાં ૧૬ છોડ છે તો બધા મળીને કેટલા થાય?

(૨) બાળવર્ગમાં ૨૬ છોકરા છે અને પહેલી ચોપડીમાં ૩૭ છોકરા છે. બંને વર્ગના મળીને કેટલા થાય?

- (૩) એક ચોપડીમાં ૬૫ પાનાં છે અને બીજી ચોપડીમાં ૨૯ પાનાં છે. બંને ચોપડીનાં થઇને પાનાં કેટલાં ?
- (૪) બાબુ ૨૩ બોર લાવ્યો અને લખી ૨૭ બોર લાવી. બધાં મળીને કેટલાં બોર થયાં ?
- (૫) કનુએ રામુને ૩૫ બોર આપ્યાં અને ધનુએ રામુને ૧૮ બોર આપ્યાં. તો રામુ પાસે બધાં થઇને કેટલાં થયાં ?

લેખી બાદબાકી.

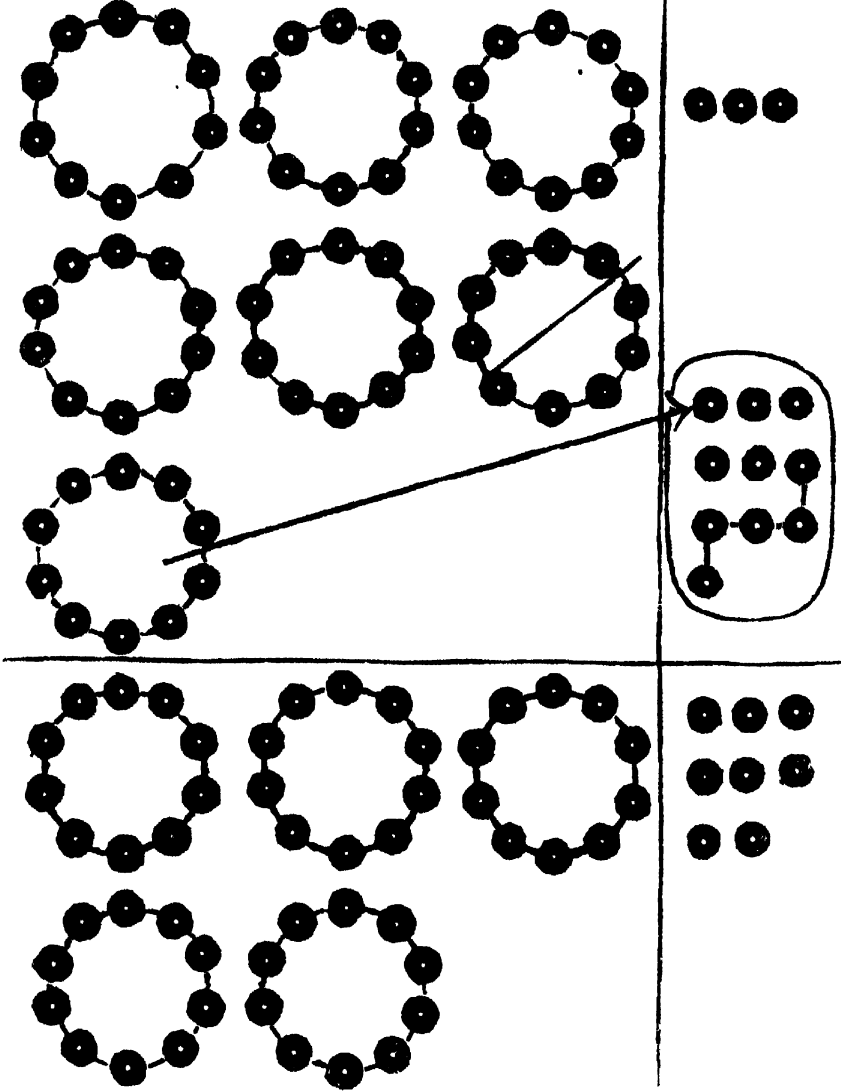
૫૬ દીવાસળીઓમાંથી ૨૫ વપરાઈ ગય તો બાકી કેટલી રહે ?

મનોયત્ન અ.

જવાબ શોધી કાઢો:—	૨૬	૫૦	૪૩	૨૪	૫૭	૮૮
	<u>-૪</u>	<u>-૧૦</u>	<u>-૨૦</u>	<u>-૧૩</u>	<u>-૨૪</u>	<u>-૫૭</u>

એકમાણસ પાસે ૭૩ રૂપિયા હતા, તેમાંથી તેણે ૧૫ રૂપિયા ખર્ચ કર્યા, ત્યારે તેની પાસે કેટલા રૂપિયા રહ્યા ?

મનોયત્ન. વ. જવાબ શોધી કાઢો:—

૪૦	૫૨	૬૩	૩૫	૭૧	૯૭
-૫	-૫	-૧૭	-૧૬	-૩૮	-૫૯

મનોયત્ન વ

- (૧) ૩૬ રૂપિયામાંથી ૨૫ રૂપિયા ખર્ચ થાય તો બાકી કેટલા રહે ?
- (૨) એક માણસની માસિક આવક ૬૮ રૂપિયા છે. જો તેનું ખર્ચ ૪૬ રૂપિયા હોય તો તેની પાસે શું રહે ?
- (૩) ૭૪ પતંગમાંથી ૫૮ પતંગ વેચી દીધા તો બાકી કેટલા રહ્યા ?

- (૪) એક માણસે ૯૨ રૂપીઆ લઈને એક બેંસ વેચી અને તેમાંથી ૪૭ રૂપીઆની એક ગાય લીધી તો તેની પાસે કેટલા રૂપીઆ રહ્યા?
- (૫) એક ઝાડ ઉપર ૬૫ કાગડા બેઠા હતા તેમાંથી ૩૮ ઉડી ગયા, તો બાકી કેટલા કાગડા તે ઝાડ ઉપર રહ્યા?

મનોયત્ન. ઢ.

- (૧) નીચેના દાખલા કરી જવાબ કાઢો:—

૩૭+૧૮, ૪૭-૩૮, ૬૫+૨૫, ૭૬-૪૮,

૯૩-૬૪, ૬૩-૪૭, ૩૧+૫૧+૧૨

- (૨) નીચેના દાખલામાં જ્યાં ખાલી જગા છે ત્યાંની રકમો ભરી કાઢો.

૧૫ + ૧૭ = , ૨૮ - ૧૩ = , ૧૨ + = ૨૭,

૨૫ - = ૧૩, + ૧૮ = ૩૪, - ૮ = ૧૨,

મનોયત્ન ફ.

- (૧) એક છોકરા પાસે ચાર આના હતા તેને બીજા ત્રણ આના તેની બાએ આપ્યા તો તેની પાસે કેટલા આના થયા ?
- (૨) એક સુતાર પહેલે દિવસે બે રૂપીઆ ત્રણ આના કમાયો અને બીજે દિવસે ત્રણ રૂપીઆ ચાર આના કમાયો, તો તેની પાસે કેટલું નાણું થયું ?
- (૩) કમુની ઝોઢણીના બે રૂપીઆ છ આના બેઠા અને ધાધરીના એક રૂપીઆ ચાર આના બેઠા, તો તેનાં કપડાંનું બધું મળીને શું ખર્ચ થયું ?
- (૪) એક છોકરા પાસે ચાર રૂપીઆ નવ આના હતા તેમાંથી તેણે બે રૂપીઆ ચાર આનાની ચોપડીઓ લીધી, તો તેની પાસે શું રહ્યું ?
- (૫) મનુના બાપાએ તેને મેળામાં વાપરવા એક રૂપીઆ ચાર આના આપ્યા હતા. તેમાંથી તેણે એક રૂપીઆ ચાર આનાનાં રમકડાં લીધાં અને બાકીના પૈસાની મીઠાઈ લીધી, તો મિઠાઈ કેટલાની લીધી હશે ?

૨. બ. મોંએથી કરવાના ગુણાકાર અને ભાગાકાર.

એકની એકજ રકમનો બે કે તેથી વધારે વાર સરવાળો.

- ૧, ૨, ૩, ૪, ૫ (૧) આ સાથેનો પાંચ સમૂહનો કોડો.
 ૬, ૭, ૮, ૯, ૧૦ (૨) જોઈને ૬, ૭, ૮, ૯, ના કોડો.
 ૧૧, ૧૨, ૧૩, ૧૪, ૧૫ (૩) બનાવો.
 ૧૬, ૧૭, ૧૮, ૧૯, ૨૦ (૪)
 ૨૧, ૨૨, ૨૩, ૨૪, ૨૫ (૫)

(૩) આંક.

મનોયત્ન.

- (૧) ૧ પૈસાનાં ૪ બોર તો ૬ પૈસાનાં કેટલાં ?
 (૨) ૧ નારંગીના ૩ પૈસા તો ૭ નારંગીના કેટલા ?
 (૩) ૧ આનાના ૩ પતંગ તો ૫ આનાના કેટલા ?
 (૪) ૪૨ બોર, ૬ છોકરાને સરખાં વહેંચી આપ્યાં. દરેકને ભાગ કેટલાં આવ્યાં હશે ?
 (૫) ૪ પૈસાની ૧ આની આવે છે તો ૧૨ પૈસાની કેટલી આનીઓ આવે ?
 (૬) એક એક છોકરાને પાંચ પાંચ ટીકડીઓ આપીએ તો ૩૫ ટીકડીઓ કેટલા છોકરાને અપાય ?
 (૭) એક છોકરો કહે છે કે મારી પાસે આઠ આડની છ ઢગલીઓ થાય એટલી કોડીઓ છે. ત્યારે તેની પાસે કોડીઓ કેટલી હશે ?

(૪) દેશી ચલણી નાણાં.

૩ પાછ	= ૧ પૈસો	૩ પાછ	= ૧ પૈસો
૪ પૈસા અથવા	} = ૧ આનો	૨ અધેલા	= ૧ પૈસો
૧૨ પાછ		૨ પૈસા	= ૧ ઢબુ
૧૬ આના	= ૧ રૂપીઓ	૨ ઢબુ	= ૧ આનો
		૨ આના	= ૧ બેઆની
૧ રૂપીઓ	= ૧૬ આના	૨ બેઆની	= ૧ પાવલી
૧ અડધો રૂપીઓ	= ૮ આના	૨ પાવલી	= ૧ અડધો(રૂપીઓ)
૧ પાવલી	= ૪ આના	૨ અડધા	= ૧ રૂપીઓ
૧ બેઆની	= ૨ આના		

૧ રૂપીઆ	= ૬૪ પૈસા	૧ રૂપીઆ = ૬૪ પૈસા
૧ રૂપીઆ	= ૩૨ ઢબુ	૧ અડધો = ૩૨ પૈસા
૧ રૂપીઆ	= ૧૬ આની	૧ પાવલી = ૧૬ પૈસા
૧ રૂપીઆ	= ૮ બેઆની	૧ બેઆની = ૮ પૈસા
૧ રૂપીઆ	= ૪ પાવલી	૧ આનો = ૪ પૈસા
૧ રૂપીઆ	= ૨ અડધા	૧ ઢબુ = ૨ પૈસા

રૂપાના સિક્કા—રૂપીઆ, અડધો, નાની પાવલી, નાની બેઆની.
 નીકલના „ — મોટી પાવલી, મોટી બેઆની, આની
 તાંબાના „ — ઢબુ, જુનો પૈસો, જુનો અઘેલો, જુની પાછ
 કાંસાના „ — નવો પૈસો, નવો અઘેલો, નવી પાછ.

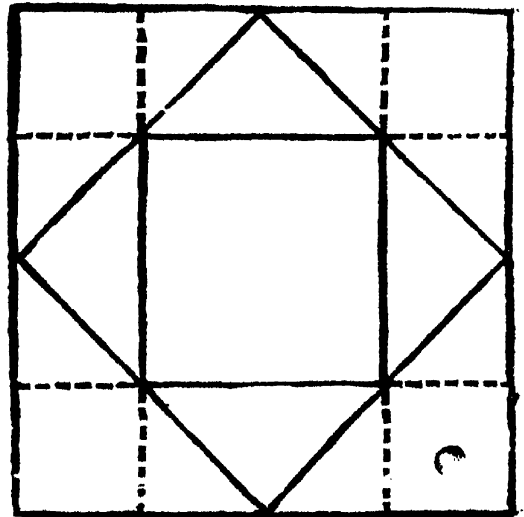
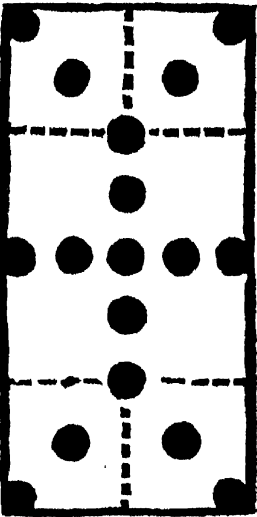
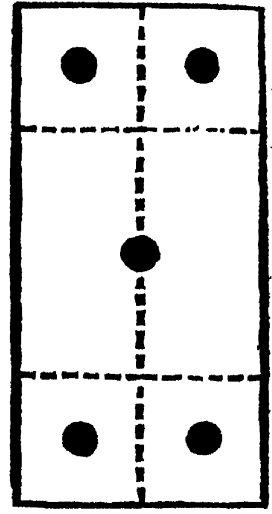
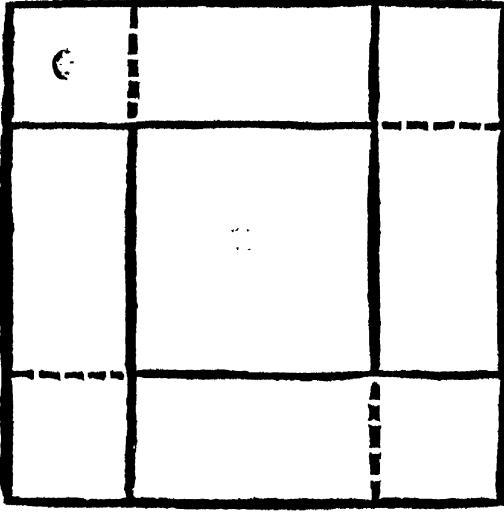
મનોયત્ન.

- (૧) ૨ પૈસાની પાછાં કેટલી ? (૨) ૨ રૂપીઆના અડધા કેટલા ?
- (૩) ૪ રૂપીઆની બે આની કેટલી ? (૪) ૬૨ પાવલીના રૂપીઆ કેટલા ?
- (૫) ૧૨ પૈસાના આના કેટલા ?
- (૬) મગન એક આનો લઇને ૧ પૈસાનો પતંગ લાવ્યો. તેને કેટલા પૈસા પાછા મળે ?
- (૭) ચાર પાછનું શેર શાક લીધું ને ઢબુ આપ્યો તો શું પાછું લેવું ?
- (૮) ચીનુ પાસે સાત પૈસા હતા અને તેના ભાઈ પાસેથી પાંચ પૈસા લીધા, પછી અઘા પૈસા તેની બાને આપીને તેની આનીઆ લીધી તો કેટલી આનીઆ તેને મળી ?
- (૯) નવ આનાના પૈસા લઇને એક એક પૈસો લિખારીને આપ્યો તો કેટલા લિખારીને અપાય ?
- (૧૦) એક રૂપીઆમાંથી દશ દશ પૈસાના ચાર પ્યાલા લીધા તો શું બાકી રહે ?

ભૂમિતિ—

(૧) આકૃતિરચના (ડીઝાઇન)

સળીઓ, કચુકા કે મણુકા વડે ચોરસ, લંબ ચોરસ વગેરે આકૃતિઓ રચો. અંદર ઝીણા ઝીણા મણુકા ગોઠવો.

આવી બીજી આકૃતિઓ દોરો.

ધોરણ ૨ જી.

પ્રકરણ ૧ જી. સંખ્યા (લાખ સુધીની)

લાખ		હજાર		છુટા		
દશલાખ	લાખ	દશહજાર	હજાર	શતક	દશક	એકમ
૨	૫	૧	૭	૬	૩	૪

૨, (દશલાખ)	૨૦,૦૦,૦૦૦
૫, (લાખ)	૫,૦૦,૦૦૦
૧, (દશહજાર)	૧૦,૦૦૦
૭, (હજાર)	૭,૦૦૦
૬, (શતક)	૬૦૦
૩, (દશક)	૩૦
૪, (એકમ)	૪

મનોયત્ન.

અ—નીચેની સંખ્યાઓ વાંચો.

- (૧) ૫,૩૨૭ (૨) ૮,૪૦૨ (૩) ૭૧૫ (૪) ૧૨,૦૨૪
 (૫) ૨૦,૧૨૮ (૬) ૩૨,૫૬૯ (૭) ૧૦૫ (૮) ૪૫,૮૩૨
 (૯) ૭૮,૫૯૦ (૧૦) ૯૯,૯૯૯

બ—લખો:—

- (૧૧) બે હજાર ચારસો પંદર. (૧૨) સાતહજાર.
 (૧૩) સાઠ હજાર. (૧૪) પંદરહજાર, એકસોએસી

- (૧૫) ચારહજીવરત્રણસોતેત્રીસ. (૧૬) અગિયારહજીવરએકસો
અગિયાર
(૧૭) પાંચહજીવ પાંચ. (૧૮) સાઠહજીવ સાઠ.
(૧૯) છત્રીસો બેતેર. (૨૦) ઓગણીસો ઓગણત્રીસ
(૨૧) ચાર અંકની મોટામાં મોટી (૨૨) પાંચ અંકની નાનામાં
સંખ્યા. નાની સંખ્યા.

ક નીચેના દાખલાઓમાં દરેક અંકની તેના સ્થાન પ્રમાણે
કિંમત જુદી લખો.

- (૨૩) ૧૭,૫૦૨ (૨૪) ૨૦,૧૧૧ (૨૫) ૭૨,૩૩૩
(૨૬) ૫૪,૦૪૮ (૨૭) બત્રીસો પંદર.

પ્રકરણ ૨ જું સરવાળા. મનોયત્ન.

- (૧) એક કબાટમાં ૫૩૭ પહેલી ચોપડીઓ અને ૮૪૬ બીજી
ચોપડીઓ છે. બધી મળીને ચોપડીઓ કેટલી થઈ ?
- (૨) એક ગામમાં ૬૬૮ ગાય, ૨૦૫ ઘોડા, ૧,૩૧૫ બળદ અને
૨,૧૧૬ બીજાં જાનવર છે તો તે ગામનાં કુલ જાનવર કેટલાં ?
- (૩) અમદાવાદથી વડોદરા રેલ્વેને રસ્તે ૬૨ માઈલ, વડોદરાથી
સુરત ૮૧ માઈલ અને સુરતથી મુંબઈ ૧૬૭ માઈલ થાય છે, તો
અમદાવાદથી મુંબઈ કેટલું દૂર થાય ?
- (૪) એક ઘોડાના ૫૨૫ રૂપિયા, બીજાના ૩૪૭ રૂપિયા અને
ત્રીજાના ૧૦૫ રૂપિયા આપ્યા. તો કુલ રૂપિયા ત્રણ ઘોડાના
કેટલા આપ્યા ?
- (૫) એક માણસે મરતી વખતે પોતાના ચાર છોકરાને બોલાવી દરેકને
રૂ. ૨,૫૦૮ આપ્યા. તો તે માણસ પાસે કેટલા રૂપિયા હતા ?
- (૬) એક ખેતરમાંથી ૬૫૦ ઘાસની પુણી, બીજામાંથી ૧,૦૭૫ અને
ત્રીજામાંથી ૨૭૫ ઘાસની પુણી કાપી તો બધાં ખેતરોમાં થઈ
એકંદર ઘાસની પુણી કેટલી થઈ ?

- (૭) એક મુખી રૂ. ૫,૮૭૪ મહેસુલ, બીજો રૂ. ૨,૫૦૮, ત્રીજો રૂ. ૯,૫૩૭ અને ચોથો રૂ. ૨,૦૮૧ મહેસુલ તાલુકે મોકલી આપે છે. તો એ બધા મુખીઓએ કુલ કેટલા રૂપિયા મોકલી આપ્યા ?
- (૮) એક છાપરા ઉપર ૫,૬૭૮ બીજા ઉપર ૩,૫૧૭ અને ત્રીજા ઉપર ૧,૪૨૫ નળીઆં ભેંધે, તો બધાં મળીને કેટલાં ભેંધે ?
- નીચેની રકમોના સરવાળા ગણો.

(૯)	૩૬	(૧૦)	૬૧	(૧૧)	૨૩૨	(૧૨)	૧૦૫	(૧૩)	૫૭૬
	૪૨		૨૪		૪૩૧		૬૨૮		૨૧૪
	૧૭		૭૧		૪૨		૪૩૨		૩૦૮
	૮૮		૯૮		૫૧૭		૧૭૪		૯૦
(૧૪)	૧૩૫	(૧૫)	૮૨૭	(૧૬)	૪૦૦	(૧૭)	૩૭૯		
	૨૦૮		૩૭૬		૫૦૦		૨૧૮		
	૭૬		૧૦૭		૮૦		૫		
	૯૪૭		૨૮૦		૯		૭૦૩		
	૫૧૧		૩૦૦		૭૦૧		૨૭		
(૧૮)	૧૧૧	(૧૯)	૮૭૬	(૨૦)	૩૭૫				
	૨૨૨		૮૭૬		૫૭૩				
	૩૩૩		૮૭૬		૭૫૩				
	૪૪૪		૮૭૬		૩૫૭				
	૫૫૫		૮૭૬		૫૩૭				

ચિહ્નનો ઉપયોગ. મનોયત્ન.

- (૨૧) મોંએથી ગણી નીચેના હિસાબના જવાબ લખો.
- (૧) ૩૫ + ૨૫ (૫) ૨૩ + ૧૨ (૬) ૧૭ + ૧૭ + ૧૭
- (૨) ૭૫ + ૨૫ (૬) ૫૦ + ૨૪ (૧૦) ૧૩ + ૧૩ + ૧૩ + ૧૩
- (૩) ૪૨ + ૨૮ (૭) ૯૧ + ૧૫
- (૪) ૩૩ + ૨૨ (૮) ૫૧ + ૧૫
- (૨૨) મોંએથી ગણી જવાબ લખો:—
- (૧) ૯૦૦૦ + ૪૦૦ + ૩૦ + ૨
- (૨) ૮૦૦૦ + ૨૦૦ + ૫૦ + ૧

- (૩) ૫૦૦ + ૪૦ + ૬ + ૭૦૦૦
 (૪) ૪ + ૩૦ + ૬૦૦ + ૯૦૦૦
 (૫) ૨૦ + ૮ + ૭૦૦૦ + ૩૦૦
 (૬) ૬૦૦૦ + ૬ + ૬૦ + ૬૦૦
 (૭) ૧૦૦૦ + ૧ + ૧૦૦
 (૨૩) ૪૩૨૧ + ૧૧૩૪ + ૧૧૧૧
 (૨૪) ૧૮૬૫ + ૨૧૩૦ + ૫૮
 (૨૫) ૨૫૪૩ + ૧૭૬૮ + ૯૫
 (૨૬) ૫૨૩૦ + ૧૭૫ + ૯૫
 (૨૭) ૯ + ૯૯ + ૯૯૯ + ૯૯૯૯
 (૨૮) ૩૦૦૧ + ૯૦૯ + ૧૧૦૦ + ૧૧
 (૨૯) ૫૪૧૫ + ૩૮૬૭ + ૭૨૯૧ + ૨૩૦૧

પ્રકરણ ૩ જી. બાદબાકી. મનોચત્ન.

- (૧) ૩૧ મણકામાંથી ૧૮ કાઢતાં કેટલા વધે ?
 (૨) ૯૨ હિસાબ ગણવાના હતા. તેમાંથી ૩૭ ગણવાના બાકી રહ્યા તો કેટલા હિસાબ ગણ્યા ?
 (૩) ૭૨-૩૩ (૪) ૬૦-૪૯ (૫) ૩૫-૧૬
 (૬) એક ટોપલામાં ૫૩૭ ફેરી હતી, તેમાંથી ૨૫૦ ફેરી બગડી ગઈ, તો સારી કેટલી રહી ?
 (૭) એક ભરવાડને સાં ૬૧૦ ઢોર હતાં તેમાંથી ૭૫ ઢોર ચોરાઈ ગયાં તો બાકી કેટલાં રહ્યાં ?
 (૮) એક છાપરા પર ૭૧૦ નળીઆં ચઢાવ્યાં, તેમાંથી ૨૨ નળીઆં ભાગી ગયાં. છાપરા પર કેટલાં આખાં નળીઆં ચઢ્યાં ?
 (૯) એક ખેડુતને અનાજ વેચતાં ૪૦૦ રૂપીઆ મળ્યા તેમાંથી ૫૫ રૂપીઆનાં કપડાં આણ્યાં, તો બાકી કેટલા રૂપીઆ રહ્યા ?
 (૧૦) એક માણસે ૩૦૭ રૂપીઆની ગાડી અને બળદ લીધાં. ગાડીની કિંમત ૧૧૯ રૂપીઆ છે તો બળદની કિંમત શી આપી ?

(૧૧) ૭૧ (૧૨) ૨૩૨ (૧૩) ૬૨૭ (૧૪) ૪૦૭ (૧૫) ૩૦૦
-૨૪ -૧૨૫ -૧૩૫ -૨૧૮ -૧૨૫

(૧૬) ૫૩૪૭ રૂ. — ૧૨૫૮ રૂ. (૨૧) ૨૫૩૭ — ૧૬૪૮

(૧૭) ૨૧૧૧ ગાય — ૧૧૨ ગાય (૨૨) ૧૧૧૧ — ૮૮૮

(૧૮) ૩૦૦૦ રૂ. — ૧૧૧ રૂ. (૨૩) ૧૧૧૦ — ૧૦૧

(૧૯) ૯ હજાર રૂ. — ૯ સો રૂ. (૨૪) ૩૨૧૦ — ૧૨૩૦

(૨૦) ૮૦૫૦ મણુ — ૧૦૫ મણુ (૨૫) ૧૨૩૪ — ૩૨૧

(૨૬) મગન પાસે ૧૫૬ લખોટા છે. કનુ કહે છે મારી પાસે મગન કરતાં ૬૮ લખોટા ઓછા છે. તો કનુ પાસે લખોટા કેટલા ?

(૨૭) એક ખેડુત ૨૦૦ રૂપીઆમાંથી ૪૭ રૂપીઆની ગાય અને ૭૮ રૂપીઆનો ઘોડો લાવ્યો તો તેની પાસે શું રહ્યું ?

(૨૮) એક કાછીઆ પાસે એક ટોપલીમાં ૮૭ જામફળ છે, અને બીજીમાં ૩૩ છે. તેમાંથી તેણે ૫૭ વેચ્યાં, તો તેની પાસે કેટલાં જામફળ રહ્યાં ?

(૨૯) એક ખેડુતને ત્યાં ૧૧૫ ઢોર છે. બીજાને ત્યાં તેના કરતાં ૨૭ ઢોર ઓછાં છે. તો બંનેનાં એકઠાં ઢોર કેટલાં ?

(૩૦) એક ગામમાં ૩૮૫૦ ઢોર છે, તેમાં ૨૮૩૫ ગાયો છે, તો બાકીનાં બીજાં ઢોર કેટલાં ?

(૩૧) ૨૮૭૦ + ૪૭૬ - ૧૨૦૩ (૩૨) ૫૪૬ + ૩૨૮ - ૮૭૫

(૩૩) ૮૩૧૨ - ૧૩૮ - ૮૫ (૩૪) ૪૩૫ - ૨૨૭ + ૫૮

(૩૫) ૧૧૫ + ૩૨૮ + ૪૦૮

પ્રકરણ ૪ થું.

ગુણાકાર.

૧ સમૂહની દૃષ્ટિએ ગુણાકારના કોઠા.

માંએથી જવાબ આપો:—

સાત સાત કચુકાની ચારઢગલીઓ કરવા કેટલા કચુકા જોઈએ ?
દીવાસળીના એક ડઝનમાં ૧૨ પેટીઓ હોય તો ૬ ડઝનમાંથી
કેટલી પેટીઓ નીકળે ?

દરેક બાળકને ૧૫ જાંબુ આપીએ તો પાંચ બાળકોને આપવા
કેટલાં જાંબુ જોઈએ ?

એક પ્યાલાના ૧૪ પૈસા બેસે તો ૮ પ્યાલાનું શું બેસે ?

સોળ સોળ મણકા છ વાર કાઢીએ તો કેટલા થાય ?

એક પડીકામાં ૨૦ ટાંકણીઓ હોય તો ૫ પડીકામાંથી કેટલી નીકળે ?

૧૮ ને ૪ ગણા કરો. ૧૩ ને ૬ એ ગુણો.

જવાબ બોલો.

૯ × ૯, ૧૧ × ૭, ૧૬ × ૮, ૧૭ × ૪, ૧૪ × ૬, ૨૦ × ૪,
ખાલી જગાઓ ભરો.

૧૨ × ૭ = ? ૭ × = ૬૩ ? ૯ × = ૭૨ ?

૧૫ × = ૧૦૫ ? × ૬ = ૫૪ ? × ૯ = ૯૦ ?

જે જે બે રકમોના ગુણાકારથી ૭૨ થતા હોય તે તે બધી
રકમોનાં જોડકાં ગુણાકારના રૂપમાં લખી બતાવો.

૨. ગુણાકાર એ એકની એક રકમના લાંબા સરવાળા છે.

સરવાળા કરીને ગણો:—

૨૪ × ૫ ૩૦ × ૭ ૪૦ × ૫ ૪૮ × ૩

૨૫ × ૮ ૩૨ × ૬ ૨૨ × ૬ ૨૦ × ૮

નીચેના દાખલા માંએથી કરો.

આઠ આનાની પૈ કેટલી આવે ?

૧ પતંગના ત્રણ પૈસા બેસે તો ૧૮ પતંગનું શું બેસે ?

૧ ગાડીમાં ૪ માણસ બેસાડે છે તો ૧૬ ગાડીમાં કેટલાં માણસ
બેસાડી શકાય ?

$$\begin{array}{cccc} ૪ \times ૧૩, & ૯ \times ૧૯, & ૭ \times ૧૪, & ૯ \times ૨૦, \\ ૬ \times ૧૭, & ૧૪ \times ૭, & ૮ \times ૧૫, & \end{array}$$

૪. ગુણ્યના એકમ સ્થાનમાં શૂન્ય હોય તેવા ગુણાકાર.
જવાબ બોલો:—

$$\begin{array}{cccc} ૪૦ \times ૬ & ૧૨૦ \times ૫ & ૫૦ \times ૪ & ૨૦૦ \times ૮ \\ ૩૦ \times ૯ & ૪૦૦ \times ૬ & ૬૦ \times ૭ & ૭૦૦ \times ૨ \\ ૭૦ \times ૩ & ૯૦૦ \times ૩ & & \end{array}$$

૫-૬. ગુણકમાં એક અંક હોય તેવા ગુણાકાર.
મનોચત્ન.

- (૧) એક અઢવાડીઆના ૭ દિવસ તો ૨૬ અઢવાડીઆના કેટલા ?
 - (૨) ૪૫ કચુકા ૮ વાર લઈએ તો કેટલા કચુકા થાય ?
 - (૩) એક ચોપડીમાં ૬૬ પાનાં હોય તો એવી ૫ ચોપડીમાં કેટલાં પાનાં થાય ?
 - (૪) એક પૈસાની ૩ પાછ તો ૪૮ પૈસાની કેટલી પાછ ?
 - (૫) એક ગાડીના ૮૭ રૂપીઆ બેસે તો તેવીજ ૯ ગાડીનું શું બેસે ?
 - (૬) ૪૩ × ૯. (૭) ૫૬ × ૫. (૮) ૬૦ × ૮.
 - (૯) ૯૨ × ૭. (૧૦) ૮૪ × ૬. (૧૧) ૬૯ × ૪.
 - (૧૨) એક કંઠીના ૪૩૫ રૂપીઆ બેસે તો એવી ૭ કંઠીનું શું બેસે ?
 - (૧૩) એક હારમાં ૧૪૨ આંખાનાં થડ પ્રમાણે ૫ હારમાં કેટલાં થડ આવે ?
 - (૧૪) એક ગાડીના ડાઆમાં ૧૦૮ માણસ બેસી શકે તો એવા ૯ ડાઆમાં કેટલાં માણસ બેસે ?
 - (૧૫) ૫૭૮ × ૫ (૧૬) ૭૦૮ × ૪ (૧૭) ૧૦૫ × ૮
 - (૧૮) ૮૧૭ × ૯ (૧૯) ૯૭ × ૯ (૨૦) ૬૦૩ × ૬
 - (૨૧) ૨૫૧ × ૬ (૨૨) ૮૧૫૨ × ૬ (૨૩) ૪૭૬૯ × ૪
 - (૨૪) ૧૦૨૩ × ૫ (૨૫) ૯૮૭૬ × ૩
-

૭. ગુણકમાં બે અંકડા હોય તેવા ગુણાકાર. શૂન્યવાળા ગુણક.
જવાબ લખો:—

૨૩ × ૨૦, ૪૪ × ૩૦, ૫૧ × ૪૦, ૩૭ × ૫૦, ૬૪ × ૬૦,
૭૫ × ૮૦, ૩૪ × ૧૦૦, ૩૨ × ૯૦, ૭૭ × ૭૦, ૮૦ × ૮૦.

૮. વીસની અંદરના બે અંકના ગુણક.
મનોયત્ન.

- (૨૬) ૧ મણુના ૪૦ શેર તો ૨૭ મણુના શેર કેટલા ?
(૨૭) ૧ હારમાં ૭૫ નળીઆં હોય તો એવી ૩૦ હારમાં કેટલાં ?
(૨૮) ૨૩૭ × ૫૦ (૨૯) ૩૪૫ × ૭૦
(૩૦) ૯૭૬ × ૯૦ (૩૧) ૩૭૪ × ૮૦
(૩૨) એક આનાની ૧૨ પાઇ તો ૨૫ આનાની કેટલી પાઇ ?
(૩૩) એક રૂપીઆના ૧૬ આના તો ૮૪ રૂપીઆના કેટલા આના ?
(૩૪) એક હારમાં ૧૧ છોડ રોપાય તો ૨૧૩ હારમાં કેટલા ?
(૩૫) ૨૦૮ × ૧૩ (૩૬) ૩૧૪ × ૧૪ (૩૭) ૫૧૬ × ૧૫
(૩૮) ૭૨૩ × ૧૬ (૩૯) ૮૪૫ × ૧૭ (૪૦) ૨૯૦૫ × ૧૮

૯. ગુણક ૨૦ થી વધારે હોય તેવા ગુણાકાર.

- (૪૧) ૪૫ × ૨૧
(૪૨) એક માળામાં ૧૦૮ મણુકા હોય તો ૨૭ માળામાં કેટલા મણુકા થાય ?
(૪૩) એક માઇલમાં ૨૪ તારના થાંભલા આવે તો ૭૫ માઇલમાં કેટલા થાંભલા આવે ?
(૪૪) દરેક છોકરો ૩૭૮ કચુકા ગણી લાવે તો ૩૭ છોકરા કેટલા કચુકા લાવે ?
(૪૫) ઘર બાંધવામાં ૧૫૭૫ રૂ. ખર્ચે તો એવાં ૫૨ ઘર બાંધતાં કેટલું ખર્ચ થાય ?
(૪૬) ૫૦૮ × ૬૩ (૪૭) ૬૭૮ × ૬૭ (૪૮) ૯૧૩ × ૬૬
(૪૯) ૪૫૬ × ૭૨ (૫૦) ૯૮૭ × ૨૭ (૫૧) ૨૧૩ × ૮૩

- (૫૨) ૨૧૩૪ x ૩૮ (૫૩) ૬૭૮ x ૯૪ (૫૪) ૭૮૫ x ૪૯
 (૫૫) ૯૦૨ x ૫૬ (૫૬) ૧૨૦૯ x ૬૫ (૫૭) ૮૦૦ x ૯૯
 (૫૮) ૧૫ x ૮૩૨૨ (૫૯) ૫ x ૭૬૩ (૬૦) ૧૦૭ x ૯૭

પ્રકરણ ૫ મું.

ભાગાકાર.

(૧) માપની રીતે લાંબી બાદબાકીથી ભાગ ગણવા.
 ૨૮ મણકામાંથી ચાર ચારની કેટલી ઢગલીઓ થાય ?

૨૮							
<u>-૪</u>	...	•••••	(૧)				
૨૪				૧૨			
<u>-૪</u>	...	•••••	(૨)	<u>-૪</u>	...	•••••	(૫)
૨૦				૮			
<u>-૪</u>	...	•••••	(૩)	<u>-૪</u>	...	•••••	(૬)
૧૬				૪			
<u>-૪</u>	...	•••••	(૪)	<u>-૪</u>	...	•••••	(૭)

મનોયત્ન.

બાદ કરતા જ્યને જવાબ કહો:—

- (૧) ૩૬ લખોટામાંથી ચાર ચારની કેટલી ઢગલી થાય ?
- (૨) ૪૫ ચોપડીઓમાંથી પાંચ પાંચ વહેંચી આપીએ તો કેટલા છોકરાને અપાય ?
- (૩) ૯૮ સળીમાંથી તેરતેર સળીની કેટલી જુડી બંધાય ?
- (૪) ૪૨ કચુકામાંથી સાત સાતની કેટલી ઢગલી થાય ?
- (૫) ૭૦ કાગળમાંથી ચૌદ ચૌદ કાગળ દરેક ખાનામાં નાખીએ તો કેટલા ખાનામાં નાંખાય ?
- (૬) ૧૧૨ કાંકરામાંથી સોળ સોળ કાંકરાની કેટલી ઢગલીઓ થાય ?

બાદ કયાં વિના મોંએથી આંકનો ઉપયોગ કરી જવાબ કહો:—

- (૭) ૩૨ ચોપડીઓમાંથી ચાર ચાર ચોપડી કેટલાને અપાય ?
 (૮) ૭૨ મરચીના છોડમાંથી નવ નવ છોડ કેટલા ક્યારા માટે કામ લાગે ?
 (૯) ૧૨૮ રૂપીઆમાંથી આઠ આઠ રૂપીઆ કેટલાને અપાય ?
 (૧૦) ૧૧૭ દોરમાંથી તેર તેર દોર માટે એક ગોવાળીઓ રાખીએ તો એવા એકંદર કેટલા ગોવાળીઆ જોઈએ ?
 (૧૧) ૧૨૬ છોકરાઓમાંથી ચૌદ ચૌદ છોકરાની કેટલી હાર થાય ?
 (૧૨) ૧૫૩ નળીઓમાંથી સત્તર સત્તરની કેટલી હાર થાય ?
 (૧૩) ૫૫ ચોપડીઓમાંથી છ, છ ચોપડીઓ આપતાં કેટલા છોકરાને અપાય અને કેટલી વધે ?
 (૧૪) ૨૦ વારની દોરીમાંથી છ, છ વાર લાંબી દોરી કેટલી વખત કપાય અને કેટલા વારનો કડકો વધે ?
 (૧૫) તમારી પાટલીની લંબાઈ માપો. કેટલા ફૂટ છે ? એમાં દુધિય કેટલી વાર છે અને છેડે કેટલા ઈંચ વધે છે ? (૧૨ ઈંચનો એક ફૂટ.)
 (૧૬) ૭૬ ટીકડીમાંથી તેર તેર ટીકડી જુદી પાડો. કેટલી ઢગલી થઈ ? કેટલી ટીકડી વધી ?

૨. અમુક સરખા ભાગ પાડીને દરેક ભાગ કેવડો થાય તે કહેવું.

૨૮ મણકાના ચાર સરખા ભાગ પાડો તો દરેક ભાગમાં કેટલું કેટલા મણકા આવે ?

	૧ લો ભાગ	૨ જો ભાગ	૩ જો ભાગ	૪ થો ભાગ
૧	•	•	•	•
૨	•	•	•	•
૩	•	•	•	•
૪	•	•	•	•
૫	•	•	•	•
૬	•	•	•	•
૭	•	•	•	•

મનોયત્ન.

- (૧૭) ૩૨ લખોટાના ચાર સરખા ભાગ કરો. દરેક ભાગમાં કેટલા આવે?
- (૧૮) ૨૮ પૈસાના સાત સરખા ભાગ કરો. દરેક ભાગમાં કેટલા પૈસા આવે?
- (૧૯) ૪૫ બોર ૯ છોકરાને વહેંચી આપો. દરેકને કેટલાં મળે ?
- (૨૦) ૭૨ સળીઓના ૬ ભાગ કરો. દરેક ભાગમાં કેટલી સળીઓ આવે ?
- (૨૧) ૩૫ છોકરાઓને ૫ હારમાં સરખા વહેંચી તો દરેક હારમાં કેટલા છોકરા આવે ?
- (૨૨) ૯૬ કાગળમાંથી ૮ સરખી નોટો બાંધીએ તો દરેક નોટમાં કેટલા કાગળ આવે ?
- (૨૩) ૬૪ માણસોને ૪ હારમાં સરખાં બેસાડો તો દરેક હારમાં કેટલાં માણસો બેસે ?
- (૨૪) ૯૧ કાંકરાને ૭ ઢગલીમાં વહેંચી તો દરેક ઢગલીમાં કેટલા કાંકરા આવે ?
- (૨૫) ૫૨ પૈસાના ૧૩ ભાગ કરો તો દરેક ભાગમાં કેટલા પૈસા આવે?
- (૨૬) ૫૩ પૈસા ૧૩ છોકરાને સરખા વહેંચી તો દરેક છોકરાને કેટલા મળે અને કેટલા વધે ?
- (૨૭) ૧૧૭ બીઆંમાંથી ૧૯ હાર બનાવો તો દરેક હારમાં કેટલાં બીઆં આવે અને કેટલાં વધે ?
- (૨૮) ૩૦ પત્રાળાંને ચાર હારમાં વહેંચી તો દરેક હારમાં કેટલાં પત્રાળાં આવ્યાં અને કેટલાં વધ્યાં ?
- (૨૯) ૨૯ પાઈમાંથી કેટલા આખા પૈસા મળે અને છૂટી પાઈ કેટલી રહે ?
- (૩૦) ૬૨ પૈસામાંથી કેટલા આખા આના મળે અને કેટલા છૂટા પૈસા રહે ?
- (૩૧) ૯૫ માં કેટલા દશક છે અને કેટલા છૂટા છે ?
- (૩૨) ૮૭ માં કેટલા દશક છે અને કેટલા છૂટા છે ?

જવાબ કહો:—

- (૩૩) ૭૨ ÷ ૯ (૩૪) ૪૨ ÷ ૬ (૩૫) ૨૨ ÷ ૨
 (૩૬) ૮૮ ÷ ૮ (૩૭) ૮૮ ÷ ૧૧ (૩૮) ૪૮ ÷ ૪

(૩૯) ૭૨ ÷ ૬	(૪૦) ૯૨ ÷ ૭	(૪૧) ૧૧૨ ÷ ૧૪
(૪૨) ૧૨૬ ÷ ૯	(૪૩) ૮૪ ÷ ૭	(૪૪) ૧૫૩ ÷ ૯
(૪૫) ૧૧૭ ÷ ૯	(૪૬) ૭૦ ÷ ૫	(૪૭) ૧૦૪ ÷ ૧૩
(૪૮) ૭૫ ÷ ૧૫	(૪૯) ૯૬ ÷ ૧૬	(૫૦) ૬૪ ÷ ૧૬

ખાલી જગાઓ પૂરો:—

(૫૧) ૯૬ ÷ = ૮	(૫૨) ૮૫ ÷ ૧૭ =
(૫૩) ૫૭ ÷ = ૩	(૫૪) ૧૦૪ ÷ ૧૩ =
(૫૫) ૧૨૦ ÷ = ૧૨	(૫૬) ૮૪ ÷ = ૧૪
(૫૭) ૯૬ ÷ ૧૬ =	(૫૮) ૬૪ ÷ = ૧૬

(૩) ભાગાકાર એ ગુણાકારથી ઉલટી ક્રિયા છે. ભાજ્ય, ભાજક અને ભાગાકાર.

૮ × ૪ = ૩૨ અને ૩૨ ÷ ૪ = ૮ અથવા ૩૨ ÷ ૮ = ૪
૩૨ ભાજ્ય ÷ ૮ ભાજક = ૪ ભાગાકાર.

મનોયત્ન.

ભાગાકારના રૂપમાં લખી બતાવો.

(૫૯) ૯ × ૪ = ૩૬	(૬૦) ૧૬ × ૭ = ૧૧૨
(૬૧) ૧૫ × ૫ = ૭૫	(૬૨) ૧૯ × ૬ = ૧૧૪

ભાજ્ય, ભાજક અને ભાગાકાર કયા તે લખો.

(૬૩) ૧૩૩ ÷ ૧૯ = ૭	(૬૪) ૩૬ ÷ ૧૨ = ૩
(૬૫) ૬૪ ÷ ૪ = ૧૬	(૬૬) ૪૮ ÷ ૪ = ૧૨

નીચે આપેલી ત્રણ ત્રણ રકમમાંથી ભાગાકાર બતાવો.

(૬૭) ૧૭, ૬, ૧૦૨,	(૬૮) ૧૩, ૬૫, ૫
(૬૯) ૭૨, ૯, ૮,	(૭૦) ૮૦, ૫, ૧૬
(૭૧) ૫૨ ભાજ્ય, ૧૩ ભાજક	તો ભાગાકાર શો ?
(૭૨) ૯ ભાજક, ૨૭ ભાજ્ય	,, ,,
(૭૩) ૧૫ ભાગાકાર, ૭૫ ભાજ્ય	,, ભાજક શો ?
(૭૪) ૯ ,, ૯૬ ,,	,, ,,
(૭૫) ૭૨ ભાજ્ય ૬ ભાગાકાર	,, ,,
(૭૬) ૯૧ ,, ૧૩ ,,	,, ,,

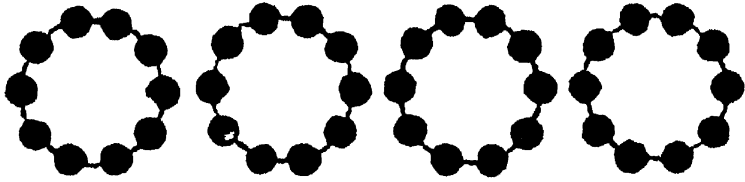

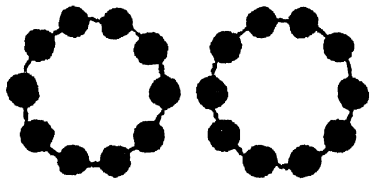

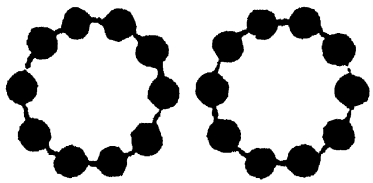

- (૭૭) ૫ ભાગાકાર, ૮ ભાજક તો ભાજ્ય કેટલો ?
 (૭૮) ૧૪ ” ૭ ” ” ”

ખાલી જગા પૂરો:—

- (૭૯) $૬ \times ૪ =$ (૮૦) $૧૧૨ \div ૭ =$ (૮૧) $૧૫ \times ૬ =$
 (૮૨) $૧૧૬ \div ૭ =$ (૮૩) $૬૦ \div = ૬$ (૮૪) $૬ \times = ૭૨$
 (૮૫) $\div ૫ = ૮$ (૮૬) $૧૪ \times = ૮૪$

૪. દશક અને એકમ દરેકને બરાબર ભાગી શકાય એવો ભાજ્ય. ભાજક એક અંકનો.

દા. $૪૬ \div ૨$. આ દાખલામાં ૪૬ એટલે ૪ દશક અને ૬ એકમના બે સરખા ભાગ પાડવાના છે.

મનોયત્ન.

- (૮૭) ૬૯ બોરના ૩ સરખા ભાગ કરો. દરેક ભાગમાં કેટલા આવે ?
 (૮૮) ૮૪ ચોપડીઓના ૪સરખા ઢગલા કરો. દરેક ઢગલામાં કેટલી આવે ?
 (૮૯) ૫૫ પૈસા ૫ જણને સરખા ભાગે વહેંચી આપો. દરેકને કેટલા મળે ?

(૯૦) ૮૦ બોર ચાર છોકરાને સરખાં વહેંચી આપો. દરેકને કેટલાં મળે ?

(૯૧) ૯૦ છોકરાને ૩ ઓરડામાં સરખી સંખ્યામાં બેસાડો. દરેક ઓરડામાં કેટલા છોકરા બેસાડાય ?

(၉၃) $၉၆ \div ၃$ (၉၄) $၉၆ \div ၃$ (၉၅) $၉၆ \div ၃, ၉၆ \div ၃$

(၉၄) $30 \div 3$ (၉၅) $80 \div 2$ (၉၆) $50 \div 3$, $50 \div 2$

(৬৬) $২০ \div ৪$, $২০ \div ২$

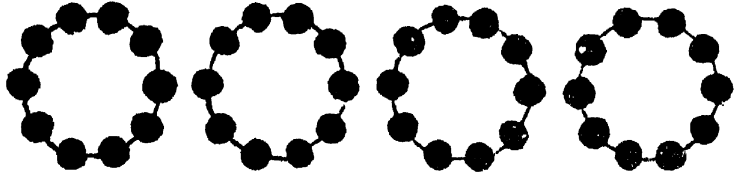

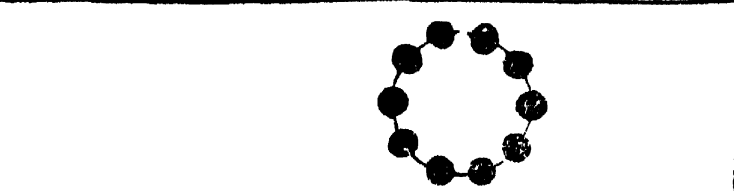
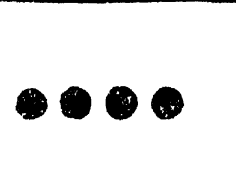
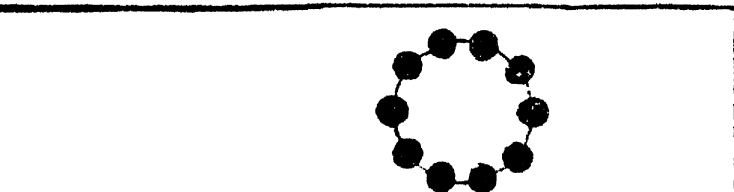
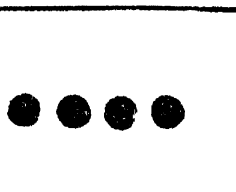
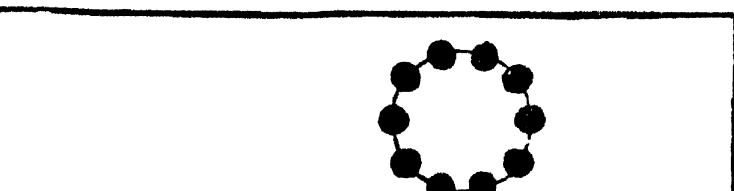
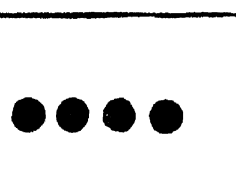
(૯૯) ૯૦ પેંડામાંથી ત્રણ ત્રણ પેંડા દરેક છોકરાને આપીએ તો કેટલા છોકરાને અપાય ?

૫. દશકને છોડવો પડે પણ બરાબર ભગાઈ રહે તેવો ભાજ્ય. ભાજક એક અંકનો.

El. 82 ÷ 3

८२६५

એકમ

મનોયત્ન.

- (૧૦૦) ૭૦ પતાસાંમાંથી બેબે પતાસાં કેટલા છોકરાને અપાય ?
 (૧૦૧) ૯૦ પતંગોમાંથી પાંચ પાંચ પતંગ દરેક બાળકને આપીએ
 તો કેટલાં બાળકોને અપાય ?
 (૧૦૨) ૯૧ ફૂટ દોરીમાંથી એકએક વાર જોવડા કેટલા કડકા થાય ?
 (૧૦૩) ૭૬ પૈસાના આના કેટલા ? (૧૦૪) ૧૦૦ પૈસાના આના કેટલા ?
 (૧૦૫) $૫૬ \div ૪$ (૧૦૬) $૮૫ \div ૫$ (૧૦૭) $૮૪ \div ૬$
 (૧૦૮) $૯૮ \div ૭$ (૧૦૯) $૯૬ \div ૮$

મનોયત્ન.

- (૧૧૦) ૮૫ ચોપડીઓ ચાર ભાગમાં સરખી વહેંચો. દરેક ભાગમાં
 કેટલી આવી અને કેટલી વધી ?
 (૧૧૧) ૭૩ કોડીના ૩ સરખા ભાગ કરો. કેટલી કોડી વધી ?
 (૧૧૨) ૬૭ પતાસાં ૫ જાણુને વહેંચી આપો કેટલાં પતાસાં વધ્યાં ?
 (૧૧૩) $૭૫ \div ૬$ (૧૧૪) $૮૩ \div ૭$ (૧૧૫) $૮૫ \div ૪$ (૧૧૬) $૭૧ \div ૯$

૭. ભાજ્ય ત્રણ અંકનો અને ભાજક એક અંકનો.

મનોયત્ન.

- (૧૧૭) ૬૮૪ મણકામાંથી ૩ સરખી ઢગલી કરો તો દરેક ઢગલીમાં
 કેટલા મણકા આવે ?
 (૧૧૮) ૬૪૮ બોર ૪ છોકરાને સરખાં વહેંચી આપો. દરેક છોક-
 રાને કેટલાં બોર મળે ?
 (૧૧૯) ૫૨૦ છોકરાને ૫ ઓરડામાં સરખી સંખ્યામાં બેસાડીએ
 તો દરેક ઓરડામાં કેટલા છોકરા બેસાડી શકાય ?
 (૧૨૦) ૮૮૦ પૈસા ત્રણ છોકરાને વહેંચી આપીએ તો દરેકને કેટલા
 મળે ? બાકી કેટલા રહે ?
 (૧૨૧) ૭ ઘોડાગાડી વેચાતી લખએ તો ૯૦૩ રૂ. બેસે તો એક
 ઘોડાગાડીનું શું બેસે ?

(૧૨૨) ૭૮૧ દીવાસણી ૮ પેટીમાં સરખી ભરીએ તો દરેક પેટીમાં
કેટલી દીવાસણી આવે ને બાકી કેટલી દીવાસણી છૂટી રહે ?

(૧૨૩) $૬૦૬ \div ૯$ (૧૨૪) $૬૭ \div ૫$ (૧૨૫) $૮૧૭ \div ૮$

૮. ભાજ્ય ચાર અંકનો, ભાજક એક અંકનો.

(૧૨૬) $૫૭૦૬ \div ૫$ (૧૨૭) $૮૫૧૭ \div ૭$ (૧૨૮) $૪૦૦૦ \div ૩$

(૧૨૯) ૫૦૦૦ રૂપીઆ ૬ માણસને સરખે ભાગે વહેંચી આપો.

(૧૩૦) ૪૮૦૦ રૂપીઆનાં ૩ સરખાં ઘર વેચાતાં લીધાં. તો દરેક
ઘરની શી કિંમત ?

૯ ભાજક ૧૦ થી ૨૦ સુધીનો.

(૧૩૧) $૫૬૪ \div ૧૨$ (૧૩૨) $૬૭૬ \div ૧૩$ (૧૩૩) $૩૪૫૧ \div ૧૫$

(૧૩૪) $૫૧૮૫ \div ૧૭$ (૧૩૫) $૭૩૩૮ \div ૧૮$

૧૦. ભાજક બે અંકનો હોય પણ એકમનો અંક શૂન્ય હોય.

(૧૩૬) $૫૭૮ \div ૫૦$ (૧૩૭) $૭૩૩૮ \div ૨૦$ (૧૩૮) $૬૭૮૬ \div ૪૦$

(૧૩૯) $૧૦૨૩ \div ૭૦$ (૧૪૦) $૬૫૦૪ \div ૬૦$

૧૧. ગુણાકાર કે ભાગાકારનો ઉત્તરો ક્રિયાથી તાળો મેળવી જોવો.

નીચેના દાખલા કરીને ઉત્તરી રીતે તાળો મેળવી જવાબ ખરો
છે તેની ખાતરી કરો.

(૧૪૧) ૪૪૭×૨૩ (૧૪૬) $૨૬૭૧૨ \div ૫૩$

(૧૪૨) ૮૩૨×૬૫ (૧૪૭) $૪૮૧૮૨ \div ૨૪$

(૧૪૩) ૨૦૧૮×૩૩ (૧૪૮) $૨૦૭૬૬ \div ૨૩$

(૧૪૪) ૭૬૫×૮૪ (૧૪૯) $૫૪૦૩૨ \div ૨૭$

(૧૪૫) ૬૩૦૮×૧૪ (૧૫૦) $૬૫૪૩૨ \div ૪૫$

જવાબ કાઢો:—

(૧૫૧) $૨૩૪ \times ૧૮ \div ૧૩$ (૧૫૩) $૫૬૧૬ \div ૧૮ \div ૧૩$

(૧૫૨) $૩૨૮ \div ૪૧ \times ૧૫$

પ્રકરણ ૬ દું

ભાર, કાળ, અને મહત્વદર્શક સ્થાનિક પરિણામો.

ભારદર્શક

૧ શેર = ૨ અચ્છેર	૧ રૂપિયાભાર = ૧ તોલો
„ = ૪ પાશેર	૨૧૧ } તોલા કે
„ = ૮ નવટાંક	રૂપિયાભાર = ૧ અધોળ
„ = ૧૬ અધોળ	૫ „ = ૧ નવટાંક
„ = ૪૦ રૂપિયાભાર(તોલા)	૧૦ „ = ૧ પાશેર
	૨૦ „ = ૧ અચ્છેર
૨૧૧ રૂપિયાભાર = ૧ અધોળ	૩૦ „ = ૧ પોણોશેર
૨ અધોળ = ૧ નવટાંક	૪૦ „ = ૧ શેર
૨ નવટાંક = ૧ પાશેર	૮૦ „ = ૧ પાકો(અંગાળી)શેર
૨ પાશેર = ૧ અચ્છેર	
૨ અચ્છેર = ૧ શેર	

૪૦ શેર = ૧ મણ (કાચો)	૧ શેર = ૭૨ પૈસાભાર જુના
૮૦ શેર = ૧ મણ પાકો	૦૧૧૧ શેર = ૫૪ „
(અંગાળી, રેલ્વેમાં વપરાય	૦૧૧ શેર = ૩૬ „
છે.) અથવા ૨ મણ કાચા	૦૧ શેર = ૧૮ „
	૦) = (નવટાંક) = ૬ „
	૦) = (અધોળ) = ૪૧ „

એક શેર = ૬૬ પૈસાભાર નવા
પોણોશેર = ૭૨ „ „
અચ્છેર = ૪૮ „ „
પાશેર = ૨૪ „ „
નવટાંક = ૧૨ „ „
અધોળ = ૬ „ „

૪ નવા પૈસાભાર = ૩ જુના પૈસાભાર

કાળદર્શક.

અંગ્રેજી	દેશી
૬૦ સેકન્ડ = ૧ મિનિટ	૬૦ વિપળ = ૧ પળ
૬૦ મિનિટ = ૧ કલાક	૬૦ પળ = ૧ ઘડી
૨૪ કલાક = ૧ દિવસ	૬૦ ઘડી = ૧ દિવસ
૭ દિવસ = ૧ અઠવાડીય	૧૫ દિવસ = ૧ પક્ષ (પખવાડીય)
૩૬૫ દિવસ = ૧ વર્ષ	૩૦ દિવસ = ૧ મહીના
૧૨ માસ = ૧ વર્ષ	૧૨ મહીના = ૧ વર્ષ

૨૧૧ વિપળ = ૧ સેકન્ડ	૨૪ તાવ = ૧ ઘા
૨૧૧ પળ = ૧ મિનિટ	૨૦ ઘા = ૧ રીમ
૨૧૧ ઘડી = ૧ કલાક	૦૧ = $\frac{૧}{૪}$ ૦૧૧ = $\frac{૧}{૨}$
	૦૧૧૧ = $\frac{૩}{૪}$
૨૪ મિનિટ = ૧ ઘડી	

મહત્ત્વ દર્શક.

૧૨ (તસુ)ધ્ય = ૧ ફૂટ	૨ આંગળ = ૧ તસુ(ધ્ય)
૩ ફૂટ = ૧ યાર્ડ (વાર)	૨૪ તસુ = ૧ ગળ
૨૨ યાર્ડ = ૧ સાંકળ	૨ ફૂટ = ૧ ગળ
૨૨૦ યાર્ડ = ૧ ફર્લોંગ	૧૧૧ગળ = ૧ વાર(યાર્ડ)
૮ ફર્લોંગ = ૧ માઇલ	
૧૭૬૦ યાર્ડ = ૧ માઇલ	૧૨ નંગ = ૧ ડઝન
૫૨૮૦ ફૂટ = ૧ માઇલ	૨૦ નંગ = ૧ કોડી
૨ માઇલ = ૧ કોસ	૧૨ ડઝન = ૧ ટ્રોસ
૧૧૧ માઇલ = ૧ ગાઉ કાચો.	

મનોયત્ન.

- (૧) ૧ શેર દૂધ ૪ છોકરાને વહેંચી આપીએ તો દરેકને કેટલું મળે ?
- (૨) એક વાસણમાં ૮ પાશેરની પળીઓ લરી દૂધ રેડયું તો તે વાસણમાં કેટલું દૂધ થાય ?

- (૩) ૨ શેર દૂધમાંથી પાશેર ઢળી ગયું. કેટલું રહ્યું ?
- (૪) ૧ શેર રેવડી હતી તેમાંથી નવટાંક વેરાઇ ગઇ. કેટલા નવ-ટાંક રેવડી રહી ?
- (૫) ૨ શેર સાકર ૮૦ છોકરાને વહેંચી આપીએ તો દરેકને કેટલી મળે ?
- (૬) દરરોજ ૨ શેર દૂધ લાવીએ તો ૧ મહિનામાં આપણે કેટલું દૂધ આપ્યું ? કેટલા મળુ ?
- (૭) એક ટિકિટમાં ૧૫ શેર વજન મફત લઈ જવા દે તો ૪ ટિકિટમાં કેટલું વજન મફત લઈ જવા દે ? એ વજનના કાચા મળુ કેટલા ?
- (૮) રેવડી વાળાએ નવા ૯ પૈસા મૂકીને નવટાંક રેવડી આપી તો મને કેટલી રેવડી ઓછી આપી ?
- (૯) અમને ૬ દિવસ ૩૦, ૩૦ મિનિટ વહેલી રજા મળી. એકંદર કેટલી રજા મળી ?
- (૧૦) અઠવાડીયામાં ૪ વખત ૩૦, ૩૦ મિનિટ અમે ગણિત શીખીએ છીએ તો ૧ મહિનામાં કેટલા કલાક ગણિત શીખીએ ? (ચાર અઠવાડીયાનો માસ ગણવો)
- (૧૧) એક દિવસમા નિશાળમાં ૩૦ મિનિટ વાચન વાંચ્યું, ૩૦ મિનિટ ભૂગોળ વાંચી, ૩૦ મિનિટ રમત રમ્યા, ૪૦ મિનિટ હિસાબ ગણ્યા, ૩૦ મિનિટ વ્રિઆળ ચીતર્યું. બધું મળી કેટલા કલાક કામ ચાલ્યું ? એ હિસાબે એક મહિનામાં કેટલા કલાક દરેક જાતનું કામ થાય તે લખો.
- (૧૨) દરરોજ ચંદ્ર બે ઘડી મોડો ઉગે છે. સોમવારે ચંદ્ર ૭ વાગે ઉગ્યો તો શનિવારે કેટલા વાગે ઉગે ?
- (૧૩) તમારી ચોપડી ફૂટપટ્ટીથી માપો. કેટલા ઇંચ લાંબી છે? કેટલા ઇંચ પહોળી છે ?
- (૧૪) ૨૦ વાર માદરપાટમાંથી ૧૦ ફૂટ જેવડાં કેટલાં ઘોડીઆં થાય ?
- (૧૫) ૧ માઇલના ૧૭૬૦ યાર્ડ તો ૫ માઇલના કેટલા ?

- (૧૬) ૪ ગજ અતે ૬ તસુ લાંબી નેતરમાંથી ત્રણ સરખા કડકા કર્યા.
દરેક કડકો કેટલો લાંબો થયો ?
- (૧૭) દરેક છોકરાએ ૫ પેન લીધી. ૧૨ છોકરાનો વર્ગ છે, તો કેટલા
ડઝન પેન ખપી ?
- (૧૮) ૧૦૦ નંગ વાંસ આણ્યા તો કેટલા કાડી વાંસ આણ્યા કહેવાય ?
- (૧૯) ૧ ઘા કાગળ ૬ આનાના આણ્યા. ૧ કાગળનું શું બેકું હશે ?
- (૨૦) ૧ ઘા કાગળના ૩ આના બેકા તો એવા ૬ કાગળનું શું બેસે ?

પ્રકરણ ૭ મું.

અપૂર્ણાક.

મનોયત્ન.

માંએથી કરો:—

એક સફરજન મગન અતે છગને સરખે ભાગે વહેંચી આપ્યું.
મગનને કેટલું મળ્યું કહેવાય ? લખી બતાવો.

એક ટીકડીનાં બે સરખા ભાગ કર્યા છે. દરેક ભાગ કેટલો કહે-
વાય ? એક કાગળનો કડકો લો. વચ્ચે સળ પાડો, સળ ઉપરનો કાગળ
કેટલો કહેવાય ? નીચેનો કેટલો કહેવાય ?

ખાલી જગા પૂરો:—

એક કાગળ ચાર છોકરાએ સરખો વહેંચી લીધો. દરેકને—
મળ્યો કહેવાય.

એક દોરડું ચાર સરખા ભાગમાં વાળેલું છે. દરેક ભાગ દોર-
ડાનો—ભાગ કહેવાય.

એક રોટલી ચાર જણે સરખી વહેંચી ખાધી. દરેક—રોટલી
ખાધી કહેવાય.

એક ચોરસ દોરો. તેમાં ૫ ચોરસ રંગો.

એક શીશી દોરો. તેમાં પોણી શીશી રંગો.

એકમાં પા પા ઉમેરતા જ્યાં પ સુધી બોલી જાયો.

એકમાં અર્ધો ઉમેરતા જ્યાં પ સુધી બોલી જાયો.

મારી પાસે પોણાઆઠ રૂપીઆ છે. આખા કેટલા અને બીજા કેટલા?

નવ છોકરાઓએ પા પા રૂપીઓ કાઢી ઉબણી કરી. ઉબણી માટે કેટલા રૂપીઆ થયા?

૬ પેંડા બાર છોકરાને વહેંચી આપો. દરેકને કેટલો મળે?

૨. આણપાણની રીતે નાણાં અને તોલ લખવાની રીત.
મનોયત્ન.

નીચેની રકમો રૂપીઆ તથા શેરમાં વાંચી બતાવો:—

(૧) ૦૧,	૦૧૮,	૦૧૮૦,	૦૧૮૦૦,	૦)૦૧,	૦) ૦૧૦૦,
(૨) ૦૧૧,	૦૧૧૧,	૦૧૧૧૮,	૦૧૧૧૦૦,	૦૧૧૦,	૦૧૧૦૦૦
(૩) ૧),	૧૧૮,	૧૧૧૦૦,	૧૧૧૦૦,	૧૧૧૦૦૦,	૨)
(૪) ૮૧૦૦,	૨૮૦૦૦૦,	૪૫૦૦૦			

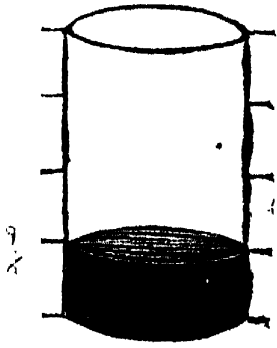
નીચેની રકમો લખો:—

(૫) પોણો આનો.	(૬) પા, ને સાડાત્રણ આના.
(૭) બે પૂરા.	(૮) પોણાચાર સવા બે આના.
(૯) સાડાસાત, સવાત્રણ આના	(૧૦) પોણીઓગણીસ પોણાત્રણ આના

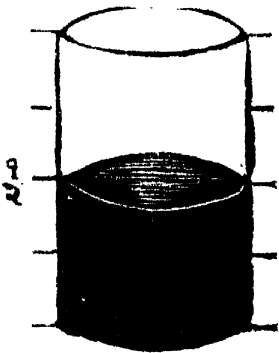
આણપાણમાં લખો:—

(૧૧) ૫ રૂપીઆ ૧૨ આના	(૧૨) ૭ રૂ. ૧૩ આના
(૧૩) ૫ આના ૨ પૈસા	(૧૪) ૭ આના ૩ પૈસા
(૧૫) ૮ આના ૧ પૈસો	(૧૬) ૧૦ આના ૬ પાછ
(૧૭) ૮ રૂ. ૮ આ. ૬ પાછ	(૧૮) ૧૫ રૂ., ૧૩ આ. ૩ પાછ
(૧૯) ત્રણ અઘોળ	(૨૦) ૨ શેર ને ૨ અઘોળ
(૨૧) ૪ શેર ને ૮ અઘોળ	(૨૨) ૮ શેર ને ૧૩ અઘોળ
(૨૩) પોણાત્રણ શેરને બે અઘોળ	(૨૪) ૧૪ મ. ૧૦ શેર.

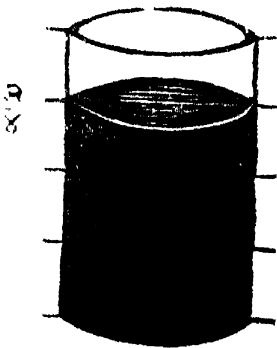
૩. પા, અર્ધો, પોણો, વગેરેને ૪. અપૂર્ણાંક વાંચવાની સાદા અપૂર્ણાંકમાં દર્શાવવા. રીત.

અ

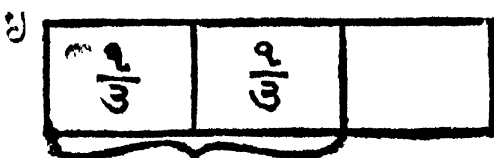

બ

ક

૩

૬૨

૬૭

મનોયત્ન.

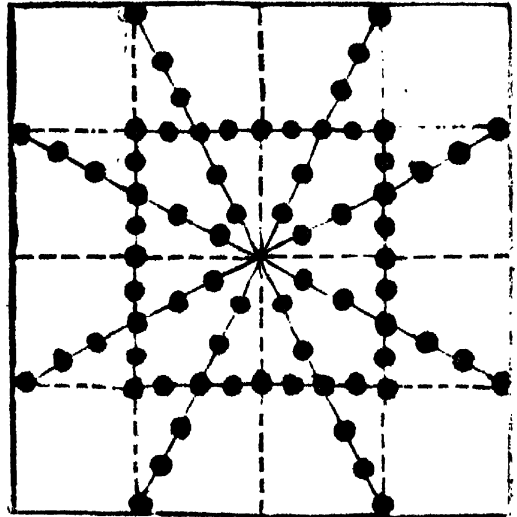
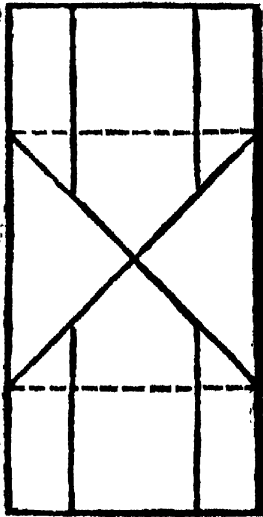
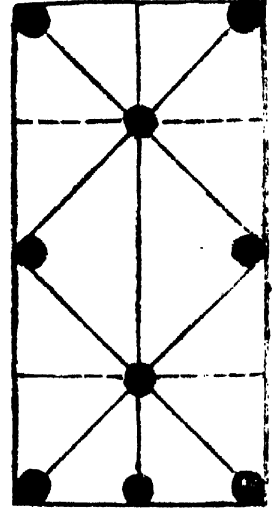
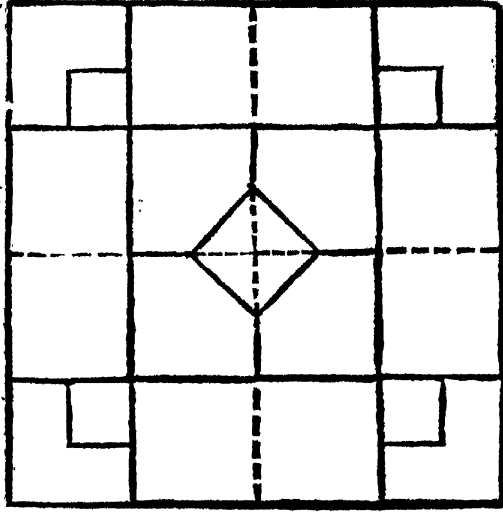
માંએથી કરો:—

- (૨૫) આકૃતિ અ માં ઘોળો ભાગ કેટલો કહેવાય તે આણુપાણુની રીતે અને સાદા અપૂર્ણાંકની રીતે બોલો અને લખો.
- (૨૬) આકૃતિ બ માં ઘોળો ભાગ કેટલો કહેવાય તે લખો.
- (૨૭) આકૃતિ ક માં , , , ,
- (૨૮) આકૃતિ ડ માં દરેક લંબચોરસ ઘોળો ભાગ કેટલા કહેવાય તે લખો. તેમાં આણુપાણુની રીતે દર્શાવી શકાય તેવા હોય તે લખી બતાવો.
- (૨૯) આકૃતિ ઇ અને ફ માં બાકીનો ભાગ કેટલો કહેવાય ?
- (૩૦) ત્રણ લંબચોરસ કાગળ લો. તેમાં સળ પાડીને $\frac{1}{2}$, $\frac{3}{4}$ અને $\frac{5}{8}$ ભાગ પાડો અને તેનાં નામ લખો.
- (૩૧) તમારી ફૂટપટ્ટી જુઓ. આખા ફૂટના કેટલા ભાગ કર્યા છે ? એક ભાગ કેટલા ફૂટ કહેવાય ?
- (૩૨) $\frac{5}{8}$ ફૂટ લાંબી લીટી દોરો.
- (૩૩) આનાની પાઈ કેટલી ? એક પાઈ કેટલો આનો કહેવાય ?
- (૩૪) ●● ○○ આમાં કેટલામા ભાગના મીડાં કળાં છે ? તે કેમ લખાય ?
- (૩૫) એક તડબુચ પાંચ છોકરાઓએ સરખે ભાગે વહેંચી ખાધું. દરેકને કેટલું તડબુચ મળ્યું ?
- (૩૬) સોળ પુરીમાંથી મગન ચાર પુરી ખાઈ ગયો. બધી પુરીનો કયો અપૂર્ણાંક ખાઈ ગયો ?
- (૩૭) દશ છોકરાના વર્ગમાંથી પાંચ છોકરા બહાર ગયા. કેટલો વર્ગ બહાર ગયો ? કેટલો વર્ગ અંદર રહ્યો ?
- (૩૮) દવાની શીશીના ત્રણ ભાગ છે. બે ભાગની પીવાઈ ગઈ. કેટલી દવા પીધી ? કેટલી બાકી રહી ?
- (૩૯) ચાર આના તથા આઠ આના કેટકેટલો રૂપીઓ કહેવાય ?
- (૪૦) પાંચ રૂપીઆ ચાર આના ને કેટલા રૂપીઆ કહેવાય ?
- (૪૧) ૮ રૂ. ૧૨ આ. ને કેટલા રૂપીઆ કહેવાય ?

(૪૨) એક શેર દૂધ આડ છોકરા સરખે લાગે પી ગયા, દરેકે કેટલો શેર પીધું ?

ભૂમિતિ.

૧ આકૃતિ રચના:—જુદી જુદી ડીઝાઇનો તૈયાર કરો. રંગીન કાગળ કાપીને ડીઝાઇનો ગોઠવો. કેટલાક નમુના આ સાથેના પાનામાં આપ્યા છે.

૨. ચિત્રકામ:—ઝોરડો, ટેબલ, વાડો, એવી વસ્તુઓનું અવલોકન કરી ફૂટપટ્ટી જેવાં સાધનથી તે વસ્તુની આકૃતિ કાઢો, અને વસ્તુનાં સ્થાન મૂકો.

વસ્તુનાં માપ—જ્ઞાનને માટે તૈયારી.

કાળું પાટીઉં માપો અને પરિણામ નીચે પ્રમાણે જ્ઞાનાં પાડીને લેરો.

લંબાઈ.

પહોળાઈ.

આશરે -

-

માપીને -

-

જૂલ -

-

(૧) ઉપર પ્રમાણે નીચેની વસ્તુઓનાં માપ આશરે અને માપીને લખીને પરિણામની જૂલ નોંધો.

વસ્તુ.	આશરે માપ.		ફૂટપટ્ટીથી માપીને.		જૂલ.	
	લંબાઈ	પહોળાઈ	લંબાઈ	પહોળાઈ	લંબાઈ	પહોળાઈ
પાઠ્ય પુસ્તક						
નોટ બુક						
જારી						
મેજ						
મોટું ચિત્ર						
જારણું						
પાટલીનીખેડક						
ડેસ્ક						

નોંધ—એક વસ્તુનાં જ્યાં માપ લખીને પછી બીજી વસ્તુ લો.

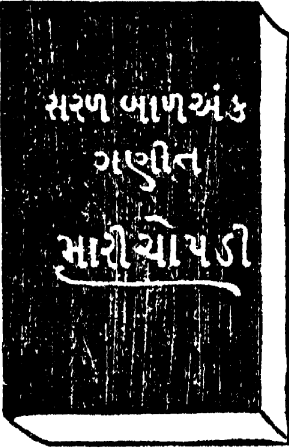
(૨) જોરડાની લંબાઈમાં જારીની પહોળાઈનો કેટલી વખત સમાવેશ થાય? જારી જેટલી દોરી લઈ માપીને કહો.

- (૩) તમારી ચોપડીની જાડાઈ માપો. એકપર એક એમ આખા વર્ગની ચોપડીઓ મૂકીએ તો કેટલી ઉંચાઈએ એ ઢગ પહોંચે ?
- (૪) નિશાળની લંબાઈ ગજથી માપી કેટલી છે તે નક્કી કરો.
- (૫) „ પહોળાઈ „ „ „ „ „ „
- (૬) „ લંબાઈ ડુટથી „ „ „ „
- (૭) „ પહોળાઈ „ „ „ „ „
- (૮) બારણાનું માપ ગજ અને તસુમાં લખો.
- (૯) તમારા ઓરડાનું માપ ગજ અને તસુમાં લખો.
- ઓરડાની લં. = ગજ. તસુ. ઓરડાની પ. = ગજ. તસુ.

પ્લાન (નકશો.)

આકૃતિઓ, ફૂટપટ્ટી અને સેટસ્કેવરની મદદથી દોરવી.

- (૧) તમારી ચોપડી માપો. લંબાઈ માપી તેનું માપ લખો.
પહોળાઈ માપી તેનું માપ લખો.
લંબાઈ કેટલી વધારે છે ?

જુલુ કેવા છે ?

હવે આવી આકૃતિ ફૂટપટ્ટી અને સેટસ્કેવરની મદદથી દોરો.

(જુલુ માટે સેટસ્કેવરનો ઉપયોગ કરો)

- (૨) એ પ્રમાણે બારીની લંબાઈ માપીને લખો.
લંબાઈ = પહોળાઈ = લંબાઈ કેટલી મોટી છે તે જુઓ.
હવે એની આકૃતિ કાઢો. સાંકળ ક્યાં છે તે જુઓ તે ચિત્રમાં બતાવો.
- (૩) બારણું જુઓ. તેની લંબાઈ પહોળાઈ જુઓ. કાચનો ભાગ જુઓ. કેટલા કાચ છે ? કેવો આકાર છે ? લાકડાનો ભાગ જુઓ. અને તેનું ચિત્ર કાઢો. (કાચનો ભાગ ન હોય તો એ પ્રશ્ન મૂકી દેવો.)

- (૪) ઓરડાની લંબાઈ બતાવો. પહોળાઈ જુઓ. માસ્તર સાહેબની ખુરશી ભીંતથી કેટલે છેટે છે ? ગેલેરી ખુરશીથી કેટલે છેટે છે ? ક્યું અંતર વધારે છે ?
- (૫) ઓરડાનો પ્લાન દોરી તેમાં ખુરશીની જગા x મુકી બતાવો અને ખુરશી એમ લખો.
એ રીતે તમારી ગેલેરીની જગા લીટીઓથી બતાવો. પાટીઆની જગા બતાવો.
- (૬) એ પ્રમાણે પૂર્વ તરફની ભીંતનો પ્લાન દોરો અને તેમાં ચિત્રોની જગા બતાવો.
- (૭) નિશાળનો નકશો દોરો અને તેમાં ઓટલાની જગા અને બારી , બારણાં મૂકો.

પરચુરણ હિસાબ.

- (૧) ત્રણ આંકડાની નાનામાં નાની રકમ લખો.
- (૨) નીચેની સંખ્યાઓમાં ૫ ની કિંમત લખો.
૫૨૧, ૨૧૧૫, ૪૫૭, ૧૫૬૮૩
- (૩) નીચેની સંખ્યાઓમાં ૧૩ એ બે આંકડાની કિંમત લખો.
૪૧૩. ૧૩૭, ૨૧૩૦૭. ૧૩૪૦૫

- (૪) ૧૩૭ માં ૧૩ કેટલી વાર છે ?
- (૫) ૧૧૩૦૭ માં ૧૩ કેટલી વાર છે ?
નીચેના સરવાળા ગણો.

(૬) ૩૭૮	(૭) ૫૦૮	(૮) ૬૨૩
૮૬૫	૮૬૫	૭૮૮
૪૭૬	૨૮૮	૫૪૬
<u>૮૪૭</u>	<u>૭૩૮</u>	<u>૮૦૪</u>

- (૯) મગન પાસે ૬૨ ટીકડી હતી. તેણે ૭૮ બીજી વેચાતી લીધી અને પર ટીકડી છોકરાઓને વહેંચી દીધી. તેની પાસે કેટલી રહી?

- (૧૦) રત્ન ધોરણના ૩૨ વિદ્યાર્થીઓ નોટ ખાંધવા કાગળો લેવા ગયા. દરેક વિદ્યાર્થીને ૨૪ કાગળ જોઈએ છે, તો કેટલા કાગળ લાવવા જોઈએ ?
- (૧૧) એક રૂપિયાના ૧૬ આના તો ૨૪૫ રૂપિયાના આના કેટલા?
- (૧૨) ૧ ગુણુ ચોખાની કિંમત ૨૩ રૂપિયા એસે તો એવી ૨૦૪ ગુણુની કિંમત શી ?
- (૧૩) ૮૬૭ રૂપિયામાં કેટલા રૂપિયા નાંખીએ તો ૪૦૦૦ રૂપિયા થાય?
- (૧૪) એક વેપારી ૫૩૭ રૂપિયાનું અનાજ લે છે, તેમાંથી ૧૪૮ રૂપિયાનું અનાજ ગરીબોને આપે છે, અને બાકીનું વેચી દે છે, તો કેટલા રૂપિયાનું અનાજ વેચ્યું?
- (૧૫) ૧૦૦૦ ફેરીના ૧૫ ફેરી જેવડા સરખા ઢગલા કેટલા થાય? અને કેટલી ફેરી વધે?
- (૧૬) એક મણ ખાંડના ૬ રૂપિયા એસતા હોય, તો ૩૪૬૮ રૂપિયાની કેટલા મણ ખાંડ મળે?
- (૧૭) દરેક છોકરાને ૨૮ બોર આપતાં ૩૫ છોકરાને આપવાને કેટલાં બોર જોઈએ ?
- (૧૮) ૮૪૭ ને ૫૨ ગણા કરીએ તો કેટલા થાય ?
- (૧૯) મગન પાસે ૫૦૦ રૂપિયા છે તેમાંથી તેણે ૧૮ રૂપિયાનું એક એવાં ૨૬ ટેન્કા વેચાતાં લીધાં. તેની પાસે કેટલા રૂપિયા રહ્યા ?
- (૨૦) ૮૦૦૦ — ૫૨૭૩ — ૮૩૭
- (૨૧) ૬૭૩૮ x ૮૩૭ — ૧૨૦૮
- (૨૨) ૧૭ રૂ. ૧૫ આ. ૮ પા. ને આણપાણના અપૂર્ણાંકમાં લખો.
- (૨૩) ૧૭ મ. ૩૫ શેરને આણપાણમાં લખો.
- (૨૪) કેટલીવાર ૬ પાછ લઈએ તો ૧ રૂપિયા થાય ?
- (૨૫) “ “ “ “ ૧ રૂપિયા ૪ આના થાય ?
- (૨૬) બે સંખ્યાનો ગુણાકાર ૭૮૪ છે. તેમાંની એક સંખ્યા ૮ છે તો બીજી સંખ્યા કેટલી ?

(૨૭) ૨૫૦ રૂપીઆની એક વીંટી હોય તો એવી ૩૭ વીંટીની કેટલી કિંમત બેસે ?

(૨૮) આગગાડી દર કલાકના ૩૫ માઈલ જાય તો ૨૪ કલાકમાં કેટલા માઈલ જાય ?

(૨૯) $૧૦૦૮ \div ૧૬ \times ૨૬$

(૩૦) એક હિંદુ છોકરાના લગ્ન પ્રસંગે નીચે પ્રમાણેની ખર્ચની યાદી છે.

ઘરેણાં.

વાળી	રૂ. ૪૦૦
ખંગડી	રૂ. ૫૦૦
બે એરિંગ તે ૪ વીંટી...	રૂ. ૧૨૫	
ગળચવોને લોકેટ	રૂ. ૫૦૦	
વર કન્યાનાં લુગડાં	રૂ. ૫૦૦	

જમણવાર.

જમણવાર પહેલો	રૂ. ૨૫૦
„ બીજો	રૂ. ૩૦૦
લગ્નને દિવસે	રૂ. ૫૦૦
„ બીજે દિવસે	રૂ. ૩૦૦
બીજી રીતભાત.	રૂ. ૫૦૦

તો ઘરેણાંમાં કુલ ખર્ચ કેટલું ? જમણવારનું કુલ ખર્ચ કેટલું ?

લગ્નનું કુલ ખર્ચ કેટલું ?

રૂ. ૭૨૯ ચાંદસાના મળ્યા તો તે બાદ જતાં કેટલું ખર્ચ ઘરમાંથી કરવું પડ્યું ?

ધોરણ ૩ ભું.
પ્રકરણ ૮ મું. સંખ્યા.
મનોયત્ન.

નીચેની સંખ્યાઓ આંકડામાં લખો:—

- (૧) બે હજાર ચારસો પંદર. (૨) બાસક હજારને પાંચ.
(૩) બે લાખ ચૌદ હજાર ત્રણસો પાંત્રીસ. (૪) સત્તર લાખ નવહજાર
(૫) બે કરોડ છપ્પન હજાર ને પાંચ: બસો દશ.
(૬) આઠ લાખ છયાશી હજાર. (૭) ત્રણ કરોડ.

નીચેની સંખ્યાઓ વાંચો:—

- (૮) ૧,૨૩,૦૦૬ (૯) ૧૨,૮૫,૭૦૧ (૧૦) ૪,૫૬,૩૦૦
(૧૧) ૧,૦૧,૩૦૫ (૧૨) ૭,૮૦,૮૬૭ (૧૩) ૨૭,૧૭,૨૦૮
(૧૪) ૯,૯૯,૯૯૯ (૧૫) ૨૦,૦૫,૭૧૫ (૧૬) ૧૦,૦૧,૦૦૧
(૧૭) ૧,૧૧,૫૪,૩૨૭ (૧૮) ૯,૪૯,૦૦૯ (૧૯) ૧૫,૨૭,૦૦,૧૦૨
(૨૦) ૫,૪૦ ૩૮૭ (૨૧) ૨૦,૦૭,૦૫,૦૫૪

પ્રકરણ ૯ મું. સરવાળા બાદબાકી.

નીચેની રકમોના સરવાળા કરો:—મનોયત્ન.

<p>(૧) ૭૦૧૨૩
૫૮૦૭
૧૪૫૬
<u> </u></p>	<p>(૨) ૩૨૫૭
૧૦૪૮
૯૬૧૨
<u> </u></p>	<p>(૩) ૮૧૨૩
૫૬૭૮
૯૦૨૩
<u> </u></p>
<p>(૪) ૨૩૦૭
૮૫૦૧
૪૫૨૬
૮૦૨૬
<u> </u></p>	<p>(૫) ૧૨૩૪
૨૨૩૪
૮૯૩૨
૪૭૬૫
<u> </u></p>	<p>(૬) ૮૪૨૧
૭૩૦૯
૬૨૪૫
૧૫૫૫
<u> </u></p>

- (૭) ૧ થી પંદર સુધીના અંક માંડી તેમનો સરવાળો કરો.
(૮) ૨૫ થી ૩૫ સુધીના અંક માંડી તેમનો સરવાળો કરો.
(૯) ૧૯૧૧ માં બ્રિટિશ લિફ્ટમાં જમીનનું મહેસુલ રૂ. ૩૧,૭૦,૦૦,૦૦૦ હતું. ૧૯૨૧ માં ૩૫,૧૦,૦૦,૦૦૦ હતું. તો જમીન મહેસુલ કેટલું વધ્યું ?

(૧૦) ૧૯૨૦ માં આપણે ત્યાંથી રૂ. ૪,૧૦,૦૩,૦૦૦ ના ધઉં પરદેશ ગયા અને ૧૯૨૧ માં રૂ. ૧,૪૬,૮૩,૦૦૦ ના ધઉં ગયા, તો ૧૯૨૧ માં કેટલા રૂ. ના ધઉં ઓછા ગયા ?

(૧૧) હિંદુસ્તાનમાં ચાની નીપજ નીચે પ્રમાણે થઇ:—

	૧૯૧૮	૧૯૨૦
આસામમાં	રતલ ૨૫,૩૨,૭૦,૦૦૦	રતલ ૨૩,૪૩,૧૪,૦૦૦
બાકીના ઉત્તર હિંદુસ્તાનમાં	૯,૩૯,૩૧,૦૦૦	૭,૫૨,૩૭,૦૦૦
દક્ષિણમાં	૩,૩૧,૪૮,૦૦૦	૩,૫૬,૫૫,૦૦૦
અલ્હદેશમાં	૧,૧૦,૦૦૦	૧૩,૪૦,૦૦૦

તો દરેક સાલમાં એકંદર નીપજ કેટલી થઈ? ૧૯૧૮ કરતાં ૧૯૨૦ ની સાલમાં કેટલા રતલ ઓછી નીપજ થઈ?

(૧૨) હિંદમાં ૧૯૧૯ માં ૧૦ લાખ ઉપ હજાર ટન રૂ ની નીપજ થઇ અને ૧૯૨૦ માં ૬ લાખ ઉપ, હજાર ટનની થઇ. ૧૯૨૦ માં કેટલી ઓછી નીપજ થઇ ?

(૧૩) શિવાજી મહારાજ ઇ. સ. ૧૬૮૦ માં ૫૩ વરસની ઉમરે સ્વર્ગવાસી થયા, તો તેમનો જન્મ કઇ સાલમાં થયો હશે ?

(૧૪) ૧૯૨૧ ના વરસમાં, ખેતી કરનારની સંખ્યા

અમદાવાદ જિલ્લામાં	૩,૭૦,૦૪૫
ભરૂચ „	૨,૦૨,૫૭૩
ખેડા „	૫,૧૧,૨૬૮
પંચમહાલ „	૨,૯૪,૮૭૫
સુરત „	૩,૯૯,૧૮૮

તો એકંદર ગુજરાતમાં ખેતી કરનારની સંખ્યા કેટલી? કયા જિલ્લામાં સૌથી વધારે ખેતી કરનારની સંખ્યા છે અને તે ભરૂચ જિલ્લાથી કેટલી વધારે છે ?

પ્રકરણ ૧૦ મું. ગુણાકાર.

૧. પુનરાવર્તન.

નીચેના દાખલાના જવાબ કાઢો:—મનોયત્ન.

- (૧) ૭૮૯×૬ (૫) ૬૮૪૩×૭ (૯) ૩૫૬×૨૦૦
 (૨) ૨૫૬૩×૮ (૬) ૬૪૫૭×૪૦ (૧૦) ૩૦૪૭×૭૦૦
 (૩) ૨૦૦૭×૯ (૭) ૫૮૭×૮૦ (૧૧) ૨૭૩×૫૮
 (૪) ૩૮૭×૪૬ (૮) ૫૪૩×૮૭ (૧૨) ૩૫૬૮×૭૬

૨-૩. ગુણક ત્રણ કે ચાર અંકનો. મનોયત્ન.

- (૧૩) એક લશ્કરમાં સિપાઇઓની ૧૬૨ હાર છે. દરેક હારમાં ૧૫ સિપાઇ છે તો કુલ સિપાઇની સંખ્યા કેટલી ?
 (૧૪) એક ઘર અંધાવવાનું ખર્ચ ૫૩૭૫ રૂપીઆ ગણીએ તો ૧૫૪૦ ઘરનું એક ગામ અંધાવવાનું ખર્ચ શું થાય ?
 (૧૫) રેલ્વેની એક ઓરડી અંધાવવાનું ૪૫૦ રૂપીઆ ખર્ચ થાય તો એવી ૩૭૮ ઓરડીઓ અંધાવવાનું કેટલું ખર્ચ થાય ?
 (૧૬) એક મીલમાં વણવાના ભાગમાં ૨૪૫૦ માણસ કામે લાગેલાં છે. તે દરેક માણસ રોજ ૧૫૮ વાર કાપડ વણે તો દિવસને અંતે કેટલું કાપડ વણાય ?
 (૧૭) એક માઇલ રસ્તો કરવાને ૬૬૭ રૂપીઆ ખર્ચ થાય, તો એવો ૫૮ માઇલ રસ્તો કરવાનું શું ખર્ચ થાય ?

નીચેના ગુણાકાર ગણી જવાબ લખો.

- (૧૮) ૨૩૪૭×૬૫૧ (૨૦) ૪૫૩૬×૩૪૦૫
 (૧૯) ૮૬૬૪×૭૩૨૦ (૨૧) ૨૧૭૮૯×૮૬૪૨
 (૨૨) ૪૫૭૮૧×૪૩૧૫

પ્રકરણ ૧૧ મું. ભાગાકાર.

૧. ટુંકી અને લાંબી રીતનો મુકાબલો.

નીચેના દાખલા ટુંકી રીતે ગણો. મનોયત્ન.

- (૧) $૬૩૭૪ \div ૫$ (૨) $૨૮૮૭ \div ૭$ (૩) $૭૧૮૧ \div ૬$
 (૪) $૩૦૦૬ \div ૮$ (૫) $૪૫૫૭૮ \div ૯$ (૬) $૩૭૬૨૧ \div ૧૨$
 (૭) $૫૩૮૦૬ \div ૧૩$ (૮) $૮૨૯૦૦ \div ૨૦$ (૯) $૧૬૦૪૬ \div ૧૬$
 (૧૦) $૨૪૪૫ \div ૧૫$

૨. ભાજકના એકમ સ્થાનમાં શૂન્ય હોય તેવા ભાગાકાર.

(૧૧) $૨૫૭૬૩ \div ૫૦$ (૧૩) $૭૨૧૬૩ \div ૧૨૦$

(૧૨) $૩૬૬૨૮ \div ૩૦૦$ (૧૪) $૬૫૩૨૬ \div ૬૦૦$

(૧૫) $૨૮૦૩૦ \div ૮૦$

૩. ભાજક ૧૦૦ ની અંદરનો હોય તેવા ભાગાકાર.

(૧૬) એક માણસ દરવર્ષે અમુક રકમ અચાવે છે. ૨૧ વર્ષો તેણે બેચું કે તેની પાસે રૂ. ૮૫૭૮૫ અચ્યા. દરવર્ષે તેણે કેટલા અચાવ્યા?

(૧૭) એક છાપરાપર ૨૧૫૦૦ નળીઆંની ૬૬ દ્વારો થઈ. દરેક દ્વારમાં નળીઆં કેટલાં?

(૧૮) તમારી પાસે ૪૪૧૦ કાગળ છે. તેમાંથી ૩૦ કાગળની એક, એવી ચોપડીઓ બાંધો છો. કેટલી ચોપડીઓ બંધાશે?

(૧૯) એક કંપનીમાં ૨૭ ભાગીદાર છે તે કંપનીમાં રૂ. ૩૭૬૮૯ નફો થયો તો દરેક ભાગીદારને શું મળે?

(૨૦) બે રકમનો ગુણકાર ૪૮૩૫૦૫ છે અને તેમાંની એક રકમ ૫૫ છે તો બીજી કેટલી?

(૨૧) $૪૨૫૬૭ \div ૩૨$ (૨૨) $૮૭૩૨૧ \div ૪૩$ (૨૩) $૫૬૭૨૦ \div ૨૩$

(૨૪) $૨૩૪૭૮ \div ૩૪$ (૨૫) $૫૬૭૨૦ \div ૬૭$

૪. ભાજક ત્રણ અંકનો હોય તેવા ભાગાકાર.

(૨૬) ૫૬ આંખા પરથી ૨૮૫૬ મણુ કેરીઓ ઉતરી તો એક એક આંખે સરેરાસ કેટલી પડી?

(૨૭) ૧૬૨ પાઇનો રૂપીઓ થાય છે, ત્યારે મારી પાસે ૮૬૪૦ પાઇ હોય તો તેના કેટલા રૂપીઆ આવે?

(૨૮) એક બીંતમાં ૧૪૮ ઇંટોની દ્વાર ગોઠવાયેલી છે. ઇંટોની સંખ્યા ૬૬૧૬ છે તો દરેક દ્વારમાં ઇંટો કેટલી?

(૨૯) $૨૪૬૫૮૦ \div ૩૨૬$ (૩૦) $૯૮૫૪૨૭ \div ૫૧૮$

૫. ગુણાકાર અને ભાગાકારમાં તાળો મેળવવો.

નીચેના હિસાબ ખરા છે કે ખાટા તે તાળો મેળવી નક્કી કરો.

- (૩૧) $૧૫૪ \times ૨૫ = ૩૮૫૦$ (૩૨) $૩૫ \times ૫૩ = ૧૮૫૫$
 (૩૩) $૧૨૭ \times ૧૭૬ = ૨૨૭૩૩$ (૩૪) $૭૭ \times ૨૩૫ = ૧૮૨૬૫$
 (૩૫) $૨૩૮૬૮૪૫ \div ૨૦ = ૮૨૩૦૫$
 (૩૬) $૧૧૬૨૨ \div ૨૮ = ૪૧૪૨\frac{૧૪}{૨૮}$
 (૩૭) $૪૨૫૭૫ \div ૨૪ = ૧૦૬૦\frac{૫}{૨૪}$
 (૩૮) $૫૬૦૭૩ \div ૫૪ = ૧૨૩૮\frac{૩૧}{૫૪}$
 (૩૯) $૭૭ \times ૨૩૫ = ૧૮૦૬૫$
 (૪૦) $૫૬૦૭૩ \div ૫૪ = ૧૦૩૮\frac{૧૧}{૫૪}$

પ્રકરણ ૧૨ મું.

૧. કોષ્ટકો.

અંગ્રેજી નાણાં.

- ૪ શિલિંગ = ૧ પેની
 ૧૨ પેન્સ = ૧ શિલિંગ
 ૨૦ શિલિંગ = ૧ પાઉન્ડ
 ૫ શિલિંગ = ૧ ક્રાઉન
 ૧૧૧ શિલિંગ = ૧ રૂપિયા
 ૨૧ શિલિંગ = ૧ ગિનિ

દેશી રીતે હિસાબ ગણવામાં
ઉપયોગી.

- ૧૬ વિસવાસી = ૧ બદામ
 ૧૬ બદામ = ૧ દોકડો
 ૧૦૦ દોકડા = ૧ રૂપિયા
 ૧૦૦ બદામ = ૧ આનો
 ૧ આનો = ૬૧ દોકડા

અંગ્રેજી ભાર દર્શક.

- ૧૬ ઓંસ = ૧ પાઉન્ડ (રતલ)
 ૧૪ પાઉન્ડ = ૧ સ્ટોન
 ૨૮ પાઉન્ડ = ૧ ક્વાર્ટર
 ૪ ક્વાર્ટર = ૧ હંડ્રેડવેટ
 ૨૦ હંડ્રેડવેટ = ૧ ટન

દેશી અનાજ વગેરે તોળવાનું

- ૫ મણ = ૧ કોથળો
 ૧૬ મણ = ૧ કળશી
 ૨૦ મણ = ૧ ખાંડી
 ૨૪ મણ = ૧ ભાર
 ૩૦ મણ = ૧ ગાણી
 ૩૨ મણ = ૧ બેડીઉં

આંકના ૨૪, ૩૦, ૩૨, ૪૦ ના ઘડીઆ તમે ખોતે ગુણાકારથી અથવા સરવાળાથી રચી તૈયાર કરો.

૧. રૂક્ત ગુણાકાર કરવો. ૫૩ તેવી ભાંજણી.

મનોયત્ન.

(૧) ૨ રૂપીઆના આના કેટલા ? ૫ રૂપીઆના આના કેટલા ?
 ૭ આનાની પાઇઓ કેટલી ? ૪ પૌંડના શિલિંગ કેટલા ?
 ૫ મણના શેર કેટલા ?

ગણીતે જવાબ દેહો:—

- (૨) દરેક લિખારીને ૧ આનો આપીએ તો ૮ રૂપીઆમાંથી કેટલા લિખારીને પૈસા આપી શકાય ?
- (૩) દરરોજ એક ઘરમાં ૨ શેર અનાજ વપરાતું હોય તો ૨ મહિના અનાજ કેટલા દિવસ ચાલે ?
- (૪) દરેક છોકરાને નવટાંકનો પેંડો આપીએ તો ૨૭ શેર પેંડામાંથી કેટલા છોકરાને અપાય ?
- (૫) મગનનો વર્ગ ઉજાણીએ ગયો. વર્ગમાં ૩૬ છોકરા છે, તેઓ ૨૧ શેર સેવમમરા લઈ ગયા. દરેકને લાગ કેટલા સેવમમરા આવે ?
- (૬) ૪૭ રૂપીઆના આના કરો.

૨. ગુણાકાર કરીને ઉમેરવા પડે તેવી ભાંજણી.

મનોચત્ન.

- (૭) ૧ રૂ. ૫ આ. ના આના કેટલા ?
- (૮) તમે આજે ૨ કલાક ને ૨૦ મિનિટ ભણ્યા, કેટલી મિનિટ ભણ્યા કહેવાય ?
- (૯) ૧૭ મણ ને ૨૫ શેરના શેર કરો.
- (૧૦) એક માણસ સદાવ્રતમાં શેર શેર અનાજ લિખારીને આપે છે. એક વખત તેણે ૧૫ મણ ૩૫ શેર અનાજ આપ્યું તો કેટલા લિખારીઓને અનાજ આપ્યું હશે ?

૩. ત્રણ ક્રિયાઓ કરવી પડે તેવી ભાંજણી.

- (૧૧) તમે ૧૦ ક. ૩૦ મિ. થતાં સવારે નિશાળે આવ્યા અને ૪ વાગે ઘેર ગયા. કેટલા કલાક નિશાળમાં રહ્યા ?
- (૧૨) સવારના ૯ વાગ્યાથી સાંજના ૬ વાગ્યા સુધીમાં કેટલા કલાક થાય ?
- (૧૩) ૧૦ ક. ૩૦ મિ. થતાં નિશાળનો પહેલો ઘંટ વાગ્યો, પછી વીસ વીસ મિનીટે ઘંટ વાગે છે. તો ૧ વાગ્યા સુધીમાં કેટલી વખત ઘંટ વાગશે ?
- (૧૪) રૂ. ૧—૦—૩ માં પૈસા કેટલા ? રૂ. ૫—૪—૬ માં પૈસા કેટલા ?
રૂ. ૧૫—૮—૮ માં પૈસા કેટલા ? રૂ. ૨૦—૧૨ માં આના કેટલા ?
રૂ. ૨૫—૮—૬ ની પાછ કરો.
- (૧૫) ૨ ફૂટના ઇંચ કેટલા ? ૮ ફૂટ—૩ ઇંચના ઇંચ કરો ? વા. ૫—૨—૬ ના ઇંચ કરો. વા. ૮—૦—૩ ના ઇંચ કરો.
- (૧૬) ૧ પૌંડના શિલિંગ કેટલા ? પેન્સ કેટલા ? ૨ પૌં. ૧૦ શિ. ના શિલિંગ કરો. પૌં. ૮—૫—૬ ના પેન્સ કરો. શિ. ૧૨—૬ માં પેન્સ કેટલા ? પૌં. ૧૭—૧૦—૮ ના પેન્સ કરો.

- (૧૭) ૫ ખાં. ૧૦ મણુ ના મણુ કરો. ૧૫ ખાં. ૫ મણુ ના મણુ કરો. ૮ ખાં. ૭ મણુ. ૨૫ શેરના શેર કેટલા ?
- (૧૮) ૧ ગા. ૯ મણુ ૧૦ શેરના શેર કરો. ગા. ૨-૦-૨૦ ના શેર કેટલા ?
- (૧૯) ૧ ઓ. ૫ ડઝન ૭ નંગ નાં નંગ કેટલાં ? ૫ ઓ. ૪ ડઝન ૬ ચોપડીઓ, એટલે ચોપડીઓની સંખ્યા કેટલી ? ૧૫ રીમ ૮ ધા ૧૦ તાવ એટલે કેટલા કાગળ ?
- (૨૦) ૧ રતિ સોનાની ૧ ધુધરી થાય તો ૮ ગદી. ૨ રતિ સોના-માંથી કેટલી ધુધરીઓ થાય ?
- (૨૧) ૧ દુવાલમાં પાશેર સુતર જાય, તો ૧ ખાંડી ૪ મણુ ૫ શેર સુતરમાંથી કેટલા દુવાલ થાય ?
- (૨૨) એક ડામામાં ૨ હાંડવેટ ૧ કવા. ૨૦ પાઉન્ડ વજન ભર્યું છે. તો તે કેટલા પાઉન્ડ વજન કહેવાય ?

પ્રકરણ ૧૪ મું.

૧ ચઢતી ભાંજણી.

મુખગણિત.

- ૪૮ પાઇના કેટલા આના ?
- ૫૬ પાઇના કેટલા આના ને કેટલી પાઇ ?
- ૯૦, ૧૦૦, ૧૧૩ પાઇના આના કરો.
- ૮૪, ૮૪૦, ૮, ૪૦૦ ઇંચના ફૂટ કરો.
- ૪૮, ૪૮૦, ૪, ૮૦૦ પાઇના આના કરો.
- ૧ વારમાં ૩૬ ઇંચ તો ૭૨, ૧૦૮, ૧૪૪, ૨૧૬ ઇંચના વાર કેટલા ?
- ૪૦, ૫૦, ૮૫, ૧૬૦, શિલિંગના પૌંડ કરો.
- ૭૨૦, ૯૬૦, ૧૨૦૦ સેકન્ડની મિનિટ કેટલી ?
- ૭૨૦, ૯૬૦, ૧૨૦૦ મિનિટના કલાક કેટલા ?
- ૮૮૦, ૮૦૦, ૧૨૦૦ શેરના મણુ કેટલા ?
- ૧૨૦, ૧૬૮, ૨૪૦, ૪૮૦ તાવના ધા કેટલા ?

૨. એકજ ચઢતું પરિમાણ કાઢવાની ભાંજણી. મનોચિત્ત.

- (૧) ૪૩૨૮ આનાના રૂપીઆ કરો. (૨) ૭૨૩૦ શિલિંગના પૌંડ કરો.
(૩) ૧૭૦૮ મણુની ખાંડી કરો. (૪) ૫૨૦૮ પૈસાભારના નવટાંક કરો.
(૫) ૨૭૩૫ મણુના ટન કરો. (૫૬ મણુના ટન લેખે)
-

૩. બે કે વધુ ચઢતાં પરિમાણ કાઢવાં પડે તેવી ભાંજણી.

- (૬) ૪૦૮ આના, ૨૦૫ બેઆની ને ૧૧૫ પાવલીના રૂપીઆ કરો.
(૭) ૪૨૦ અડધા, ૨૧૫ પાવલાં ને ૧૧૦ આનીના રૂપીઆ કરો.
(૮) એક માણુસે ૧ આનાના એક લેખે ૨૪૦ સફરજન, પાછનું ૧ લેખે ૨૧૭ લીંબુ અને ૨ આનાનું ૧ લેખે ૨૦ દાડમ લીધાં; તો તે દુકાનદારને શું આપે ?
(૯) ૨૭૦૮ આનાના રૂપીઆ કરો.
(૧૦) ૮૭૩૫ ઢબુના રૂપીઆ કરો.
(૧૧) ૧ ચોપડીના ૬ આના બેસે તો ૧૨૦૮ ચોપડીના કેટલા રૂપીઆ બેસે ?
(૧૨) ૧ નારંગીનો ૧ આનો બેસે તો ૫ ડઝન ને ૭ નારંગીના કેટલા રૂપીઆ બેસે ?
(૧૩) ૧ પેન્સીલનો ૧ પૈસો બેસે તો ૨૪૦ પેન્સીલના કેટલા આના બેસે ?
(૧૪) ૧ આનાનો એક શેરડીનો સાંઠો મળે તો ૫૧૭ શેરડીના સાંઠાનું શું બેસે ?
(૧૫) ૫૬ પાઈ, ૧૫૬ ઢબુ, ૨૬૦ આના, ૩૨૫ પાવલી, ૨૭ અડધા, ૫૨૭ પાઈ, ૧૨૦ બેઆની અને ૧૨૦૦ પાઈ, એ દરેક, રૂપીઆ આના પાઈમાં લખો.
(૧૬) ૪૫ છ પેનીના સિક્કા, ૧૫૦ ત્રણપેનીના સિક્કા, ૫૬ અડધા ક્રાઉન, ૧૨૦૦ પેન્સ અને ૪૮૭ પેન્સ, એ દરેકને પૌંડ શિલિંગ પેન્સમાં લખો.
-

પ્રકરણ ૧૫ મું.

વિવિધ પરિમાણના સરવાળા બાદબાકી-સાદી રીતે.

(૧) સરવાળા. મનોયત્ન.

માંએથી ગણી જવાખ બોલો:—

- (૧) ૭ આ. ૬ પાછની પેતો, ૪ આ. ૯ પા.ના કાગળ, અને ૧ આ. ૪ પાછની ટીકડી લીધી, તો કુલ ખર્ચ કેટલું થયું?
- (૨) ૧ રૂ. ૮ આ. નિશાળની શીના આપ્યા અને ૩ રૂ. ૧૦.આ.ની ચોપડીઓ લીધી તો કેટલું ખર્ચ થયું?
- (૩) ૧૨ આ. ની સરકસની ટીકીટ, ૪ રૂ. ૧૦ આનાની ટોપી અને ૩ રૂ. ની છત્રી લીધી. કુલ ખર્ચ શું કર્યું?
- (૪) ૪ રૂ. ૬ આ. + ૨ રૂ. ૮ આ. + ૨ આ.
- (૫) ૮ આ. ૬ પાછ + ૫ આ. ૯ પાછ.
- (૬) રૂ. ૪-૦-૬ + રૂ. ૨-૦-૯
- (૭) ૪ આ. ૯ પાછ + ૬ આ. + ૩ આ. ૬ પાછ.
- (૮) ૫ રૂ. ૪ આ. ૬ પાછ + ૨ રૂ. ૬ આ. ૬ પાછ.
- (૯) ૫ રૂ. ૮ આ. + ૭ રૂ. ૯ આ. + ૪ રૂ.
- (૧૦) ૧૫ રૂ. ૧૨ આ. + ૨૫ રૂ. ૮ આ. + ૫ પાછ.

નીચેના સરવાળા ગણી જવાખ કાઢો.

રૂ. આ.	રૂ. આ.	રૂ. આ.	રૂ. આ.
(૧૧) ૧૨-૧૧ ૯-૭	(૧૨) ૨૯-૧૧ ૫૭-૧૩	(૧૩) ૩૭-૮ ૭૦-૧૦	(૧૪) ૧૩૯-૧૨ ૩૭-૧૪
રૂ. આ.	રૂ. આ.	મ. શે.	દિ. ક.
(૧૫) ૨૧૩-૧૨ ૯૫-૧૫	(૧૬) ૧૯૮-૧૩ ૬૪-૧૦	(૧૭) ૧૮-૨ ૧૫-૭ ૨૯-૫	(૧૮) ૭-૫ ૨૫-૧૨ ૧૫-૮

તો. વા.	રૂ. આ. પાઈ	પૌં. શિ. પે.
(૧૯) ૬—૮	(૨૦) ૪૫—૩—૬	(૨૧) ૧૯—૮—૬
૫—૧૦	૧૨૩—૯—૪	૨૪—૧૨—૯
<u>૩—૧૨</u>	<u>૯૮—૧૦—૬</u>	<u>૭—૧૫—૪</u>

(૨૨) પૌં.શિ.પે. (૨૩) પૌં. શિ. પે.

૨૦—૭—૬	૭૪—૧૬—૪
૭૨—૮—૪	૮૨—૧૮—૯
<u>૧૮—૯—૮</u>	<u>૫૩—૬—૬</u>

(૨૪) એક માણસે ત્રણ લુગડાંના તાકા લીધા. એકની કિંમત ૧૫ રૂ. ૮ આ. ૬ પાઈ, બીજીની કિંમત ૧૮ રૂ. ૧૪ આ. ૯ પાઈ અને ત્રીજીની કિંમત ૨૫ રૂ. ૭ આ. આપી તો એકંદર, તેને શું એકું ?

(૨૫) ૧૬ વા. ૨ ફૂટ ૧ ઈં. + ૩૬ વા. ૨ ફૂટ. ૧૦ ઈં. + ૨૦ વા. ૨ ફૂટ. ૬ ઈંચ + ૪૨ વાર ૧ ફૂટ. ૪ ઈંચ.

(૨૬) એક નિશાળના મેળાવડામાં ૨૦૪ એક આનાની ટિકિટ, ૧૦૨ બે આનાની ટિકિટ, અને ૫૨ ચાર આનાની ટિકિટ ખપી તો ટિકિટોમાંથી કુલ આવક કેટલી થઈ ?

(૨૭) ૪ પાર્સલનું વજન ૧૭ રતલ ૪ ઔંસ, ૨૮ રતલ ૧૦ ઔંસ, ૧૬ રતલ ૮ ઔંસ, અને ૫ રતલ ૧૨ ઔંસ હતું. તો એકંદર વજન કેટલું ?

(૨૮) એક કણીએ ૩૫ મણ. ૧૨ શેર ધઉં, ૪૮ મણ. ૧૫ શેર. બાજરી, ૩૭ મણ. ૨૨ શેર. તુવર અને ૨૬ મણ. ૩૦ શેર. ચોખા એક દિવસમાં વેચ્યા તો એકંદર કેટલું અનાજ વેચ્યું ?

(૨૯) એક વેપારીએ રૂ. ૩૪૫-૧૪-૮ નું કાપડ, રૂ. ૫૭૬-૧૨-૬ નું અનાજ અને રૂ. ૨૪૫-૮-૬ના કાગળ, વગેરે ખરીદ્યાં, તો એકંદર શું ખર્ચ્યું ?

- (૩૦) ૪ તો. ૧ ગદી. ૮ વા. ૨ રતિની વીંટી, ૧૧ તો. ૧ ગદી.
૪ વા. ના સાંકળાં અને ૫ તો. ૧ ગદી. ૨ રતિની કંઠી કરાવી.
તો એકંદર કેટલું સોનું ગયું ?

(૨) વિવિધ પરિમાણોની બાદબાકી.

નીચેના હિસાબ માંએથી ગણો.

- (૩૧) તમારી પાસે ૭ રૂ. ૧૨ આ. હતા તેમાંથી ૧ રૂ. ૪ આ. ની
ચોપડીઓ લીધી તો તમારી પાસે શું રહ્યું ?
- (૩૨) ૧૫ આ. ૪ પાછ માંથી ૮ આ. ૧૦ પાછ ખર્ચ્યા તો શું રહ્યું ?
- (૩૩) ૧૪ આ. ૮ પાછ-૯ આ. ૬ પાછ.
- (૩૪) ૧૨ આ. ૯ પાછ-૧૦ આ. ૩ પાછ.
- (૩૫) ૧૭ રૂ. ૧૫ આ.-૧૨ રૂ. ૧૨ આના.
- (૩૬) ૮ રૂ. ૧૪ આ. ૯ પાછ-૫ રૂ. ૧૦ આ. ૬ પાછ.
- (૩૭) ૨૫ રૂ. ૧૨ આ. ૬ પાછ-૧૮ રૂ. ૮ આ. ૬ પાછ.
- (૩૮) ૩૦ રૂ. ૧૦ આ. ૬ પાછ- ૭ રૂ. ૫ આ. ૪ પાછ.
- (૩૯) ૧૫ રૂ. ૮ આ.-૭ આ. ૬ પાછ.
- (૪૦) ૫ રૂ. ૭ આ. ૬ પાછમાં શું ઉમેરીએ તો ૬ રૂ. થાય ?
બાદબાકી કરો.

(૪૧) રૂ. આ.	(૪૨) રૂ. આ.	(૪૩) ખાં. મણ
૧૦૭ - ૧૨	૩૧૨ - ૧૪	૪૧૨ - ૧૮
૯૮ - ૯	૧૫ - ૮	૪૦૮ - ૧૦

(૪૪) હંદ્ર. રતલ	(૪૫) રૂ. આ. પા.
૫ - ૮૨	૪૫ - ૧૪ - ૮
૪ - ૧૭	૧૭ - ૬ - ૪

- (૪૬) ૭ રૂ. ૧૦ આનામાંથી ૫ રૂ. ૧૪ આ. તમે વાપર્યા તો
તમારી પાસે શું રહ્યું ?

(૪૭) છગને ૫ ડઝન ને ૪ પેનમાંથી ૨ ડઝનને ૫ પેન વેચી તો તેની પાસે બાકી કેટલી રહી?

(૪૮) રૂ. આ. પા.	(૪૯) રૂ. આ. પા.	(૫૦) રૂ. આ. પા.
૯૪-૮-૬	૧૦૫-૪-૯	૨૩૭-૨-૪
<u>૪૫-૪-૯</u>	<u>૯૯-૮-૩</u>	<u>૧૫-૧૦-૬</u>

(૫૧) રૂ. આ. પા.	(૫૨) રૂ. આ. પા.	(૫૩) રૂ. આ. પા.
૩૪૮-૪-૩	૨૨૫-૦-૬	૫૫-૦-૦
<u>૧૨-૦-૯</u>	<u>૧૧૭-૮-૩</u>	<u>૧૮-૫-૬</u>

(૫૪) હં. ર.	(૫૫) મણુ. શેર રૂ.બાર
૧૫-૫૮	૪૪૫-૮-૧૦
<u>૧૦૨-૬ ઔસ</u>	<u>૧૭-૧૫-૧૫</u>

(૫૬) એક માણસે ૫૨ વાર કપડું લીધું તેમાંથી ૮ વાર ૨ ફૂટનાં પહેરણ અને ૧૫ વાર ૧ ફૂટનાં બદન સીવડાવ્યાં તો કેટલું કપડું બાકી રહ્યું?

(૫૭) એક માણસે રૂ. ૯૭-૪ આના રેશમી કાપડ લેવામાં ખર્ચ્યા અને બીજા માણસે તેના કરતાં રૂ. ૧૫-૮ આના ઓછા ખર્ચ્યા તો બંનેએ મળીને કેટલા રૂપિયા ખર્ચ્યા?

(૫૮) તમે ૧૨૫ રૂ. લઈ કાપડ લેવા ગયા. કાપડીઆએ બીજા બનાવ્યું તેમાં માદરપાટના રૂ. ૯-૮-૬, ઘોતીયાંના રૂ. ૧૫-૧૦-૦, ખમીસ માટે ટવીલના રૂ. ૧૮-૫-૦, કોટ માટે ટસરના રૂ. ૨૯-૧૦-૬, કોટ માટે અસ્તરના રૂ. ૫-૪-૯ અને રૂમાલના રૂ. ૩-૬-૦ થયા. તો તમે કેટલા પૈસા પાછા લાવશો?

(૫૯) એક માણસના બેંકના ખાતામાં રૂ. ૧૧૫-૮-૬ હતા. તેમાંથી તેણે રૂ. ૫૬-૧૦-૦ ખર્ચ માટે ઉપાડી લીધા અને પછી ૩૫ રૂ. ૧૨ આ. બેંકમાં મૂક્યા. તો તેને ખાતે બેંકમાં કેટલું નાણું રહ્યું?

(૬૦) ૨૦૦ રૂ. ૮ આ + ૯૫ રૂ. ૧૪ આ. ૬ પા. — ૧૪૭ રૂ. ૬ આ. ૬ પા.

પ્રકરણ ૧૬ મું.

આણપાણના સરવાળા; બાદબાકી.

(૧) સરવાળા. મનોચત્ન.

માંએથી ગણી જવાખ કહો:—

- (૧) ૭ા + ૪ા (૨) ૮ા + ૨ા (૩) ૯ા + ૫ા
 (૪) ૧ માં, ૦ા ૦ા ઉમેરતા જઘ ૨૫ સુધી બોલી જઓ.
 (૫) ૧ માં, ૦ાા, ઉમેરતા જઘ ૩૧ સુધી બોલી જઓ.
 (૬) ૩ા = + ૧૪ાા - (૭) ૫ાા = + ૨) -
 (૮) ૪ાા + ૨ા (૯) ૭ા + ૩ાા = (૧૦) ૪ા = + ૫ાા =

નીચેની રકમોના સરવાળા કરો:—

(૧૧) ૪૬ાા
પા
૧૭ાા
૪૩)
૪૫ાા	(૧૨) ૧૦૧ા
૩૭૮ાા
૨૮૨ા
૧૭ાા
૩ાા	(૧૩) ૩૬ા
૦ાા
૧૨૭ા
૮ા
પ)	(૧૪) રૂ. ૧૫ાા =
૧૨૭ા -
૧૮ાા =
(૧૫) રૂ. ૧૪૭ા =
૨૩૫) -
૩૪૭ા =	(૧૬) ૭ાા =
૧૨૬ાા =
૯૮ાાા =	(૧૭) શેર ૩૨ા =
૧૪૭ાા =
૮) =	(૧૮) ૩૭ાા =
૨૮ા =
૪૫ાા =

(૧૯) એક માણસે રૂ. ૪૦ાા = નું અનાજ રૂ. ૧૨ાા = નું ઘી અને
 ૨૪ાા = નું કાપડ લીધું, તો તેણે કુલ શું ખર્ચ્યું?

(૨૦) રૂ.
૬ા =ાા
૪૫ાા =ા
૭ાા -ા	(૨૧) રૂ.
૧૫) -ા
૨૮ાા -ાા
૧૦૫) =ા	(૨૨) રૂ.
૩૭ાા =ાા
૮૯ાા =ા
૧૫૬ા =ા
(૨૩) રૂ.
૨૫ાા =ાા
૪૮ા -ા
૧૫૨ાાા =	(૨૪) રૂ.
૧૧૫) ૦ા
૩૭ા =
૪૬ાા =ાા	(૨૫) ખાંડી મણ
૧૯ા ૪ા
૨૭ાા ૧૮ાા
૧૦૫ા પા

(૨૬) એક મહીનામાં ૩. ૭ાના દુધમાં, ૧૭ાના દાણામાં, ૨૫ાના કપડામાં, ૮ાના પુસ્તકો વગેરેમાં અને ૨૮)૦ા બીજામાં પરચુરણ ખર્ચા તો એકંદર ખર્ચ કેટલું થયું ?

(૨) આણુપાણુની બાદબાકી.

માંએથી ગણી જવાબ કહો:—

(૨૭) ૧૨ા (૨૮) ૧૨ા (૨૯) ૧૨ા (૩૦) ૧૨ા (૩૧) ૧૨
-૯ -૬ -૯ -૯ -૬
 (૩૨) ૧૨ (૩૩) ૧૨ (૩૪) ૧૨ (૩૫) ૧૨ (૩૬) ૧૨
-૯ -૯ -૯ -૯ -૬
 (૩૭) ૭ા — ૪ા (૩૮) ૩ા — ૧ા (૩૯) ૨ા — ૦ા
 (૪૦) ૧૨ા — ૬ા (૪૧) ૧૩ા — ૯ા (૪૨) ૧૨ા — ૯ા
 (૪૩) ૧૨ા — ૯ા (૪૪) ૧૨ા — ૯ા

(૪૫) ૨૨૫ા — (૪૬) ૪૬ા — (૪૭) ગ. ૯૧ા —
-૫૮ા -૮ા -૪૩ા

(૪૮) ૨૮ (૪૯) ૪૩ા — (૫૦) ૧૩૭ા —
-૨૦ા -૧૪ા -૨૪ા

(૫૧) મગન પાસે ૩. ૫૬ા હતા. તેમાંથી તેણે ૨૨ાના જગનને આપ્યા તો તેની પાસે શું રહ્યું ?

(૫૨) એક પક્ષામાં શે. ૧૫ાના ચોખા છે. બીજામાં શે. ૬ા ૦ા છે. બન્ને પક્ષાં સરખાં કરવા પહેલામાંથી કેટલા ચોખા લઈ બીજામાં નાંખવા ?

(૫૩) ૩. ૦ા કરવા માટે ૩. ૦૦ા માં શું ઉમેરવું જોઈએ ?

(૫૪) કનુ પાસે ૩. ૪૦ા છે. મનુ પાસે તેના કરતાં ૩. ૭ાના જેટલા ઓછા છે; તો મનુ પાસે કેટલા ?

(૫૫) એક માણસે ૮ા કલાક સુધી ચાલવાનું માથે લીધું. પણ ક. ૪ા ૧૦ મિ. ચાલ્યો, તો તે કેટલો વખત ઓછું ચાલ્યો ?

પ્રકરણ ૧૭ મું.

વિવિધ પરિભાષાના ગુણાકાર.

માંએથી ગણીને જવાબ કહો:—

- (૧) ૪ ઈંચ લંબાઈની દોરીના ૯ કડકા સાથે હારમાં મૂકીએ તો કેટલે લાંબે સુધી પહોંચે ?
- (૨) દરેકને ૧૧ આના આપીએ તો ૧૬ છોકરાને આપવાને કેટલું નાણું જોઈએ ?
- (૩) ૬ આનાની ૧ ચોપડી તો ૫ ચોપડીનું શું બેસે ?
- (૪) ૨ રૂપીઆ ૩ આનાની એક ટોપી, તો ૪ ટોપીનું શું ?
- (૫) એક ગુણમાં ૪ મણ ૫ શેર અનાજ હોય એવી ૮ ગુણમાંથી કેટલું અનાજ નીકળે ?
- (૬) ૬ મણ ૩ શેર \times ૧૧
- (૭) ૫ રૂ. ૮ આ. \times
- (૮) ૫ આ. ૩ પા. \times ૮
- (૯) ૨ રૂ. ૬ આ. ૪ પા. \times ૩
- (૧૦) ૫ વા. ૨ ફૂટ \times ૪

નીચેના દાખલાઓના ત્રણ જુદા જવાબ લખો:—

- (૧૧) ૫ પાઈ \times ૩, ૪ ને ૫; ૧ આ. ૪ પાઈ \times ૩, ૪ ને ૬,
- (૧૨) ૨ આ. ૩ પાઈ \times ૨, ૪, ૬; ૧ આ. ૧૦ પાઈ \times ૨, ૩, ૪,
- (૧૩) ૩ આ. ૫ પાઈ \times ૩, ૫, ૬; ૩ આ. ૭ પાઈ \times ૪, ૫, ૭,
- (૧૪) ૨ આ. ૪ પાઈનું શેર દૂધ તો ૩ શેરનું શું ?
- (૧૫) એક રંગની પેટીની કિંમત ૨ આ. ૬ પાઈ પડે તો ૪ પેટીનું શું બેસે ?
- (૧૬) સાત છોકરાં સરકસનાં પ્રાણી જોવાને ગયા, ટિકિટનો ભાવ ૭ પાઈ હોય તો, જે એક છોકરો બધી ટિકિટો લઈ આવે તેને શું આપવું પડે ?
- (૧૭) મગન એક અઠવાડીઆમાં ૨ આ. ૯ પાઈ બચાવે છે, તો તે ૪ અઠવાડીઆમાં શું બચાવશે ?

- (૧૮) ૨ આ. ૪ પાછ + ૧ આ. ૧૦ પાછને ૫ પડે ગુણો.
- (૧૯) ૬ પાછની એક નોટ એવી એ ડઝન નોટ અને ૪ પાછનો એક કાગળ એવા એક ધા કાગળ લીધા તો એકંદર શું આપવું પડશે ?
- (૨૦) જગન એક ગાંધીને ત્યાંથી નીચે પ્રમાણેની વસ્તુઓ લાવ્યો:—
 ૫ શેર ખાંડ, ૨ આને શેર પ્રમાણે;
 ૧ શેર આ. ૩. ની ૧૧ શેર પ્રમાણે;
 ૨૧૧ શેર મેથી, ૨ આને શેર પ્રમાણે;
 ૫ તોલા એલ્યી, ૧ આનો ૬ પાછએ તોલા પ્રમાણે;
 તો તે ગાંધીને એકંદર કેટલા પૈસા આપશે ?
- (૨૧) ૧ રૂ. ૨ આ. ૬ પાછએ રતલના લાવથી ૬ રતલ આની શી કિંમત ?
- (૨૨) ૧ રૂ. ૨ આને મણના લાવથી ૧૫ મણ કોયલાની કિંમત શી ?
- (૨૩) ૧ આ. ૫ પાછ ને ૨ આ. ૨ પાછના સરવાળાને ૮ વડે ગુણો.
- (૨૪) ૧ ચોપડીના ૪ આ. ૬ પાછ અને સ્લેટના ૩ આ. ૯ પાછ એસે તો ૫ છોકરા માટે ચોપડીઓ અને સ્લેટો લેવી હોય તો શું એસશે ?
- (૨૫) મગન પાસે ૧ આ. ૮ પાછ છે અને સીતા પાસે તેથી બમણા પૈસા છે. તો બંનેની મળીને કેટલી રકમ થાય ?
- (૨૬) એક કાછીઆની દુકાનેથી મેં નીચે પ્રમાણે માલ લીધો.
 ૩ શેર બટાકા, ૧ આનો ૬ પાછના શેર પ્રમાણે.
 ૦૧૧ શેર સરગવાની શીંગ, ૨ આના ૬ પાછની શેર પ્રમાણે;
 ૫૧૧ શેર કોખીજ, ૧ આનો ૩ પાછની શેર પ્રમાણે; અને
 ૨ શેર વેંગણ, ૨ આના ૩ પાછના શેર પ્રમાણે;
 તો મારે તેને એકંદર શું આપવું પડશે ?
- (૨૭) મગન દારૂખાનાની દુકાનેથી $\frac{૧}{૨}$ ડઝન ફટાકાની પેટી, ૨ આ. ૬ પાછની એક પ્રમાણે; $\frac{૧}{૨}$ ડઝન મોટા ટેટા, ૧ આ. ૩ પાછના એક પ્રમાણે $\frac{૧}{૨}$ ડઝન બપોરીઆંની પેટી ૬ પાછની એક પ્રમાણે, ૧ ડઝન તારા-મંડળ ૩ પાછની એક પ્રમાણે લાવ્યો તો તેણે કેટલું ખર્ચ કર્યું ?

નીચેના દાખલાઓના ત્રણ જુદા જવાબ લખો:—

- (૨૮) ૩ આ. ૪ પાઈ \times ૭, ૧૨, ૧૩,
 (૨૯) ૪ આ. ૭ પાઈ \times ૭, ૧૮, ૧૯
 (૩૦) ૫ આ. ૮ પાઈ \times ૯, ૧૪, ૧૫
 (૩૧) ૧૦ આ. ૯ પાઈ \times ૧૧, ૨૪, ૩૦
 (૩૨) ૧૨ આ. ૬ પાઈ \times ૩૦, ૩૨, ૨૪
 (૩૩) ૧ રૂ. ૨ આ. ૫ પાઈ \times ૨૪, ૪૦, ૩૨
 (૩૪) ૧ રૂ. ૩ આ. ૬ પાઈ \times ૨૦, ૧૮, ૩૪
 (૩૫) ૧ રૂ. ૫ આ. ૭ પાઈ \times ૧૪, ૧૩, ૧૧
 (૩૬) ૧૫ આ. ૮ પાઈ \times ૨૭, ૨૬, ૩૨
 (૩૭) ૨ રૂ. ૧૦ આ. ૩ પાઈ \times ૬૦, ૫૯, ૬૧
 (૩૮) ૩ રૂ. ૧૫ આ. ૬ પાઈ \times ૭૦, ૬૯, ૭૪
 (૩૯) જો મગન દરરોજ ૫ આ. ૪ પાઈ કમાય તો તે ૨૭ દિવસમાં શું કમાશે ?
 (૪૦) પીછોડી બનાવવા મગનના આપાએ ૧ વારના ૮ આ. ૯ પાઈના ભાવે ૧૪ વાર ખાદી આણી, તો કાપડીઆને તે શું આપી આવશે ?
 (૪૧) એક માણસના દરરોજ ૧૫ આ. ૬ પાઈ પ્રમાણે ૨૮ દિવસ ખર્ચ કરે છે અને ૧૪ રૂ. ૧૦ આ. ૬ પાઈ બચાવે છે, તો તેટલા વખતમાં તે શું કમાયો ?
 (૪૨) એક સીવવાનો સંચો રોકડે લઈએ તો રૂ. ૧૧૫ માં મળે છે અને હાથથી દર મહીને ૧૦ રૂ. ૫ આ. ૪ પાઈ ૧૨ મહીના સુધી આપવા પડે છે તો રોકડેથી લેતાં કેટલો ફાયદો થાય ?
 (૪૩) $\frac{૧}{૨}$ ગ્રોસ પેન્સીલ ૧ રૂ. ૫ આ. માં વેચાતી લીધી અને $\frac{૪૧}{૨}$ પાઈની એક, એ ભાવે વેચી નાખી તો કેટલો ફાયદો થયો હશે ?
 (૪૪) મગને ૫ રૂ. ૭ આને ૧ એવી ૨૬ ખુરશી ખરીદી અને જગતે ૯ રૂ. ૬ આને ૧ ના ભાવથી ૨૬ ખુરશી ખરીદી. તો કોણે કેટલા રૂપીઆ વધારે આપ્યા ?
 (૪૫) ૫૬ રૂ. ૩ આ. ૨ પાઈ \times ૧૩
 (૪૬) ૩ આ. ૯ પાઈએ ડઝનના ભાવનાં ૧૨૦ અંજીર અને

૧ આ. ૩ પાઈની એક નારંગીના લાવથી ૧૨૦ નારંગી આણી તો શું ખર્ચ થયું ?

(૪૭) ૧ રૂ. ના ૧૨ શેર મગ મળે તો ૪૫ રૂ. ના કેટલા મળે ?

(૪૮) ૧ વા. ૧ ફૂટ ૩ ઈંચ \times ૭, ૧૦, ૧૨

(૪૯) ૨ વા. ૨ ફૂટ ૬ ઈંચ \times ૯, ૧૩, ૧૬

(૫૦) ૧ વા. ૨ ફૂટ લાંબી પટ્ટીથી ઓરડાની લાંબાઈ માપી તો ૧૨ પટ્ટી જોડલી થઈ, તો ઓરડાની લાંબાઈ કેટલી હશે ?

(૫૧) એક ખાદીના તાકામાંથી ૩ વા. ૧ ફૂટ ૪ ઈંચ માપ પ્રમાણે ૧૫ પહેરણની ખાદી કાપી કાઢ્યા પછી ૨ વા. ૧ ફૂટ ખાદી બાકી રહી તો તે તાકામાં અસલ ખાદી કેટલી !

(૫૨) ૫ મણુ ૮ શેર \times ૯, ૧૫, ૨૪

(૫૩) ૨ ખાંડી ૮ મણુ ૧૫ શેર \times ૮, ૭, ૩૨

(૫૪) એક રતલી ચાના ડબ્બાનું વજન ૧ રતલ ૨ ઔંસ થાય તો એવા ૯૫ ડબ્બાનું વજન કેટલું ?

(૫૫) એક ચોખાની ગુણનું વજન ૪ મણુ ૯ શેર થાય તો એવી ૧૧૫ ગુણનું વજન કેટલું ?

(૫૬) ૧ પૌં. ૭ શિ. ૯ પે. \times ૧૦, ૩૨, ૪૦

(૫૭) ૩ પૌં. ૧૨ શિ. ૪ પે. \times ૧૯, ૪૨, ૫૦

(૫૮) ૪ મિ. ૧૫ સે. \times ૬, ૧૪, ૨૦

(૫૯) ૨ અઠ. ૪ દિ. ૮ કલાક \times ૬, ૨૪, ૪૦

(૬૦) ૨ મિનિટ ૧૫ સેકન્ડમાં એક ગાડી ૧ માઇલ જાય તો તેને ૪૫ માઇલ જતાં કેટલો વખત લાગે ?

(૬૧) એક નિશાળમાં વરસમાં ૮ અઠવાડીયાં ૨ દિવસની રજા પડે છે. એક વિદ્યાર્થી તે નિશાળમાં ૯ વરસ રહ્યો તો તેણે કેટલી રજા ભોગવી

(૬૨) ૧ વરસના ૩૬૫ દિવસ તો ૩ વરસના કેટલા ? ૧૧ વરસના કેટલા દિવસ ? (ખીજા હિસાબમાં ૨ દિવસ ઉમેરો.)

પ્રકરણ ૧૮ મું.

વિવિધ પરિમાણના ભાગાકાર.

માંએથી ગણી જવાખ કહો:—

- ૩ આનાનાં શેર કારેલાં તો ૧ આનાનાં કેટલાં ? (જુના પૈસાભાર)
 ૧ શેરનો ૨૪ મો ભાગ કેટલો ? (નવા પૈસાભાર)
 ૧૨ રૂપીઆ ÷ ૧૬, ૧૫ શેર ÷ ૪૦, ૧ રૂ. ૧૪ આ. ÷ ૫,
 ૩૧ રૂ. ૧૪ આ. ÷ ૩૦
 ૧ રૂ. નો ૧૦ મો ભાગ કેટલો ? (દોકડા)
 પાંચ આનાનાં શેર મરચાં મળે તો ૧ આનાનાં કેટલાં (તોલા)
 ૧ મણ ખાંડના પાંચ રૂપીઆ તો ૧ શેરનું શું બેસે ?
 ૧ રૂપીઆના મણ કોલસા મળે તો ૦) ના કેટલા આવે ?
 ૨૦ રૂપીએ તોલો સોનું મળે તો ૨ વાલનું શું બેસે ? ૧ વાલનું શું
 આપવું પડે ? ૧ રતીનું શું બેસે ?

મનોયત્ન.

- (૧) ૧૫ આ. ÷ ૪, ૫, ૬
 (૨) ૧૮ આ. ૮ પા. ÷ ૨, ૭, ૮
 (૩) ૧ રૂ. ૧૦ આ. ÷ ૪, ૬, ૮
 (૪) ૪ રૂ. ૧૦ આ. ÷ ૬, ૮, ૯
 (૫) ૩ રૂ. ૧૦ આ. ૮ પા. × ૨, ૬, ૯
 (૬) ૬ આનામાં ૧ વાર માદરપાટ મળે તો ૦૧ વારનું શું બેસે ?
 (૭) એક ગાડીવાળાને ૭ ઘોડાને ખવડાવવાનું ખર્ચ એક અઠવાડી-
 આમાં રૂ. ૩૩-૧૧ આ. થાય તો દરેક ઘોડાનું કેટલું ?
 (૮) ૭ આ. ૩ પા. નો ચોથો ભાગ કેટલો ?
 (૯) ૧૩ આ. ૩ પા. નો ત્રીજો ભાગ કેટલો ?
 (૧૦) ૬ રૂ. ૪ આ. ૬ પા. ÷ ૧૮, ૨૨ ને ૨૭,
 (૧૧) એક માણસ પાસે ૮૦ રૂ. હતા, તેમાંથી તેણે વીસીમાં ૧ રૂ.

૮ આ. ૫ ખચ્યા અને બાકી રહ્યા તેની ૧૪ ખુરશી આણી
તો દરેક ખુરશીનું શું આપ્યું ?

(૧૨) એક નિશાળમાં ધનામ વહેંચવાને રૂ. ૩૫૮-૫-૪ જોઈતા હતા. ૪૮
માણસોએ સરખી રકમ આપીને તે પૂરા કર્યા તો દરેક શું આપ્યું હશે ?

(૧૩) ઈંગ્લાંડમાં એક માણસ ૬૪ પૌં-૧૧ શિ. ૬ પે. ૨૧ અઠવા-
ડીઆમાં કમાય, તો એક અઠવાડીઆમાં તે શું કમાતો હશે ?

(૧૪) એક મહિનામાં એક માણસને ત્યાં ૧૦ રૂ. નું દૂધ વપરાય છે
તો દરરોજ કેટલાનું દૂધ આવતું હશે ?

(૧૫) ૨૨ રૂ. ૧૦ આ. ૨ પાઇ ÷ ૧૫, ૨૭, ૪૦

(૧૬) ૧૮ રૂ. ૦ આ. ૪ પાઇ ÷ ૧૪, ૧૬, ૨૮

(૧૭) એક બાપે પોતાના પાંચ છોકરાને ૮ આના ૮ પાઈ વહેંચી
આપ્યાં. બાકી રહેલી પાઇ પોતેરાખી તો તેની પાસે શું હતું ?

(૧૮) રૂ. ૮૩-૧૧-૬ ÷ ૪, ૫૬, ૭૦

(૧૯) રૂ. ૧૨૦-૧૫-૮ ÷ ૧૦૦, ૧૦૮; ૧૦૨

(૨૦) પૌ. ૧૫૭-૨-૮ ÷ ૬૪, ૫૬, ૭૦

(૨૧) ૧૨ મણ ૪ શેર ÷ ૫, ૮, ૧૦

(૨૨) ૫ ખાં. ૮ મ. ૫ શેર ÷ ૧૫, ૧૬, ૨૦

(૨૩) ૩ ગા, ૧૫ મ. ૧૦ શેર + ૩૦, ૨૪, ૨૫

(૨૪) ૫ ટન ૮ હંદ્રવેટ ÷ ૧૬, ૧૪, ૫૪

(૨૫) ૬ ટન ૧૩ હંદ્રવેટ ૨ કવા. ÷ ૧૮, ૧૭, ૩૨

(૨૬) એક કણીઓ ૧૧૫ મણ ૮ શેર થઈ ૨૪ કોથળામાં સરખા
વજનથી ભરે તો દરેક કોથળામાં કેટલા થઈ ભરાયા હશે ?

(૨૭) એક વેપારી ૧૬ હંદ્રવેટ ૯૮ રતલ મીણુબત્તી ખરીદીને તેમાંથી ૧૫
પેટી સરખા વજનની ભરે છે તો દરેક પેટીમાં કેટલું વજન થાય ?

(૨૮) ૩ ડઝન રમકડાંની કિંમત રૂ. ૪૮ આપી, તો સરેરાશ એક
રમકડાંની કિંમત શી ?

- (૨૯) મગન અને સીતાને માટે બે જોડ ચંપલ ૪ રૂ. ૧૧ આ. ૬ પાઇની આણી. તેમાં સીતાની ચંપલના ૩ આ. ૬ પાઇ વધારે બેઠા, તો મગનની ચંપલનું શું બેઠું હશે?
- (૩૦) ૩ ધનામની ચોપડીઓ અને ૪ ઝૂન ગણિત ૨૬ રૂ. ૨ આ. નાં લીધાં. ધનામની ચોપડીઓની કિંમત ૭ રૂ. ૨ આ. પડી, તો ગણિતની એક ચોપડીની કિંમત કેટલી?
- (૩૧) ૭૨ રૂ. ૧૬ આ. ૬ પાઇ ÷ ૯૨, ૮૪, ૮૮
- (૩૨) ૫૭ રૂ. ૧૫ આ. ÷ ૫૫, ૬૦, ૫૨
- (૩૩) જો ૨૫ માણસ એક અઠવાડીયામાં રૂ. ૩૦૮-૫-૪ કમાય તો એક માણસ શું કમાય?
- (૩૪) ૮ ક. ૪ મિ. ÷ ૮; ૧૨, ૬
- (૩૫) ૯ અઠ. ૨ દિ. ૮ ક. ÷ ૫, ૩૫, ૪૦
- (૩૬) સુરતથી ભરૂચ ૩૬ માઇલ છે. એક ગાડીને ૧ ક ૧૫ મિ. માં જવાનું હતું તેને બદલે તે ગાડી ૧૮ મિનિટ મોડી ગઇ, તો તે ગાડી સરાસરી ૧ માઇલ કેટલી મિનિટમાં ગઇ?

પ્રકરણ ૧૯ મું. અપૂર્ણિક.

૧. લખવા વાંચવાની રીતનું પુનરાવર્તન.

લખો:—ચાર સપ્તમાંશ, ત્રણ ચતુર્થાંશ, ચાર સોળાંશ. ચાર પંચમાંશ. નવદશાંશ. ત્રણ પૂર્ણાંક એક દ્વિતીયાંશ. એકતૃતીયાંશ. પાંચ પદ્માંશ. એ નવમાંશ. એ પૂર્ણાંક ચાર અષ્ટમાંશ.

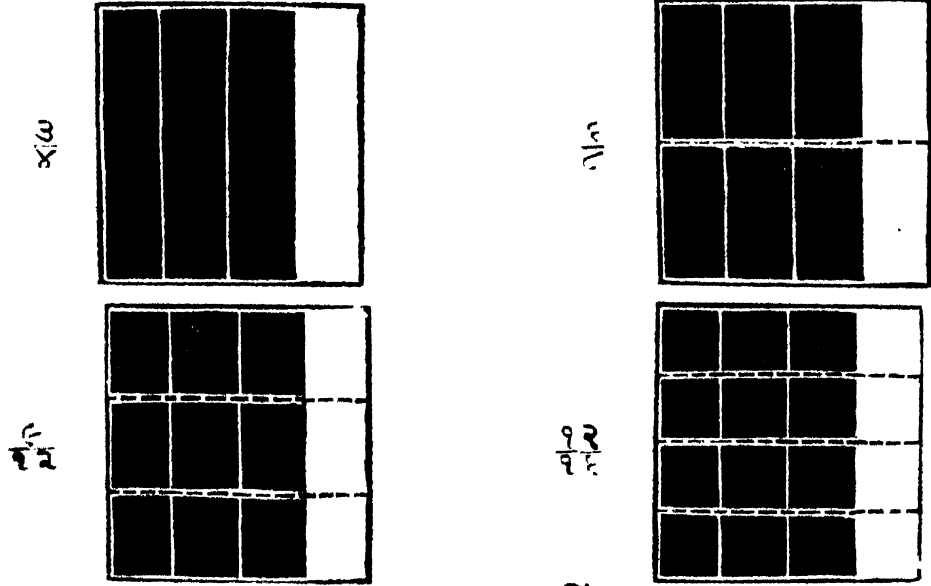
વાંચો:— $\frac{3}{4}$, $\frac{4}{5}$, $\frac{3}{4}$, $\frac{5}{6}$, $\frac{6}{7}$, $\frac{7}{8}$, $\frac{8}{9}$, $\frac{9}{10}$, $\frac{10}{11}$, $\frac{11}{12}$
 $1\frac{1}{2}$, $1\frac{3}{4}$ વગેરે.

મનોરથ.

- (૧) $\frac{3}{4}, \frac{5}{6}, \frac{7}{8}, 3\frac{1}{2}, 4\frac{3}{4}, 9\frac{1}{2}, \frac{1}{10}, \frac{1}{8}, 8\frac{3}{4}$, એમાં કયાં શુદ્ધ અપૂર્ણાંક છે, કયાં અશુદ્ધ અપૂર્ણાંક છે અને કઈ મિશ્ર સંખ્યા છે ?
- (૨) $8\frac{1}{2}, 9\frac{3}{4}, 1\frac{1}{2}, 3\frac{1}{4}, 2\frac{3}{4}, 5\frac{1}{4}, 8\frac{1}{4}$ એ મિશ્ર સંખ્યાને અશુદ્ધ અપૂર્ણાંકમાં લખો.

- (૩) $\frac{૭}{૩}$, $\frac{૫}{૨}$, $\frac{૬}{૪}$, $\frac{૮}{૩}$, $\frac{૧૨}{૫}$, $\frac{૬૫}{૪}$, $\frac{૩૭}{૬}$, $\frac{૬૭}{૬}$ એ અશુદ્ધ અપૂર્ણાંકને મિશ્ર સંખ્યામાં લખો.

૪. અંશ અને છેદને એકજ સંખ્યાએ ગુણવા કે ભાગવાથી અપૂર્ણાંકની કિંમતમાં ફેર પડતો નથી.

- (૪) આકૃતિઓમાંના ઘાળા ભાગની કિંમત લખો.
- (૫) $\frac{૩}{૪}$, $\frac{૨}{૪}$, $\frac{૧}{૨}$, $\frac{૬}{૮}$ આ સંખ્યાઓની કિંમતમાં ફેર પાડ્યા વિના છેદમાં ૧૬ લાવો.
- (૬) $\frac{૩૨}{૪}$, $\frac{૩}{૪}$, $\frac{૧}{૨}$, $\frac{૩}{૪}$, $\frac{૧}{૬}$, $\frac{૫}{૬}$ એ દરેકના છેદમાં કિંમતમાં ફેર પાડ્યા વિના ૨૪ લાવો.
- (૭) ૨ ઇંચને ઇંચના પાંચમા ભાગ લઈ દર્શાવો. (ફૂટ પટ્ટી જુઓ)
- (૮) $\frac{૨}{૬}$, $\frac{૬}{૬}$, $\frac{૧૪}{૬}$, $\frac{૬}{૪}$, $\frac{૬}{૪}$, $\frac{૩}{૨}$, $\frac{૪૨}{૬}$, એ દરેકના છેદમાં ૮ લાવો.
- (૯) $\frac{૩}{૫}$, $\frac{૨૪}{૪}$, $\frac{૧૦}{૨૦}$, $\frac{૪૦}{૪૦}$, $\frac{૨૦}{૨૦}$, ને ટુંકામાં ટુંકા રૂપમાં લખો.
- (૧૦) $\frac{૧}{૩} = \frac{૬}{૧૮} = \frac{૮}{૨૪} = \frac{૧૨}{૩૬} = \frac{૧૫}{૪૫} = \frac{૨૦}{૬૦}$ આમાં અંશ પૂરો.
- (૧૧) $\frac{૧}{૪} = \frac{૫}{૨૦} = \frac{૨૦}{૮૦} = \frac{૨૫}{૧૦૦}$ આમાં અંશ પૂરો.
- (૧૨) $\frac{૩}{૨} = \frac{૬}{૪} = \frac{૧૨}{૮} = \frac{૧૫}{૬}$ આમાં અંશ પૂરો.
- (૧૩) $\frac{૨}{૫} = \frac{૪}{૧૦} = \frac{૧૦}{૨૫} = \frac{૧૪}{૩૫}$ આમાં છેદ પૂરો.
- (૧૪) $\frac{૩}{૪} = \frac{૬}{૧૬} = \frac{૨૦}{૧૨૮} = \frac{૧૮}{૧૦૨૪}$ આમાં અંશ અને છેદ પૂરો.

ખાલી જગા પૂરો.

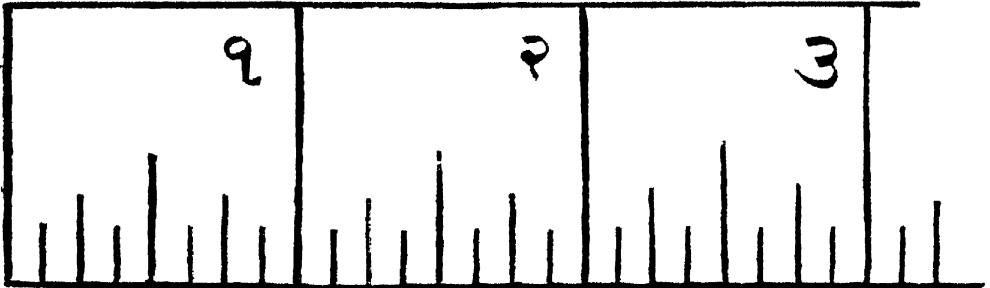
(૧૫) $\frac{૩}{૬} = ૨$, $\frac{૬}{૩} = ૪$, $\frac{૬}{૬} = ૪$
 (૧૬) $\frac{૧૫}{૨૦} = ૪$, $\frac{૧૬}{૪૦} = ૫$, $\frac{૧૪}{૨૬} = ૩$

પ્રકરણ ૨૦ મું. સાદા અપૂર્ણાંકના સહેલા સરવાળા.

૧. એક સરખા છેદવાળી રકમોના સરવાળા.

મનોયત્ન.

- (૧) $\frac{૩}{૬} + \frac{૧}{૬}$, (૨) $\frac{૪}{૫} + \frac{૧}{૫}$ (૩) $\frac{૩}{૫} + \frac{૧}{૫}$
 (૪) $\frac{૨}{૬} + \frac{૧}{૬}$, (૫) $\frac{૫}{૬} + \frac{૩}{૬}$ (૬) $\frac{૧}{૪} + \frac{૨}{૪}$
 (૭) ૨ ઇંચની લીટી દોરો, અને તેમાં ૮ મા ભાગ પાડો. એવા ૨ ભાગને અપૂર્ણાંકમાં લખો.
 (૮) $\frac{૧}{૪}$ આનો અને $\frac{૩}{૪}$ આનામાં શો ફેર? ($\frac{૧}{૪}$ આનો એટલે કેટલી પાઇ ?)
 (૯) $\frac{૧}{૬}$ રૂપિયા અને $\frac{૪}{૬}$ રૂપિયામાં શો ફેર? ($\frac{૧}{૬}$ રૂપિયા એટલે કેટલા પૈસા ?)

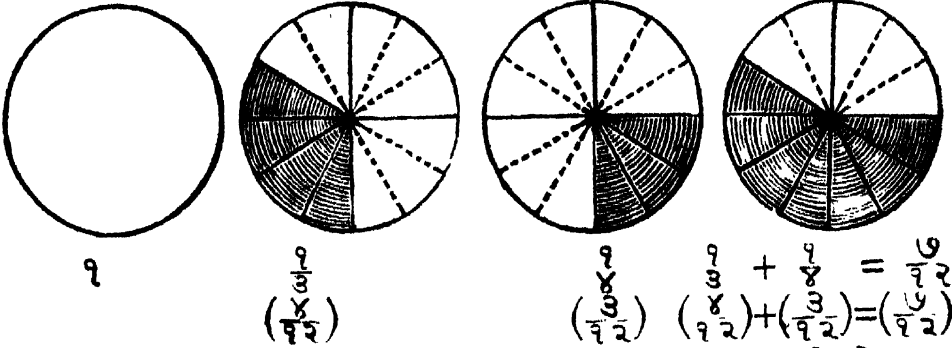
(૧૦) ફૂટપટ્ટીની મદદથી ૩ ઇંચ લાંબી કાગળની પટ્ટી બનાવો. તેમાં ઇંચ અને પા ઇંચ બતાવો. કેટલા પા ઇંચ થયા ?

(૧૧) ઉપલી પટ્ટીમાં ઇંચના આઠમા ભાગ કેટલા થયા ?

ફૂટપટ્ટી જોઇને સરવાળો કરો. સરવાળા જેવડી એક કાગળની પટ્ટી કાપીને તેના ઉપર આ આંકડા લખો.

(૧૨) $\frac{૫}{૬} + \frac{૨}{૬} + \frac{૧}{૬}$ (૧૩) $\frac{૩}{૪} + \frac{૫}{૪}$ (૧૪) $\frac{૩}{૬} + \frac{૫}{૬}$
 (૧૫) $\frac{૬}{૪} + \frac{૫}{૪}$ (૧૬) $\frac{૫}{૬} + \frac{૧}{૬}$ (૧૭) $\frac{૩}{૬} + \frac{૧}{૬}$
 (૧૮) $\frac{૫}{૬} + \frac{૪}{૬} + \frac{૩}{૬} + \frac{૧}{૬}$ નો સરવાળો કરો.

૨. સહેલાઈથી છેદ સરખા થઈ શકે એવી રકમોના સરવાળા

ઉપરની આકૃતિમાં જોઈને નીચેના હિસાબના જવાબ ખોલો:—

- (અ) $\frac{૨}{૮} + \frac{૧}{૮}$ (બ) $\frac{૩}{૮} + \frac{૧}{૮}$ (ક) $\frac{૧}{૮} + \frac{૧}{૮}$ (ડ) $\frac{૫}{૮} + \frac{૩}{૮}$
 (ઈ) $\frac{૨}{૮} + \frac{૧}{૮}$ (ફ) $\frac{૩}{૮} + \frac{૩}{૮}$ (ગ) $\frac{૧}{૮} + \frac{૫}{૮}$ (હ) $\frac{૨}{૮} + \frac{૧}{૮} + \frac{૧}{૮}$
 (૧૯) $\frac{૧}{૮}$, $\frac{૧}{૮}$ અને $\frac{૩}{૮}$ ને આડ છેદ આવે એવા રૂપમાં લખો.

આડ છેદ આવે, એવા રૂપમાં લખી સરવાળા કરો:—

- (૨૦) $\frac{૧}{૮} + \frac{૧}{૮}$ (૨૧) $\frac{૧}{૮} + \frac{૫}{૮}$ (૨૨) $\frac{૩}{૮} + \frac{૫}{૮}$ (૨૩) $\frac{૩}{૮} + \frac{૧}{૮}$
 (૨૪) $\frac{૧}{૮} + \frac{૫}{૮} + \frac{૩}{૮}$ (૨૫) $\frac{૫}{૮} + \frac{૩}{૮} + \frac{૫}{૮}$ (૨૬) $\frac{૧}{૮} + \frac{૩}{૮} + \frac{૧}{૮}$
 (૨૭) $\frac{૧}{૮}$, $\frac{૧}{૮}$, $\frac{૩}{૮}$, $\frac{૧}{૮}$, $\frac{૫}{૮}$, $\frac{૩}{૮}$ ને સોળ છેદ આવે એવા અપૂર્ણાકમાં લખો.

સોળ છેદ આવે એવા રૂપમાં લખીને નીચેની રકમોના સરવાળા કરો:—

- (૨૮) $\frac{૧}{૮} + \frac{૧}{૮} + \frac{૫}{૮}$ (૨૯) $\frac{૧}{૮} + \frac{૩}{૮} + \frac{૧}{૮}$ (૩૦) $\frac{૫}{૮} + \frac{૩}{૮} + \frac{૨}{૮}$
 (૩૧) $\frac{૩}{૮} + \frac{૫}{૮} + \frac{૧}{૮}$ (૩૨) $\frac{૧}{૮} + \frac{૫}{૮} + \frac{૧}{૮}$ (૩૩) $\frac{૧}{૮} + \frac{૧}{૮} + \frac{૧}{૮}$

ચોવીસ છેદ આવે એવા રૂપમાં લખીને નીચેની રકમોના સરવાળા કરો:

- (૩૪) $\frac{૧}{૮} + \frac{૨}{૮}$ (૩૫) $\frac{૧}{૮} + \frac{૫}{૮}$ (૩૬) $\frac{૨}{૮} + \frac{૧}{૮} + \frac{૧}{૮}$ (૩૭) $\frac{૩}{૮} + \frac{૩}{૮} + \frac{૫}{૮}$
 (૩૮) $\frac{૫}{૮} + \frac{૫}{૮} + \frac{૨}{૮}$ (૩૯) $\frac{૧}{૮} + \frac{૧}{૮} + \frac{૫}{૮}$ (૪૦) $\frac{૫}{૮} + \frac{૩}{૮} + \frac{૧}{૮}$

વીસના છેદ આવે એવા રૂપમાં લખીને નીચેની રકમોના સરવાળા કરો:—

- (૪૧) $\frac{૧}{૮} + \frac{૨}{૮} + \frac{૧}{૮} + \frac{૩}{૮}$ (૪૨) $\frac{૩}{૮} + \frac{૩}{૮} + \frac{૧}{૮}$
 (૪૩) $\frac{૧}{૮} + \frac{૫}{૮}$ (૪૪) $\frac{૧}{૮} + \frac{૫}{૮}$ (૪૫) $\frac{૩}{૮} + \frac{૫}{૮}$

- (૪૬) તમે એક કોથળીમાં $\frac{૩}{૪}$ શેર બટાકા, $\frac{૧}{૨}$ શેર લીંબુ અને $\frac{૩}{૪}$ શેર આદુ નાખ્યાં, તો કાથળીમાં વજન કેટલું થયું ?
- (૪૭) મગને $\frac{૩}{૪}$ રૂ. છગનને આપ્યો અને ચીનુએ $\frac{૧}{૪}$ રૂ. છગનને આપ્યો, તો છગન પાસે શું થયું ?

પ્રકરણ ૨૧ મું.

૧. સાદા અપૂર્ણાંકની સહેલી બાદબાકી.
મનોયત્ન.

પાછલા પ્રકરણમાંની ગોળ આકૃતિઓ જુઓ અને નીચેના હિસાબના જવાબ બોલો:—

- (૧) $\frac{૨}{૪} - \frac{૧}{૪}$ (૨) $\frac{૩}{૪} - \frac{૧}{૪}$ (૩) $\frac{૧}{૪} - \frac{૧}{૪}$
(૪) $\frac{૧}{૪} + \frac{૧}{૪} - \frac{૧}{૪}$ (૫) $\frac{૩}{૪} - \frac{૧}{૪}$ (૬) $\frac{૩}{૪} + \frac{૧}{૪} - \frac{૧}{૪}$

આઠ છેદમાં આવે એવા રૂપમાં લખીને નીચેની રકમોની બાદબાકી કરો:—

- (૭) $\frac{૧}{૨} - \frac{૧}{૪}$ (૮) $\frac{૧}{૪} - \frac{૧}{૪}$ (૯) $\frac{૩}{૪} - \frac{૫}{૪}$ (૧૦) $\frac{૧}{૨} - \frac{૩}{૪}$ (૧૧) $\frac{૩}{૪} - \frac{૧}{૪}$

ચોવીસ છેદમાં આવે એવા રૂપમાં લખીને બાદબાકી કરો:—

- (૧૨) $\frac{૩}{૪} - \frac{૫}{૪}$ (૧૩) $\frac{૭}{૪} - \frac{૬}{૪}$ (૧૪) $\frac{૨૩}{૪} - \frac{૫}{૪} - \frac{૧}{૪}$

નીચેની બાદબાકીઓ ગણો:—

- (૧૫) $\frac{૭}{૪} - \frac{૩}{૪}$ (૧૬) $\frac{૨}{૪} - \frac{૫}{૪}$ (૧૭) $\frac{૩}{૪} - \frac{૧}{૪}$

- (૧૮) $\frac{૨૧}{૪} - \frac{૧}{૪}$ (૧૯) $\frac{૧૧}{૪} - \frac{૫}{૪}$ (૨૦) $\frac{૩૧}{૪} - \frac{૫}{૪}$

- (૨૧) મગને $\frac{૩}{૪}$ આનામાંથી $\frac{૧}{૪}$ આનો ખર્ચો, તો તેની પાસે કેટલો આનો રહ્યો ?

- (૨૨) એક પેન્સીલ $\frac{૩}{૪}$ ઈંચ લાંબી છે અને બીજી $\frac{૧}{૪}$ ઈંચ લાંબી છે, તો પહેલી બીજી કરતાં કેટલી મોટી કહેવાય ?

- (૨૩) એક નિશાળની કુલ સંખ્યામાંથી $\frac{૫}{૪}$ સંખ્યા છોકરીઓની છે તો કેટલો ભાગ છોકરા છે ?

- (૨૪) ૬ દીવાસળીમાંથી ૨ દીવાસળી બળી ગઈ તો કેટલામો ભાગ બળી ગઈ અને કેટલામો ભાગ સારી રહી ?

- (૨૫) ૧૮ બોરમાંથી ૩ બોર સડેલાં નીકળ્યાં. ત્યારે કેટલામો ભાગ સારાં નીકળ્યાં અને કેટલામો ભાગ સડેલાં ?
- (૨૬) એક તડબુચના બાર ભાગ કરી પાંચ ભાગ હું ખાઈ ગયો તો કેટલું તડબુચ રહ્યું ?
- (૨૭) એક રૂપીઆમાંથી ૫ આના ખર્ચ્યાં. તો કેટલો રૂપીઆ મારી પાસે રહ્યો ?

૨. સરવાળા બાદબાકી બંને આવે તેવા દાખલા.

- (૨૮) $\frac{૩}{૪} + \frac{૫}{૬} - \frac{૧}{૪}$ (૨૯) $\frac{૩}{૪} - \frac{૧}{૬} + \frac{૧}{૪}$ (૩૦) $\frac{૩}{૪} - \frac{૫}{૬} - \frac{૧}{૪}$
 (૩૧) $\frac{૫}{૬} - \frac{૧}{૪} + \frac{૧}{૪}$ (૩૨) $\frac{૫}{૬} - \frac{૩}{૪}$ (૩૩) $\frac{૩}{૪} + \frac{૫}{૬}$
 (૩૪) એક ટોપલીમાં $\frac{૭}{૮}$ લીંબુ બગડેલાં છે અને ૪ સારાં છે તો ટોપલીમાં બધાં મળીને લીંબુ કેટલાં ?
- (૩૫) તમે $\frac{૧}{૪}$ કલાક દાખલા ગણ્યા, $\frac{૧}{૪}$ કલાક અનુલેખન લખ્યું અને $\frac{૩}{૪}$ કલાક નદી અને હુંગર બનાવ્યાં, તો બધું મળીને તમે કેટલા કલાક કામ કર્યું ?

પ્રકરણ ૨૨ મું. એકમ રીતિ.

૧. ઘણા ઉપરથી એકની કિંમત કાઢવો.

મનોયત્ન.

- (૧) ૧૨ રમકડાંની કિંમત રૂ. ૪-૮ તો ૧ રમકડાનું શું ?
- (૨) દમણુ ઉશર ઘઉંની કિંમત ૨૭ રૂ. બેસે તો ૧ રૂપીઆના ઘઉં કેટલા ?
- (૩) ૭૩ રૂ. ૫ આનાની ૧૭ ખુરશી મળે તો ૧ ખુરશીની કિંમત શી ?
- (૪) ૪૬ ડઝન પેન્સીલની કિંમત રૂ. ૫-૧ બેસે તો ૧ પેન્સીલનું શું ?
- (૫) ૧ મણુ ૧૩ શેર દૂધની કિંમત રૂ. ૧૦ આ. હોય તો ૧ રૂ. નું દૂધ કેટલું મળે ?

૨. એક ઉપરથી ઘણાની કિંમત.

- (૬) એક સાબુની કિંમત રૂ. ૨ આ. ૩ પાઇ હોય તો એવા ૧ ડઝન ૨ નંગની કિંમત શું ?
- (૭) એક શેર ગોળની કિંમત રૂ. ૩ આ. હોય તો ૧ મણુ ૫ શેરનું શું બેસે ?

- (૮) એક ટેબલની કિંમત રૂ. ૧૫-૪ બેસે તો એવાં ૭ ટેબલનું શું બેસે?
 (૯) એક રૂપીઆના ૧૨શેર ધઉં મળે તો ૧૫૩. ૮ આનાના કેટલા મળે ?
 (૧૦) એક પ્યાલાની કિંમત રૂ. ૬ આના બેસે તો ૧૭ પ્યાલાનું શું બેસે ?
 ૩. એક સંખ્યાની કિંમત ઉપરથી બીજી સંખ્યાની કિંમત.

(ફક્ત સમપ્રમાણ)

- (૧૧) ૧૧ ટોપીના રૂ. ૬૬ બેસે તો ૧૭ ટોપીનું શું બેસે ?
 (૧૨) ૫ શેર ગોળના ૧૨ આ. રૂ. ૬ પાછા બેસે તો ૭ શેર ગોળનું શું બેસે ?
 (૧૩) જો ૧૫ રમકડાંની કિંમત રૂ. ૩-૪-૬ પડે તો ૧૬ રમકડાંની કિંમત શું ?
 (૧૪) જો ૧૩ મણ ચોખ્ખાની કિંમત રૂ. ૮૨—૧ આ. પડે તો ૨૭ મણ ચોખ્ખાનું શું બેસે ?
 (૧૫) ૧ રૂ. ની ૩ વાર ખાદી મળે તો ૧૬ વાર ખાદીનું શું ?
 (૧૬) ૫ કલાકમાં મોટર ગાડી ૬૫ માઈલ ચાલે તો ૮ કલાક ૩૦ મિનિટમાં કેટલું ચાલે ?
 (૧૭) ૨૭ ચોપડીના રૂ. ૫-૧ આ. બેસે તો ૩૭ ચોપડીનું શું બેસે ?
 (૧૮) ૧૧૧ ડઝન મોજાંની જોડની કિંમત રૂ. ૬ બેસે તો રૂ. ૩૨ ની કેટલી મોજાંની જોડ આવે ?
 (૧૯) અમદાવાદથી અમલસાડની ૩ ટિકિટના રૂ. ૮-૧૦ આ. બેસે તો ૭ ટિકિટનું શું બેસે ?
 (૨૦) ૩૦ દિવસમાં એક માણસને ૧૦ રૂ. ખર્ચ થાય છે તો ૭ દિવસમાં કેટલું ખર્ચ થાય ?
 (૨૧) ૭ જ્ઞાનસના રૂ. ૧૭-૮ આ. બેસે તો ૧ ડઝન ને ૪ જ્ઞાનસનું શું બેસે ?
 (૨૨) ૧૫ દિવસમાં ૧૮૦ હિસાબ ગણ્યા તો એ હિસાબે ૨૨ દિવસમાં કેટલા હિસાબ ગણી શકાય ?
 (૨૩) ૧૬ નારંગીની કિંમત રૂ. ૧-૭-૬ બેસે તો ૨૧ નારંગીનું શું બેસે ?
 (૨૪) જો એક આગગાડી કલાકના ૭૫ માઈલના વેગે દોડે તો તે ૧ મિનિટમાં કેટલા ફ્લોંગ જાય ?
 (૨૫) રૂ. ૧—૨ ની ડઝન કેરી મળે તો ૧૬ કેરીનું શું બેસે ?

પ્રકરણ ૨૩ મું.

પરચુરણ હિસાબ.

- (૧) ૧૩૦૨—૫૦૭ (૨) ૫૦૦૫ × ૭
 (૩) ૫ રૂ. + ૧ રૂ. ૯ આ. ૬ પાઇ + ૫ રૂ. ૧૫ આ. ૯ પાઇ
 (૪) ૨૭ રૂ. ૮ આ. ૪ પાઇ ÷ ૭
 (૫) ૧ શેર ખાંડના ૧ આ. ૯ પાઇએસે, તો ૧ મણ ૫ શેર ખાંડનું શું?
 (૬) ૨૫૯૭ ઈંચના કૂટ ને ઈંચ કરો.
 (૭) $\frac{૫}{૮}$ રૂ.ની ચોપડી, ને $\frac{૩}{૪}$ રૂ.ના કાગળ લીધા, તો ૧ રૂ.માંથી શું બચશે?
 (૮) નીચેના ઢાઢા દોરી આડા અને ઉભા સરવાળા ગણો.

૨૯	૩૭	૫૮	
૪૧	૬૨	૩૯	
૧૨	૪૫	૭૮	
૩૬	૯૦	૫	

કુલ.

૧૨૦	૨૩૧	૩૪૫	
૬૧૨	૭૮૫	૨૭	
૬૯	૧૨૧	૩૨૭	
૫૪	૨૮	૯	

કુલ.

- (૯) નીચેની બાદબાકીના હિસાબોમાં ખાલી જગાઓ પૂરો.

$$\begin{array}{r} ૭૨૨૫ \\ -**** \\ \hline ૫૧૬૩ \end{array}$$

$$\begin{array}{r} **** \\ -૪૧૦૩ \\ \hline ૨૩૧૫ \end{array}$$

$$\begin{array}{r} ૧૩૪૦૮ \\ -***** \\ \hline ૭૩૨૧ \end{array}$$

- (૧૦) ૧ પૌંડ ૪ શિ. ૩ પે. ના અડધા પેન્સ કરો.
 (૧૧) ૭૨૫ મિનિટના કલાક કરો.
 (૧૨) મેં ૫ આ. ૪ પાઇની એક, એવી નોટો ખરીદવામાં ૬૩ રૂ. ખર્ચ્યા તો મેં કેટલી નોટો ખરીદી?
 (૧૩) એક કાછીઓ ૧ ખાંડી બટાકા રૂ. ૫૪-૨-૮ એ આપવા કહે છે અને બીજો રૂ. ૨-૮ મણ પ્રમાણે આપે છે. એક ખાંડી બટાકા બેમાંથી કોની પાસેથી લેવાથી કેટલો ફાયદો થાય?
 (૧૪) $\frac{૩}{૪} + \frac{૧}{૪} + \frac{૫}{૪}$.
 (૧૫) એક લોજમાં જન્મવાનું ખર્ચ માસિક રૂ. ૭૫-૦-૦ અને

દરરોજનું છુટક રૂ. ૩-૮-૦ લેવામાં આવે છે; તો જમનારને કઈ રીતે પૈસા ભરવામાં ફટલો નફો થશે ?

(૧૬) અમદાવાદથી દ્વારકાનું એક વખતનું ત્રીજા વર્ગનું ભાડું રૂ. ૬-૫-૦ અને બીજા વર્ગનું રૂ. ૧૮-૧૦-૦ છે. આવતાં જતાંનું ત્રીજા વર્ગનું ભાડું રૂ. ૧૩-૫-૦ અને બીજા વર્ગનું રૂ. ૩૫-૧૦-૦ છે. એક એક વખતને બદલે આવતાં જતાંની (રીટર્ન) ટીકીટ લેવાથી બીજા વર્ગના તથા ત્રીજા વર્ગના મુસાફરોને શો ફાયદો થાય ?

(૧૭) ઘટાડેલા ભાવથી વેચાણ માટે કઈ કઈ વસ્તુઓ છે ?

(૧૮) ચાલુ ભાવ એટલે શું?

(૧૯) દરેક વસ્તુનાં નામ લખો અને સામે ફટલી કિંમત ઘટાડેલી છે તે લખો.

(૨૦) રૂ. ૦-૧૦-૦
+ રૂ. ૩-૧૨-૦
+ રૂ. ૩-૧૫-૦
+ રૂ. ૪-૨-૦

(૨૧) રૂ. ૧૨-૧૨-૦
- રૂ. ૧૧-૧૩-૦

(૨૨) ટસરનો ચાલુ ભાવ શો છે? મગને કોટ માટે ૮૫૫ વાર ટસર લીધું, સેલમાંથી લેવાથી

ફક્ત દિવાળીના તહેવારો

માટેજ સેલ—

ઘટાડેલા ભાવ. તા. ૧૦ મી થી

તા. ૧૫ મી ઓક્ટોબર સુધી

ચાલુ ઘટાડેલા

ટસર— ભાવ દરવારે ભાવ

રૂ. ૦-૧૨-૦ ૦-૧૦-૦

ધોતીબેટા—(વિલાયતીને ટક્કર

મારે તેવા) દરબેટે

પટી કિનારી રૂ. ૪-૦-૦, ૩-૧૨-૦

નવજીવન રૂ. ૪-૪-૦, ૩-૧૫-૦

સંસારનૌકા રૂ. ૪-૮-૦, ૪-૨-૦

ટવીલ

ખમીસ માટે ઉત્તમ કાપડ છે.

વાર ૧ ના રૂ. ૦-૧૧-૦ રૂ. ૦-૮-૬

દુકાન નં. ૪૦૭, રીચીરોડ,

અમદાવાદ.

તેને શું આપવું પડ્યું? ફટલો ફાયદો થયો?

(૨૩) જાન ૧૬ મી ઓક્ટોબરે એ દુકાને જઈ ૫ વાર ટસર, ૫ટી કિનારીનો ૧ ધોતી જોટો અને ૫૫ વાર ટવીલ લાવ્યો, તો તેને શું બિલ આપવું પડ્યું ?

(૨૪) તા. ૧૪ મીએ મગને એ દુકાનેથી ૫ વાર ટસર, ૧ ધોતી-જોટો (૫ટી કિનારીનો) અને ૫૫ વાર ટવીલ આણી, તો તેને શું બિલ આપવું પડ્યું ?

(૨૫) રૂ. ૩ - ૧૨, રૂ. ૪ - ૪, રૂ. ૪ - ૮ ને રૂપીઆમાં લખો.
(અપૂર્ણાંક)

(૨૬) ૫ વાર ટવીલની કિંમત રૂ. ૩-૭ પડે તો ૧૭ વારનું શું બેસે ?

(૨૭) રમણ રૂ. ૧૫ ની નોટો લઈ આ દુકાને ગયો અને ઘટાડેલા ભાવે ૩ વાર ટસર, ૧ નવજીવન ધોતી જોટો અને ૫ વાર ખમીસ માટે ટવીલ લઈ આવ્યો; તો દુકાનદાર તેને પાછું શું આપશે ?

(૨૮) ૫૩૦૮ - ૧૦૮૦ (૨૯) ૭૦૦૮ × ૨૨૮

(૩૦) ૧૦ મણ ૩૫ શેર ૮ રૂ. ભાર ÷ ૯

(૩૧) ૧ વા. ૪ ઇંચ કપડાની કિંમત ૫ આ. તો રૂ. ૧-૪ નું કેટલું કપડું મળે ?

(૩૨) ૨ રૂ. ૧૦ આ. ૮ પાઇમાં ૫ આ. ૪ પાઇ કેટલી વખત છે?

(૩૩) ૯ ફૂટ ૮ ઇંચના પાટીઆમાંથી ૨ ફૂટ ૩ ઇંચ લાંબા પાટીઆં કેટલાં કપાય અને છેવટે કેવડો કડકો રહે ?

(૩૪) $1\frac{1}{8} - \frac{1}{2}$

(૩૫) એક તડબુચનો $\frac{1}{2}$ ભાગ મગને ખાધો અને $\frac{1}{2}$ જાગને ખાધો, તો બંનેએ મળીને કેટલું તડબુચ ખાધું ?

દિલ્હીથી માઇલ		જતી ગાડીઓ		
		ક. મિ.	ક. મિ.	ક. મિ.
૫૩૯	અમદાવાદથી ઉપડશે	૬—૫	૭—૪૧	૧૦—૨૫
૫૫૭	મહેમદાવાદ	૭—૭	૮—૧૬	૧૧—૨૫
૫૬૮	નડિઆદ	૭—૩૮	૮—૩૯	૧૧—૫૬
૫૭૬	આણંદ	૮—૨૩	૯—૮	૧૨—૪૨
૬૦૧	વડોદરા પહોંચશે	૧૦—૭	૧૪—૧૫

મુંબઈથી માઇલ		આવતી ગાડીઓ		
		ક. મિ.	ક. મિ.	ક. મિ.
૨૪૮	વડોદરાથી ઉપડશે	૨—૨૫	૫—૮	૧૭—૧૨
૨૭૦	આણંદ	૩—૨૮	૫—૪૪	૧૭—૫૨
૨૮૧	નડિઆદ	૪—૧૦	૬—૧૨	૧૮—૨૭
૨૯૨	મહેમદાવાદ	૪—૪૭	૬—૪૨	૧૯—૦
૩૧૦	અમદાવાદ પહોંચશે	૫—૪૫	૭—૨૫	૧૯—૫૦

(૩૬) અમદાવાદથી ૬-૫ સવારે જતી ગાડીને (૧) નડિઆદ (૨) આણંદ જતાં કેટલો વખત લાગે ?

(૩૭) મહેમદાવાદથી ૮-૧૬ ની ગાડીમાં બેસીએ તો આણંદ કેટલે વાગે જઈએ ? કેટલો વખત લાગે ?

(૩૮) અમદાવાદથી જતી ૭-૪૧ ની ગાડી અને ૧૦-૨૫ ની ગાડી એ બેમાં વડોદરા જતાં કય ગાડી કેટલો વખત વધારે લે ?

(૩૯) મગન ૬-૫ ની ગાડીમાં અમદાવાદથી આણંદ ગયો અને ૧૭-૫૨ ની ગાડીમાં અમદાવાદ પાછો આવ્યો તો (૧) તે આણંદમાં કેટલો વખત રહ્યો ? (૨) બધું મળીને આવતાં જતાં ગાડીમાં તે કેટલો વખત બેઠો ?

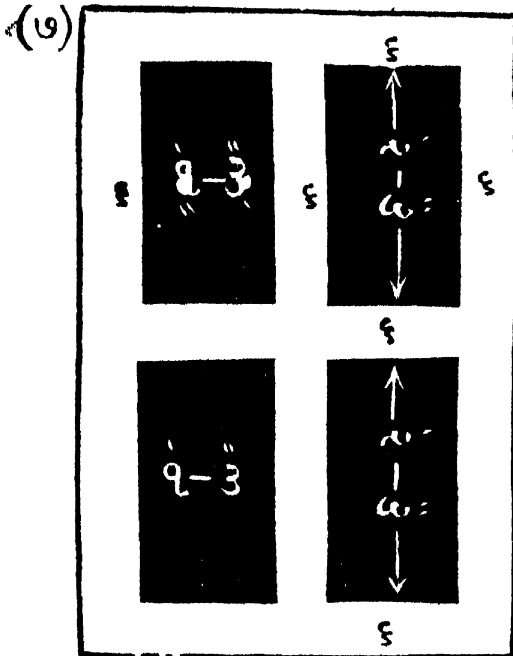
(૪૦) અમદાવાદથી જતી ૧૦-૨૫ ની ગાડી નડિઆદ ૭ મિનિટ મોડી ગઈ અને આણંદ ૧૩ મિનિટ મોડી થઈ વડોદરા ૧૫ મિનિટ મોડી પહોંચી તો એ દરેક સ્ટેશને ગાડી કેટલે વાગે ગઈ ?

- (૪૧) મગન મહેમદાવાદમાં રહે છે અને ચિમન આણંદમાં રહે છે, તેઓએ નડિઆદમાં એક દિવસ સાથે રહેવા નક્કી કર્યું. મગન ૭-૭ ની ગાડીમાં ગયો અને ચિમન ૫-૪૪ ની ગાડીમાં ગયો તો:-
 (૧) નડિઆદ કોણ પહેલું ગયું?
 (૨) તેને પોતાના ભાઈબંધની કેટલો વખત રાહ જોવી પડી?
- (૪૨) અમદાવાદથી મહેમદાવાદ કેટલા માઇલ થાય?
- (૪૩) નડિઆદથી અમદાવાદ, મહેમદાવાદ, આણંદ અને વડોદરા કેટલા માઇલ થાય?
-
- (૪૪) અમદાવાદથી ૬૫ વિદ્યાર્થીની એક ટુકડી મહેમદાવાદ ભરમરીયો કુવો જોવા ગઈ. મહેમદાવાદનું ભાડું એક ટીકીટનું ૦—૫—૦ છે તો આવતાં જતાં એ ટુકડીને ગાડી ભાડું કેટલું ખર્ચવું પડે? (વિદ્યાર્થીની અડધી ટીકીટ છે.)
- (૪૫) ટુકડી ૬-૫ ની ગાડીમાં ગઈ અને મહેમદાવાદથી ૧૮—૦ ની ગાડીમાં પાછી આવી, તો તેમને મહેમદાવાદમાં રહેવાને કેટલો વખત મળ્યો?
- (૪૬) તે ટુકડી અમદાવાદ કેટલો વખત પાછી ફરી? કુલ કેટલો વખત ગાડીમાં ગાળ્યો?
- (૪૭) મહેમદાવાદમાં દરેક વિદ્યાર્થીને પાશેર સેવમમરા અને પાશેર જલેબી આપ્યાં. તો કેટલા સેવમમરા અને કેટલી જલેબી લાવવી પડી?
- (૪૮) સેવમમરા ૩.૦-૫-૦ શેરના ભાવે મળ્યા અને જલેબી ૩.૦-૮-૦ શેરના ભાવની મળી. તો સેવમમરા જલેબીનો શું ખર્ચ થયો?
- (૪૯) દરેક જણે એક કપ ચા પીધી દરેક કપનું ૦-૦-૮ ખર્ચ થયું, તો ચાનું ખર્ચ કેટલું? ૧૨ વિદ્યાર્થીએ ચાને બદલે દૂધ પીધું. દૂધના કપના ૦-૧-૩ બેઠા, તો ચા, દૂધનું કુલ ખર્ચ કેટલું?
- (૫૦) ઉપરના પર્યાટણમાં કુલ ખર્ચ કેટલું થયું? દરેક વિદ્યાર્થીને કેટલું ખર્ચ થયું?
-

પ્રકરણ ૨૪ મું.

ભૂમિતિ. મનોચિત્ર.

- (૧) તમારી ચોપડીની લંબાઈ અને પહોળાઈ માપો, અને ૧ ઇંચ = $\frac{1}{2}$ ફૂટ પ્રમાણના માપથી તેનું ચિત્ર કાઢો. ચિત્રમાં લંબાઈ પહોળાઈ લખો.
- (૨) તમારા ઓરડાની બારીની લંબાઈ અને પહોળાઈ માપો અને ૧ ફૂટ = $\frac{1}{2}$ ઇંચનું પ્રમાણ લઈ તેનું ચિત્ર કાઢો.
- (૩) ઓરડાની લંબાઈ અને પહોળાઈ માપો અને ૧ ફૂટ = $\frac{1}{2}$ ઇંચનું પ્રમાણ લઈ તેનું ચિત્ર કાઢો.
- (૪) એક લંબચોરસ ક્યારાનું માપ ૬ ફૂટ x ૫ ફૂટ છે. (તમારા કાગળમાં માપ તે પ્રમાણે) યોગ્ય પ્રમાણ લઈ તેનું ચિત્ર કાઢો.
- (૫) ક્યારાની આસપાસ ૧ ફૂટ પહોળી પાળ છે, તે ઉપલા પ્રમાણથી તમારા ચિત્રની આબુખાબુ દોરો.
- (૬) નિશાળની લંબાઈ પહોળાઈ માપો, અને યોગ્ય પ્રમાણ લઈ તેનું ચિત્ર કાઢો અને તેમાં બારણાં બતાવો.

આ એક બારણાનો પ્લાન દોરેલો છે.

૧ ફૂટ = ૦.૫ ઇંચ નું

પ્રમાણ લઈ બારણાનું ચિત્ર કાઢો.

.....૪ ફૂટ.....

- (૮) મારી નિશાળના ઓરડાની લંબાઈ ૨૫ ફૂટ અને પહોળાઈ ૧૫ ફૂટ છે. તો ૧ ફૂટ = $\frac{1}{3}$ ઈંચનું પ્રમાણ લઈ ચિત્ર કાઢો. લંબાઈ બાજુએ ૪ ફૂટ પહોળો ઓટલો છે તે પણ બતાવો.
- (૯) તમારા વર્ગનું પાટીઉં ઘોડી સાથે માપીને ૧ ફૂટ = ૧ ઈંચનું માપ લઈ ચિત્ર કાઢો.
- (૧૦) કંપાસમાં ૧ ઈંચ જેટલું માપ લો અને એક ગોળ દોરો.
- (૧૧) કંપાસમાં ૨ ઈંચ જેટલું માપ લો અને એક ગોળ દોરો. તેજ મધ્યબિંદુથી ૧ ઈંચ જેટલું માપ લઈ અંદર ગોળ દોરો. અંદરના ગોળમાં રંગ પૂરો.
- (૧૨) એક ગોળ દોરો અને આડી અને ઉભી લીટી દોરીને તેના ચાર સરખા ભાગ પાડો. દરેક ભાગ કેટલો કહેવાય ?
- (૧૩) ઉપરના ગોળમાં $\frac{3}{4}$ ભાગ કાળો કરો.
- (૧૪) કંપાસમાં ૧ ઈંચ જેટલું માપ લઈ ગોળ બનાવો અને ગોળના પરીધના, એટલુંજ માપ રાખીને કંપાસથી ભાગ પાડો. કેટલા ભાગ થયા ?
- (૧૫) બધા ભાગમાંથી મધ્યમાં થઈને જાય એવી લીટીઓ દોરો.
- (૧૬) એક ગોળ દોરી તેમાં એક ચોરસ દોરો.
- (૧૭) એક બરણીનું ચિત્ર કાઢો. (બરણીનો આકાર નળાકાર કહેવાય.)
- (૧૮) નળાકાર વસ્તુઓનાં નામ આપો, અને બે વસ્તુનાં ચિત્ર કાઢો.
- (૧૯) એક ૬" x ૪" કાગળ કાપો અને તેની લંબાઈની બાજુ એક બીજની સાથે મેળવી ચોંટાડો, કેવો આકાર થયો ? એની લંબાઈ પહોળાઈ કેટલી થઈ ?
- (૨૦) કાગળમાંથી ટોપી મૂકવાનો ડબો બનાવો.
- (૨૧) ઢાંકણાવાળી ઘી ભરવાની બરણીનું ચિત્ર કાઢો.

ધોરણ ૪ થું,
પ્રકરણ ૨૫ મું. કોષ્ટકો.
કાળદર્શક.

અંગ્રેજી મહિના.	દિવસ.		દિવસ.
૧. જાન્યુઆરી	૩૧	૭. જુલાઈ	૩૧
૨. ફેબ્રુઆરી	૨૮ કે ૨૯*	૮. ઓગસ્ટ	૩૧
૩. માર્ચ	૩૧	૯. સપ્ટેમ્બર	૩૦
૪. એપ્રિલ	૩૦	૧૦. ઓક્ટોબર	૩૧
૫. મે	૩૧	૧૧. નવેમ્બર	૩૦
૬. જુન	૩૦	૧૨. ડિસેમ્બર	૩૧

ચાર, છ, નવ અગિયારમાં તેના તો દિન ત્રીસ.
અવરે એકત્રીસ છે બીજે અઠ્ઠાવીસ.

જુદાં જુદાં વર્ષો.

ખરેખરા દિવસ વ્યાજ ગણવા માટે
દેશી વર્ષ=૩૫૪ કે ૩૫૫ દિવસ = ૩૬૦ દિવસ
અંગ્રેજી વર્ષ=૩૬૫ કે ૩૬૬ દિવસ = ૩૬૫ દિવસ

સાદું માપ.

૨૨ વાર=૬૬ ફૂટ=૧ સાંકળ ૧૦ સાંકળ = ૧ ફર્લાંગ
૧૦૦ કડી =૧ સાંકળ. ૮ ફર્લાંગ = ૧ માઇલ

* ઈસ્વીસનના વર્ષની સંખ્યાને ચારે નિઃશેષ ભાગી શકાય તેવી સાલમાં ફેબ્રુઆરીના ૨૯ દિવસ ગણાય છે. પુરા સૈકાની સાલમાં સૈકાને ચારે નિઃશેષ ભાગવા જોઈએ. સને ૧૯૨૮, ૧૯૩૨, ૧૯૩૬, ૨૦૦૦ જેવાં વર્ષોમાં ફેબ્રુઆરીના ૨૯ દિવસ ગણવા. ૧૯૨૯, ૧૯૩૦, ૧૯૩૧, ૧૯૩૩, ૧૯૦૦, ૨૧૦૦ આવા વર્ષોમાં ૨૮ ગણવા.

ચોરસ માપ.

$$\begin{aligned}
 ૧૨ \times ૧૨ &= ૧૪૪ \text{ ચો. ઈ} = ૧ \text{ ચો. ફૂટ} & ૧૬ \text{ ગુંઠો} &= ૧ \text{ આનો} \\
 ૩ \times ૩ &= ૯ \text{ ચો. ફૂટ} = ૧ \text{ ચો. વાર} & ૧૧૧ \text{ વીધા} &= ૧ \text{ એકર} \\
 ૧૧ \times ૧૧ &= ૧૨૧ \text{ ચો. વાર} = ૧ \text{ ગુંઠો} & & (\text{ગુજરાતમાં}) \\
 & ૪૦ \text{ ગુંઠો} = ૧ \text{ એકર} & ૨૨ \times ૨૨ &= ૪૮૪ \text{ ચો. વાર} \\
 ૬૪૦ \text{ એકર} &= ૧ \text{ ચો. માઇલ.} & & = ૧ \text{ ચો. સાંકળ} \\
 & & & ૧૦ \text{ ચો. સાંકળ} = ૧ \text{ એકર}
 \end{aligned}$$

ધનમાપ.

$$\begin{aligned}
 ૧૨ \times ૧૨ \times ૧૨ &= ૧૭૨૮ \text{ ધ. ઇંચ} = ૧ \text{ ધ. ફૂટ} \\
 ૩ \times ૩ \times ૩ &= ૨૭ \text{ ધ. ફૂટ} = ૧ \text{ ધ. વાર} \\
 ૧૦૦ \text{ ધ. ફૂટ} &= ૧ \text{ ધાસ.}
 \end{aligned}$$

જુદાં જુદાં તોલની સરખામણી

$$\begin{aligned}
 ૧ \text{ મુંબઈનો શેર} &= ૨૮ \text{ રૂ. ભાર} & ૧ \text{ આઉંસ ટ્રોય} &= ૪૮૦ \text{ ગ્રેન} \\
 ૧ \text{ ,, દૂધ માપવાનો શેર} &= ૫૬ \text{ રૂ. ભાર} & ૧ \text{ અઘોળ દેશી} &= ૪૫૦ \text{ ,,} \\
 ૧ \text{ સુરતી શેર} &= ૩૭૧૧ રૂ. ભાર & ૧ \text{ પાઉન્ડ (રતલ)} &= ૭૦૦૦ \text{ ,,} \\
 ૧ \text{ કાચો શેર} &= ૪૦ રૂ. ભાર & ૧ \text{ શેર (કાચો)} &= ૭૨૦૦ \text{ ,,} \\
 ૧ \text{ પાકા બંગાળી શેર} &= ૮૦ રૂ. ભાર & ૧ \text{ પાઉન્ડ દ્રાય} &= ૫૭૬૦ \text{ ,,} \\
 ૧ \text{ આઉંસ એવોલ્યુપોઈસ} &= ૪૩૭૧૧ \text{ ગ્રેન*}
 \end{aligned}$$

સિકકાનાં તોલ

$$\begin{aligned}
 ૧ \text{ રૂપીઆ} &= ૧૮૦ \text{ ગ્રેન} & ૧ \text{ બેવડીયો પૈસો (લખુ)} &= ૨૦૦ \text{ ગ્રેન} \\
 ૧ \text{ અરધો} &= ૯૦ \text{ ગ્રેન} & ૧ \text{ જુનો પૈસો} &= ૧૦૦ \text{ ગ્રેન} \\
 ૧ \text{ પાવલી (રૂપાની)} &= ૪૫ ગ્રેન & ૧ \text{ ,, અધેલો} &= ૫૦ ગ્રેન \\
 ૧ \text{ બે આની} &= ૨૨૧૧ ગ્રેન & ૧ \text{ ,, પાઈ} &= ૩૩૩૩ ગ્રેન \\
 ૧ \text{ નિકલની પાવલી} &= ૧૦૫ ગ્રેન & ૧ \text{ નવો પૈસો} &= ૭૫ ગ્રેન \\
 ૧ \text{ ,, બેઆની} &= ૯૦ ગ્રેન & ૧ \text{ ,, અધેલો} &= ૩૭૧૧ ગ્રેન \\
 ૧ \text{ ,, આની} &= ૬૦ ગ્રેન & ૧ \text{ ,, પાઈ} &= ૨૫ ગ્રેન
 \end{aligned}$$

* ગ્રેન એટલે દાણો તેનું વજન લગભગ અરધી રતિ જેટલું થાય.

મુંબઈ વિભાગ માટેનાં ખાસ કોષ્ટકો

તોલ (પાકું)

૫ રૂ. ભાર = ૧ છટાંક	૫ શેર = ૧ પાંચશેરી
૨ છટાંક = ૧ આધપાવ	૨ પાંચશેરી = ૧ ધડો
૨ આધપાવ = ૧ પાવશેર	૪ ધડો = ૧ મણ (પાકો)
૨ પાવશેર = ૧ અચ્છેર (આધશેર) ૨૦ મણ = ૧ ખાંડી (પાકી)	
૨ અચ્છેર = ૧ શેર (પાકો)	

સોનું રૂપું

૮ ગુંબ = ૧ માસો
૧૨ માસો = ૧ તોલો
૨૮ તોલો = ૧ શેર
મુંબઈનો.

સોનું તોલવાનું અંગ્રેજી માપ.

૨૪ ગ્રેન = ૧ પેનીવેટ
૨૦ પેનીવેટ = ૧ આઉંસ
૧૨ આઉંસ = ૧ પાઉન્ડ (ટ્રોય)
૧ પાઉન્ડ ટ્રોય = ૫૭૬૦ ગ્રેન
_____ = ૩૨ રૂ. ભાર

ભરતનું માપ

૪ ચીપટી = ૧ પાવશેર
૪ પાવશેર = ૧ શેર
૪ શેર = ૧ પાયલી (પાલી)
૧૨ કે ૧૬ પાલી = ૧ મણ (ફરો)
૨ રતલ = ૧ શેર

ચો. માપ.

૩૪ $\frac{1}{2}$ ચો. હાથ = ૧ ચો. કાડી
૨૦ કાડી = ૧ (વસો)
૨૦ વસો = ૧ વીધો
૧ વીધો = ૩૪ $\frac{1}{2}$ ગુંદા
૧ ચો. સાંકળ = ૨૨x૨૨વાર
૧૦ ચો. સાંકળ = ૧ એકર

દેશી માપ.

૨ આંગળ = ૧ તસુ (દેશી)	૧૨ તસુ = ૧ હાથ
૭૦ તસુ = ૧ કાડી	૫ $\frac{1}{2}$ હાથ = ૧ કાડી
૧ તસુ = ૧ $\frac{1}{2}$ ઇંચ	૧ હાથ = ૧૮ $\frac{1}{2}$ ઇંચ

પ્રકરણ ૨૬ મું. સંખ્યાઓના પ્રકાર,
(૧-૨-૩-૪) વિભાજ્ય અને અવિભાજ્ય સંખ્યાઓ, અવયવો,
અવયવી અને લઘુત્તમ સાધારણ અવયવી.
મનોરથ.

- (૧) ૫૦ સુધીમાં બેકી સંખ્યા આવતી હોય તે લખો.
- (૨) ૪૦ થી ૬૦ સુધીમાંની બેકી સંખ્યા લખો,
- (૩) ૩૪, ૩૧, ૫૬, ૫૩, ૭૮, ૧૨૨, ૩૩૪, ૪૩૫, માંથી જે સંખ્યાને ૨ વડે નિઃશેષ ભાગી શકાય તે સંખ્યાઓ લખો.
- (૪) ૩ વડે નિઃશેષ ભાગી શકાય એવી સંખ્યાઓ ૫૦ સુધીમાં કયી કયી આવે ?
- (૫) ૩૩, ૩૫, ૪૫, ૫૮, ૬૬, ૭૮, ૮૬, ૮૭, ૫૭૬, ૨૨૬ અને ૧૧૫, માંથી કયી કયી સંખ્યાને ૩ વડે નિઃશેષ ભાગી શકાય ?
- (૬) ૧૦૩ ૧૭૫, ૨૬૦, ૩૭૫, ૪૭૮, ૭૪૦ માંથી કયી કયી સંખ્યાને ૫ વડે નિઃશેષ ભાગી શકાય ?
- (૭) ૨૨૫ થી શરૂ કરી ૫ વડે નિઃશેષ ભાગી શકાય એવી પાંચ સંખ્યાઓ લખો.
- (૮) ૫૦ સુધીની અવિભાજ્ય સંખ્યાઓ લખો.
- (૯) ૮, ૧૫, ૧૬ અને ૨૦ ના બે બે અવયવો પાડો.
- (૧૦) ૮, ૧૨, ૧૦, ૧૪, ૩૦, ૪૦ અને ૬૦ના અવિભાજ્ય અવયવ પાડો.
- (૧૧) ૨ ના ૪૦ સુધીમાં કયા કયા અવયવી આવે ?
- (૧૨) ૩ ના ૫૦ " " " "
- (૧૩) ૪ ના ૪૦ " " " "
- (૧૪) ૫ ના ૫૦ " " " "
- (૧૫) ૨ અને ૩ ના ૧૨ સુધીના અવયવી લખો. તેમાંથી બંનેમાં આવતા અવયવી કયા છે ?
- (૧૬) ૩ ને ૪ ના ૪૦ સુધીના અવયવીમાં કયા બંનેમાં આવે છે ?
- (૧૭) ૫ ને ૮ ના ૧૦૦ સુધીના અવયવીઓમાં કયા કયા સાધારણ છે ?
- (૧૮) ૫ ને ૧૧ ના બે સાધારણ અવયવી લખો.
- (૧૯) ૨, ૩, ૪, ના ૩ સાધારણ અવયવી લખો તેમાં સૌથી નાનો કયો ?

(૨૦) ૩, ૪, ૫ નો લઘુત્તમ સાધારણ અવયવી લખો.

(૨૧) ૪, ૫, ૬ „ „ „ „ „

(૨૨) ૨, ૬, ૩ „ „ „ „ „

(૨૩) ૫, ૪, ૬, „ „ „ „ „

(૨૪) ૨, ૩, ૪, ૫, „ „ „ „ „

(૨૫) ૨, ૫, ૬, ૮ „ „ „ „ „

(૨૬) ૩, ૫, ૧૨, ૧૬ „ „ „ „ „

(૨૭) મારી પાસે છૂટા પૈસા, આનીઓ અને બેઆનીઓ છે તો તે દરેકથી કંઈ નાનામાં નાની રકમ આપી શકાય ?

(૨૮) ૩ શેર માઈ શકે એવી, ૪ શેર માઈ શકે એવી અને ૫ શેર માઈ શકે એવી પવાલીઓ છે, તો ઓછામાં ઓછું કેટલું દૂધ હોય તો દરેક જાતની પવાલી વડે ભરી શકાય ?

(૨૯) ઓછામાં ઓછા કેટલાક છોકરાઓ હોય તો ૧૦, ૬, અથવા ૫ છોકરાઓની ટુકડીઓમાં ગોઠવી શકાય ?

(૩૦) ૨૦, ૨૪ અથવા ૩૦ ફેરીની સરખી ઢગલીઓ કરવાને ઓછામાં ઓછી કેટલી ફેરી જોઈએ ?

(૩૧) પાઈઓ, પૈસા, આનીઓ, બેઆનીઓ અથવા ઢબ્બુ, એ દરેકથી કંઈ નાનામાં નાની રકમ આપી શકાય ?

(૩૨) ૬ ઇંચ, ૧ વાર, અથવા ૧ ગજની લાકડીઓ હોય તો દરેક વડે ઓછામાં ઓછું કેટલું કપડું માપી શકાય ?

નીચેની સંખ્યાઓના અવિભાજ્ય અવયવ પાડો.

(૩૩) ૧૨ (૩૭) ૬૦ (૪૧) ૧૨૦ (૪૫) ૩૪૦ (૪૯) ૫૨૦

(૩૪) ૧૬ (૩૮) ૮૦ (૪૨) ૧૩૫ (૪૬) ૨૨૫ (૫૦) ૩૪૬૫

(૩૫) ૧૫ (૩૯) ૧૦૦ (૪૩) ૧૪૮ (૪૭) ૩૩૫ (૫૧) ૫૭૩૮

(૩૬) ૩૦ (૪૦) ૧૧૨ (૪૪) ૨૨૪ (૪૮) ૪૦૦ (૫૨) ૨૩૩૪

(૫૩) ૧૬ ને ૨૦ (૫૪) ૨૪ ને ૩૬ (૫૫) ૫૬ ને ૧૨૦

નીચેની સંખ્યાઓના અવિભાજ્ય અવયવ પાડો અને તેમાંથી સાધારણ અવયવ શોધો.

(૫૬) ૩૪ ને ૪૮ (૫૭) ૧૨૫ ને ૧૨૦ (૫૮) ૨૪૦ ને ૩૧૦

નીચેની સંખ્યાઓના ત્રણ ત્રણ અવયવી કહો.

(૫૬) ૩, ૨, (૬૦) ૪, ૫ (૬૧) ૬, ૭ (૬૨) ૨, ૩, ૪, (૬૩) ૫, ૧૫, ૩

નીચેની સંખ્યાઓના લઘુત્તમ સાધારણ અવયવી કહો.

(૬૪) ૨, ૩, ૫ (૬૫) ૪, ૮, ૧૨ (૬૬) ૬, ૧૨, ૩ (૬૭) ૭, ૪૨

(૬૮) ૩, ૮, ૧૦ (૬૯) ૫, ૭ (૭૦) ૧૬, ૬૪, ૫ (૭૧) ૯, ૧૨, ૧૫

(૭૨) ૫૨, ૬૫ (૭૩) ૪, ૮, ૧૬ (૭૪) ૧૨, ૧૫, ૨૪

(૭૫) ૩, ૯, ૧૨ (૭૬) ૧૫, ૨૫, ૩૫ (૭૭) ૪૦, ૫૦ ૬૦.

પ્રકરણ ૨૭ મું

ગણિતનું કામ સહેલું કરવાની યુક્તિઓ,

૨૫ વડે ગુણવા. મનોયત્ન.

મોંઘથી ગુણાકાર કરી જવાબ માંડો.

(૧) ૨૪ × ૨૫ (૨) ૨૮૪ × ૨૫ (૩) ૪૩૨ × ૨૫

(૪) ૪૮ × ૨૫ (૫) ૩૬ × ૨૫૦ (૬) ૩૭ × ૨૫૦

ગુણીને કહો.

(૭) ૫૬ × ૨૫ (૮) ૫૪૭ × ૨૫ (૯) ૩૯ × ૨૫

૧૨૫ વડે ગુણવા.

(૧૦) ૧૪ × ૧૨૫ (૧૧) ૫૬ × ૧૨૫ (૧૨) ૬૩ × ૧૨૫

(૧૩) ૧૩૮ × ૧૨૫ (૧૪) ૧૫૬ × ૧૨૫ (૧૫) ૧૨૦ × ૧૨૫

૫૧ વડે ગુણવા:—

(૧૬) ૨૭ × ૫૧ (૧૭) ૪૬ × ૫૧ (૧૮) ૫૬ × ૫૧

(૧૯) ૧૧૮ × ૫૧ (૨૦) ૨૨૫ × ૫૧ (૨૧) ૩૩૮ × ૫૧

૪૯ વડે ગુણવા:—

(૨૨) ૩૭ × ૪૯ (૨૩) ૫૬ × ૪૯ (૨૪) ૬૮ × ૪૯

(૨૫) ૧૨૮ × ૪૯ (૨૬) ૩૨૭ × ૪૯ (૨૭) ૧૭૫ × ૪૯

૯૯ વડે ગુણવા:—

(૨૮) ૩૬ × ૯૯ (૨૯) ૪૫ × ૯૯ (૩૦) ૭૬ × ૯૯

(૩૧) ૧૧૫ × ૯૯ (૩૨) ૨૪૮ × ૯૯ (૩૩) ૩૧૫ × ૯૯

૩૫, ૪૫, જેવી રકમે ગુણવા.

દા. ૨૬ × ૩૫

દા. ૨૮ × ૪૫

૨૫ વડે ભાગવા:—

(૩૪) ૨૨૫ માં ૨૫ કેટલીવાર છે?

(૩૫) $૫૭૫ \div ૨૫$ (૩૬) $૧૧૧૫ \div ૨૫$ (૩૭) $૨૫૦ \div ૨૫$

૧૨૫ વડે ભાગવા:—

(૩૮) $૩૩૭૫ \div ૧૨૫$ (૩૯) $૨૮૭૫ \div ૧૨૫$ (૪૦) $૪૬૭૫ \div ૧૨૫$

(૪૧) ૧૨૬×૨૫ (૪૨) ૪૨૩×૨૫ (૪૩) ૯૯×૨૨૮

(૪૪) ૫૪×૧૨૫ (૪૫) ૫૮×૪૫ (૪૬) ૧૨૪×૩૫

(૪૭) $૩૨૮ + ૩૨૮ + ૩૨૮ + ૩૨૮$

(૪૮) $૫૭૫૭ \div ૫૭$ (૪૯) $૫૨૦૫૨ \div ૨૬$

સગવડ પડે એ અંકના સામટા ગુણાકાર:—

(૫૦) ૪૫૬૭×૨૪૫

(૫૧) ૨૪૬૫×૨૫૬

(૫૨) ૧૦૩૪×૪૩૨

(૫૩) $૪૬૮૨ \div ૨૫$

પ્રકરણ ૨૮ મું. અપૂર્ણાંક.

(૧) પુનરાવર્તન મનોયત્ન.

(૧) $\frac{૫}{૪}$, $\frac{૭}{૨}$, $\frac{૯}{૬}$, $\frac{૧૧}{૫}$, $\frac{૬૦}{૮}$, $\frac{૩૫}{૪}$, $\frac{૬૫}{૬}$ એ અપૂર્ણાંકમાંથી પુરા અંક જુદા પાડો.

(૨) $૩\frac{૧}{૨}$, $૫\frac{૧}{૪}$, $૭\frac{૧}{૨}$, $૩\frac{૧}{૫}$, $૨\frac{૩}{૬}$, $૪\frac{૧}{૫}$, એ સંખ્યાઓને અશુદ્ધ અપૂર્ણાંકમાં લખો.

નીચેના હિસાબોમાં અપૂર્ણાંકોને ઢાંકામાં ઢાંકા રૂપમાં લખો.

(૩) $\frac{૨૬}{૬૬}$, $\frac{૩૩}{૫૫}$, $\frac{૬૬}{૨૨}$,

(૪) $\frac{૬૬}{૫૫}$, $\frac{૨૦}{૧૫}$, $\frac{૧૫}{૫}$

(૫) $\frac{૭}{૨૫}$, $\frac{૧૫}{૨૫}$, $\frac{૧૦}{૬૬}$,

(૬) $\frac{૧૫}{૨૦}$, $\frac{૧૬}{૬૬}$, $\frac{૧૨૫}{૬૨૫}$

નીચેની રકમોના સરવાળા કરો.

(૭) $\frac{૧}{૪} + \frac{૧}{૩} + \frac{૫}{૬}$

(૮) $\frac{૫}{૬} + \frac{૧}{૨} + \frac{૧}{૪}$

નીચેની રકમોની બાદબાકી કરો.

(૯) $\frac{૫}{૧૦} - \frac{૩}{૧૦}$ (૧૦) $\frac{૩}{૫} - \frac{૪}{૧૦}$ (૧૧) $\frac{૧૩}{૬૬} - \frac{૩}{૪}$

(૧૨) $\frac{૩}{૫} - * = \frac{૩}{૫}$. બાકી જગા પૂરો.

(૧૩) મારી પાસે $\frac{૩}{૪}$ રૂ. હતા, તેમાંથી થોડા પૈસાની પેન્સીલો ખરીદી અને $\frac{૩}{૪}$ રૂ. બાકી રહ્યા, તો મેં પેન્સીલ કેટલાની ખરીદી?

(૨) અપૂર્ણાંકની સરખામણી.

નીચેના અપૂર્ણાંકોના છેદ સરખા કરીને ઉતરતા ક્રમમાં ગોઠવો.

(૧૪) $\frac{૪}{૫}, \frac{૧}{૬}, \frac{૨}{૬}$ (૧૫) $\frac{૫}{૧૨}, \frac{૪}{૬}, \frac{૩}{૬}$ (૧૬) $\frac{૩}{૬}, \frac{૪}{૬}, \frac{૫}{૬}$

નીચેના અપૂર્ણાંકોના છેદ સરખા કરીને ચઠતા ક્રમમાં ગોઠવો.

(૧૭) $\frac{૩}{૬}, \frac{૪}{૬}, \frac{૫}{૬}$ (૧૮) $\frac{૫}{૧૨}, \frac{૩}{૬}, \frac{૧}{૬}$ (૧૯) $\frac{૧૧}{૧૨}, \frac{૭}{૬}, \frac{૧}{૨}$ (૨૦) $\frac{૨}{૬}, \frac{૫}{૬}, \frac{૧૭}{૧૨}$

(૩) અપૂર્ણાંકના સરવાળા. મોંએથી ગણો.

(૨૧) $૨ + \frac{૧}{૬}$ (૨૨) $૩\frac{૧}{૨} + ૪$ (૨૩) $\frac{૩}{૬} + ૩\frac{૨}{૬}$ (૨૪) $\frac{૧}{૬} + ૪$

(૨૫) $\frac{૫}{૬} + \frac{૨}{૬}$, (૨૬) $\frac{૬}{૬} + \frac{૩}{૬}$ (૨૭) $૫ + \frac{૧}{૬}$

જવાબ ગણી કાઢો:—

(૨૮) $\frac{૧}{૬} + \frac{૩}{૬}$ (૨૯) $\frac{૩}{૬} + \frac{૧}{૬} + \frac{૧}{૬}$ (૩૦) $\frac{૨}{૬} + \frac{૨}{૬} + \frac{૭}{૧૨}$

(૩૧) $\frac{૫}{૬} + \frac{૧}{૬} + \frac{૩}{૬}$ (૩૨) $\frac{૩}{૬} + \frac{૧૩}{૧૨} + \frac{૫}{૬}$

(૩૩) $\frac{૩}{૬} + \frac{૫}{૬} + \frac{૧૩}{૧૨}$ (૩૪) $\frac{૩}{૬} + \frac{૫}{૧૨} + \frac{૩}{૬} + \frac{૧૧}{૧૨}$

(૩૫) $૩\frac{૧}{૬} + ૨\frac{૧}{૬} + ૪\frac{૧}{૬}$ (૩૬) $૫\frac{૧}{૬} + ૭\frac{૨}{૬} + \frac{૧}{૬}$

(૩૭) $૪\frac{૧}{૨} + ૧\frac{૫}{૬} + ૨\frac{૩}{૬}$ (૩૮) $૩\frac{૧}{૬} + ૨\frac{૬}{૬} + ૪\frac{૭}{૬}$

(૩૯) $૩ - ૫ - ૮ - ૪\frac{૧}{૬} + ૩ - ૨ - ૪ - ૭\frac{૧}{૬}$

(૪૦) $\frac{૫}{૬} + \frac{૧૭}{૬} + \frac{૨૫}{૬} + \frac{૨૭}{૬}$ (૪૧) $\frac{૭}{૬} + \frac{૧૫}{૬} + \frac{૨૭}{૬}$

(૪૨) $\frac{૬}{૬} + \frac{૩}{૬} + \frac{૧૫}{૬}$

(૪૩) ૮ મણુ $૫\frac{૩}{૬}$ શેર + ૭ મણુ $૬\frac{૫}{૬}$ શેર + ૧૧૭ મણુ $૧૫\frac{૩}{૬}$ શેર.

(૪) અપૂર્ણાંકની બાદબાકી. મોંએથી ગણો.

(૪૪) $૧ - \frac{૧}{૬}$ (૪૫) $૧ - \frac{૨}{૬}$ (૪૬) $૨\frac{૩}{૬} - ૧$ (૪૭) $\frac{૫}{૬} - \frac{૩}{૬}$

(૪૮) $૩\frac{૫}{૬} - \frac{૩}{૬}$ (૪૯) $૧ - \frac{૧૩}{૧૨}$ (૫૦) $૨\frac{૩}{૬} - ૧\frac{૧}{૨}$

(૫૧) $૭\frac{૫}{૬} - ૪\frac{૩}{૬}$.

(૫૨) $\frac{૫}{૬} - \frac{૧}{૬}$ (૫૩) $\frac{૫}{૬} - \frac{૧}{૧૨}$ (૫૪) $૪\frac{૩}{૬} - ૨\frac{૧}{૬}$

(૫૫) $૮\frac{૭}{૬} - ૬\frac{૧}{૬}$ (૫૬) $\frac{૭}{૧૨} - \frac{૩}{૬}$ (૫૭) $૪\frac{૧}{૬} - ૩\frac{૫}{૬}$

(૫૮) $૧૫\frac{૭}{૬} - ૮\frac{૪}{૬}$ (૫૯) $૭\frac{૫}{૧૦} - ૩\frac{૧}{૬}$ (૬૦) $૮\frac{૨}{૬} - \frac{૫}{૬}$

(૬૧) $૪\frac{૫}{૬} - \frac{૩}{૬}$ (૬૨) $૫\frac{૩}{૧૦} - \frac{૬}{૬}$ (૬૩) $૧૫\frac{૩}{૬} - ૪\frac{૦}{૬}$

(૬૪) $૧૧૭\frac{૧}{૬} - ૧૦૮\frac{૧}{૬}$ (૬૫) $૧૨૬\frac{૫}{૬} - ૧૦૮\frac{૩}{૬}$

(૬૬) $૨ + \frac{૧}{૪} - \frac{૫}{૮}$

(૬૭) $\frac{૩}{૪} + \frac{૧}{૮} - \frac{૫}{૮}$

(૬૮) $૧\frac{૫}{૮} + ૨\frac{૧}{૪} - ૩\frac{૧}{૪}$

(૬૯) $\frac{૩}{૪} - \frac{૭}{૮} + \frac{૫}{૮}$

(૭૦) $૪\frac{૩}{૪} - ૫\frac{૧}{૨} + ૮\frac{૫}{૮} + ૧૫\frac{૧}{૮}$

(૭૧) $૮\frac{૧}{૪} + ૭\frac{૩}{૮} - ૧૨\frac{૩}{૮} - ૪\frac{૧}{૨}$

(૭૨) મગન પાસે રૂ. ૫ $\frac{૧}{૨}$, છગન પાસે રૂ. ૪ $\frac{૩}{૪}$ અને કાન્તિપાસે ૪ $\frac{૩}{૪}$ હતા. તો ત્રણે પાસે બધા મળીને કેટલા રૂપીઆ થાય?

જો મગન રૂ. $\frac{૧}{૪}$ ખર્ચો નાખે તો તેની પાસે શું રહે?

(૭૩) એક ખેડુતને એક ખેતરમાંથી ૧૧૫ $\frac{૭}{૮}$ મણ, બીજામાંથી ૫૮ $\frac{૩}{૪}$ મણ અને ત્રીજામાંથી ૭૮ $\frac{૩}{૪}$ મણ અનાજ પાક્યું. તેમાંથી તેણે ૮૫ $\frac{૫}{૮}$ મણ અનાજ વેચી દીધું, તો તેને ઘેર બાકી અનાજ કેટલું રહ્યું?

પ્રકરણ ૨૯ મું.

(૧) 'ના' ના ચિહ્નવાળા ગુણાકાર. અને અપૂર્ણાંકના ભાગાકાર. મનોાયત્ન.

(૧) રૂ.૩ ના $\frac{૫}{૨}$ (૨) ૫ ઈંચ ના $\frac{૧}{૪}$ (૩) ૧૫ મણ ના $\frac{૩}{૪}$ (૪) $\frac{૫}{૮}$ ના ૪

(૫) $\frac{૩}{૪}$ ના ૫ (૫) $\frac{૩}{૪}$ ના ૧૨ (૭) $\frac{૭}{૮}$ ના ૩ (૮) $\frac{૫}{૮} \times ૨$

(૯) $\frac{૧૫}{૪} \times ૫$ (૧૦) $\frac{૩}{૪} \times \frac{૨}{૫}$ (૧૧) $\frac{૧}{૪}$ ના $\frac{૩}{૫}$: (૧૨) $\frac{૫}{૮}$ ના $\frac{૩}{૪}$

છેદ ઉડાડી ગુણાકાર કરો:—

(૧૩) $\frac{૩}{૪} \times \frac{૪}{૫}$ (૧૪) $\frac{૫}{૮} \times \frac{૪}{૮}$ (૧૫) $\frac{૪}{૫} \times \frac{૧૦}{૪}$

(૧૬) $\frac{૩}{૪} \times \frac{૧}{૫}$ (૧૭) $\frac{૩}{૫} \times \frac{૩}{૮}$ (૧૭) $\frac{૮}{૮} \times \frac{૪}{૪}$

(૧૯) $\frac{૮}{૮} \times ૧\frac{૩}{૪}$ (૨૦) $૩\frac{૧}{૨} \times \frac{૮}{૮}$ (૨૧) $\frac{૬}{૮} \times ૨\frac{૧}{૪}$

(૨૨) $\frac{૩}{૪} \times ૧\frac{૧}{૪}$ (૨૩) $\frac{૫}{૮}$ ના $\frac{૩}{૪}$

(૨૪) $\frac{૩}{૮} \times \frac{૫}{૮} \times \frac{૩}{૪}$ (૨૫) $\frac{૪}{૮}$ ના $૨\frac{૧}{૪}$ ના $૧\frac{૭}{૮}$

(૨૬) $૮\frac{૧}{૨} \times ૧\frac{૩}{૪} \times ૨\frac{૩}{૪}$ (૨૭) $\frac{૩}{૮} \times ૨\frac{૩}{૪}$ ના $\frac{૧}{૪}$ ના $૧૦\frac{૩}{૪}$

(૨) વિવિધ પરિમાણના અપૂર્ણાંકની કિંમત કાઢવી.

(૨૮) ૩ રૂ. ના $\frac{૫}{૮}$ (૨૯) ૩ રૂ. ના $\frac{૧}{૪}$ (૩૦) $\frac{૭}{૮}$ રૂ.

(૩૧) $\frac{૩}{૪}$ ખાં. (૩૨) $\frac{૩}{૪}$ મણ (૩૩) $\frac{૫}{૮}$ ફૂટ ના $\frac{૧}{૪}$

પ્રકરણ ૩૦ મું. અપૂર્ણાંક-ભાગાકાર.

મનોયત્ન.

- (૧) $\frac{3}{8} \div \frac{3}{8}$ (૨) $\frac{5}{8} \div \frac{3}{8}$ (૩) $1\frac{1}{8} \div \frac{3}{8}$
 (૪) $2\frac{1}{8} \div \frac{1}{8}$ (૫) $2\frac{5}{8} \div 3\frac{1}{2}$ (૬) $\frac{1}{4} \div \frac{1}{4}$
 (૭) $5\frac{7}{8}$ રૂ. માં $1\frac{3}{8}$ રૂ. કેટલીવાર છે ?
 (૮) $2\frac{1}{2}$ રૂ. માંથી દરેકને $2\frac{3}{8}$ રૂ. આપીએ તો કેટલાને અપાય ?
 (૯) $11\frac{1}{8}$ એકર જમીનમાંથી $1\frac{1}{8}$ એકર જમીન એક ખેડુતને આપીએ તો કેટલા ખેડુતને અપાય ?
 (૧૦) $\frac{1}{2} \div \frac{1}{4}$ (૧૧) $1\frac{1}{8} \div \frac{1}{8}$ (૧૨) $4\frac{1}{8} \div 7$
 (૧૩) $1\frac{1}{4} \div 4$ (૧૪) $4\frac{3}{8} \div 7$ (૧૫) $5\frac{1}{8} \div 11$
 (૧૬) ૨ આના ૧ રૂ. નો કયો અપૂર્ણાંક ?
 (૧૭) ૩ પાછ ૧ આનાનો ; , ,
 (૧૮) ૪ પાછ ૧ આનાનો , , ,
 (૧૯) $2\frac{1}{8} \div 3$ (૨૦) $4\frac{1}{8} \div 12$ (૨૧) $4\frac{3}{8} \div 4$ (૨૨) $1\frac{1}{8} \div \frac{1}{4}$
 (૨૩) $\frac{1}{4} \div \frac{1}{4}$ (૨૪) $\frac{1}{8} \div \frac{1}{8}$ (૨૫) $2\frac{1}{8} \div \frac{3}{8}$
 (૨૬) ૧૦ આના ૮ પાછને રૂપિયાના અપૂર્ણાંકમાં લખો.
 (૨૭) ૫ રૂ. ૧૨ આ. ૪ , , , ,
 (૨૮) ૧૫ રૂ. ૧૦ આ. ૮ , , , ,
 (૨૯) $4\frac{3}{8}$ રૂ. ના રૂપિયા, આના પાછ લખો.
 (૩૦) $4\frac{1}{8}$ મણને મણ, શેરમાં લખો.
 (૩૧) ૨ ખાંડી ૫ મણ, ૮ શેરને ખાંડીના અપૂર્ણાંકમાં લખો.
 (૩૨) ૧ રૂ. ૫ આ. ૪ પા.ના $\frac{1}{8}$ (૩૩) ૧૫ રૂ. ૧૦ આ. ૮ પા. ના $\frac{1}{8}$
 (૩૪) ૨૧ રૂ. ૮ આ. ૬ પા. $\div \frac{1}{8}$ (૩૫) ૫ રૂ. ના $\frac{1}{4}$ -૧૦ આ. ના $\frac{1}{4}$
 (૩૬) ૭ રૂ. ૪ આ. $\div 2$ આના
 (૩૭) $\frac{3}{8}$ રૂ. ના $\frac{3}{8} + \frac{1}{8}$ આના ના $\frac{3}{8}$

- (૩૮) ૪ $\frac{૧}{૨}$ વાર લાંબી દોરીમાંથી $\frac{૩}{૪}$ વાર જેવડા કેટલા કડકા થાય અને કેટલા વાર વધે ?
- (૩૯) એક પ્યાલામાં $\frac{૩}{૪}$ શેર દૂધ માય છે. $\frac{૩}{૪}$ પ્યાલો દૂધથી ભર્યો તો તેમાં દૂધ કેટલું ?
- (૪૦) એક પરીક્ષામાં $\frac{૧૦}{૧૦૦}$ છોકરાઓ પાસ થયા અને પાસ થયેલા છોકરાના $\frac{૧}{૨}$ ભાગને ઇનામ મળ્યું, તો આખા વર્ગના કેટલામા ભાગના છોકરાને ઇનામ મળ્યાં ? કુલ ૨૪ છોકરા હોય તો ઇનામ કેટલાને મળ્યાં ?
- (૪૧) મારી પાસે ૩ $\frac{૩}{૪}$ શેર ચા હતી, તેનો $\frac{૧}{૪}$ ભાગ વાપર્યો તો બાકી ચા કેટલી રહી ?
- (૪૨) કલાકે ૩ $\frac{૧}{૨}$ માઈલ પ્રમાણે ચાલતાં એક માણસ ૨ $\frac{૩}{૪}$ કલાકમાં કેટલા માઈલ ચાલે ?
- (૪૩) $૨\frac{૫}{૮} \div ૪$ (૪૪) $૩\frac{૩}{૪} \div ૪\frac{૧}{૨}$ (૪૫) $\frac{૧}{૨} \div ૨\frac{૧}{૨}$
- (૪૬) ૩૦ ફૂટ લંબાઈના પાટીઆમાંથી ૨ ફૂટ ૩ ઈંચ જેવડા કેટલા કડકા કાપી શકાય અને બાકી કેટલા ઈંચ રહે ?

પ્રકરણ ૩૧ મું.

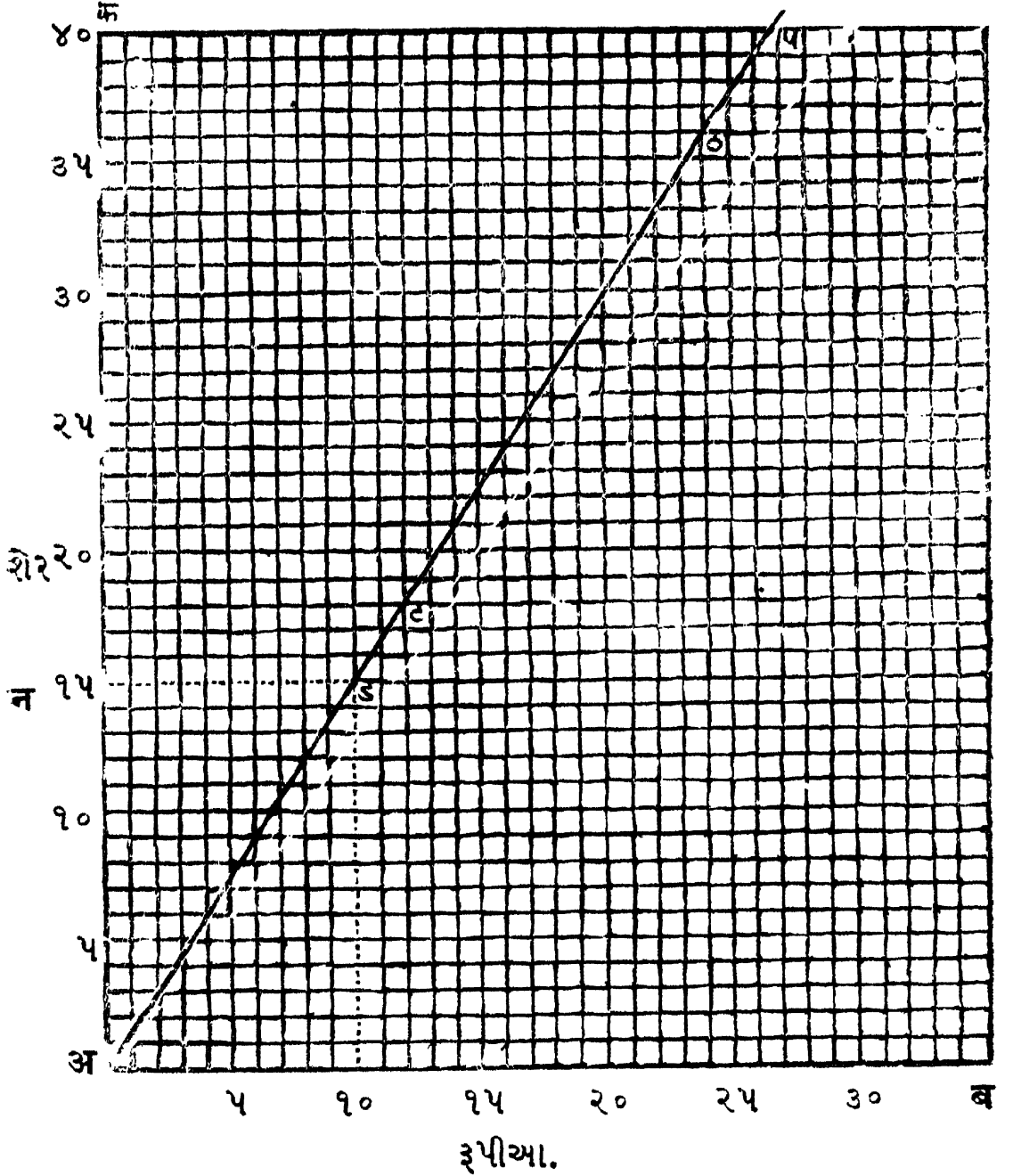
પ્રમાણ (સાદું)

મોંઝેથી ગણો:-

- (૧) ૪ કાનસના ૫ રૂપીઆ એસે તો ૧ કાનસનું શું ? ૬ કાનસનું શું ? ૧૫ કાનસનું શું ?
- (૨) ૬ ચોપડીના ૨ રૂપીઆ એસે તો ૧ ચોપડીનું શું ? ૮ ચોપડીનું શું ? ૪ ચોપડીનું શું ?
- (૩) ૧ રૂપીઆની ૮ શેર ખાંડ મળે તો ૧ શેરનું શું ? ૫ શેરનું શું ? ૧૫ શેરનું શું ?
- (૪) ૧ ઘા કાગળના ૫ આના એસે તો ૧૮ કાગળનું શું એસે ?

આકૃતિ દ્વારી દાખલા ગણવાની રીત.

ધારો કે ૧૫ શેર ધીના ૧૦ રૂપીઆ બેસે છે, તો ઘી અને રૂપીઆનો સબંધ બતાવે તેવી આકૃતિ નીચે મુજબ દોરાય.

આકૃતિ ઉપરથી અને પછી ગણીને જવાબ કાઢો.

(પ) ૨૨ રૂ. નું ઘી કેટલું મળે ? ૨૮ રૂપીઆનું કેટલું ? ૨૫ રૂપીઆનું ?

નીચેના હિસાબો ગણીને જવાબ કાઢો:—

- (૬) ૦૧૧ મણુ ૪ શેરનું શું બેસે ? ૦૧૧૧ મણુ ૮ શેરનું શું ? ૧૮ શેરનું શું ?
- (૭) ૧૬ મણુરને દરરોજ ૪ રૂ. ૪ આ. આપવા પડે તો ૧૦૫ મણુરને શું આપવું પડે ?
- (૮) ૫ ફૂટ ૩ ઇંચ ઉંચા થાંભલાનો પડછાયો ૬ ફૂટ પડે છે. તેજ વખતે પાસે આવેલા ઝાડનો પડછાયો ૩૦ ફૂટ થયો તો ઝાડની ઉંચાઇ કેટલી ?
- (૯) ૧ મણુ દૂધના દૂધપાકમાં ૬ શેર ખાંડ નાંખવી પડે તો ૨૫ શેર દૂધના દૂધપાકમાં કેટલી નાંખવી પડે ?
- (૧૦) ૧૬ વાર ખાદીના તાકાની કિંમત ૮૧૧ રૂ. પડે તો ૫ વાર ખાદીનું શું બેસે ?
- (૧૧) જો ૪ વાર ગરમ કાપડની કિંમત ૯૩ બેસે, તો ૭ વારનું શું પડે ?
- (૧૨) જો ૪ વાર ગરમ કાપડની કિંમત ૯૩ બેસે તો ૨૬ રૂ. નું કેટલું કાપડ મળે ?
- (૧૩) ૩૨૧૧ મણુ કપાસીઆની કિંમત રૂ. ૫૮-૮ બેસે તો ૫ ખાંડી ૧૭ મણુ ૨૦ શેરની કિંમત કેટલી ?
- (૧૪) ૧૦૦ રતલ દોરડાની કિંમત રૂ. ૧૨-૮-૦ બેસે તો ૧ હાંદ્રવેટ દોરડાનું શું બેસે ?
- (૧૫) ૪ મણુ ઘઉંના રૂ. ૧૩-૫-૪ બેસે તો ૧ રૂપીઆના કેટલા ?
- (૧૬) એક મોટર ૬ મિનિટમાં ૫ માઇલ જાય તો ૧૨ માઇલ જતાં તેને કેટલો વખત લાગે ?
- (૧૭) ૬ કોડી વાંસની કિંમત ૧૫ રૂ. બેસે તો ૮ કોડી ૧૫ નંગનું શું ?
- (૧૮) ૫ ફૂટ ઉંચી ભીંત બાંધવામાં ૧૨૦૦ ઇંટ જોઈએ તો તેટલી જ જાડી અને લાંબી પણ ૧૭ ફૂટ ૬ ઇંચ ઉંચી ભીંત બાંધવાને કેટલી ઇંટો જોઈએ ?
- (૧૯) એક નિશાળની કસરતશાળા બનાવવાને નીચે પ્રમાણે વસ્તુઓ વગેરેની જરૂર પડશે તો એકંદર કસરતશાળા બનાવવાનું શું ખર્ચ થશે ?

જમીન ખોદવા અને બીજું કામ કરવા માટે ૧ મજૂરના નવ
આના રોજ પ્રમાણે ૭ મજૂર ૫ દિવસ કામે લગાડવાં પડશે.
ઈંટા ૨૨૦૦ જોઈશે. ૧૫ રૂપીએ હજારનો ભાવ.
કડીઆની મજૂરી ૧૧૧૩૫૦ રોજ, બે કડીઆની ઉરોજ ૧૩૨ પડશે.
સુથાર ૩.૧-૧૨-૦ રોજ પ્રમાણે એક સુથાર ૮ દિવસ કામે લાગશે.
લાકડું ૧ ધનકૂટના ૪ રૂપીઆ પ્રમાણે ૨૫ ધનકૂટ જોઈશે.
બીજું પરચુરણ ખર્ચ ૩૧. ૨૫ થશે.

(૨) વ્યસ્ત પ્રમાણ.

- (૨૦) ત્રણ ત્રણ શેરના પાંચ લોટા ભરાય તેટલું દૂધ હોય તો તેમાંથી
શેર શેરના કેટલા લોટા ભરાય ?
- (૨૧) પાંચ પાંચ શેરના ૧૫ પુળા છોડી નાંખી શેરશેરની પુળીઓ
બાંધીએ તો કેટલી બંધાય ?
- (૨૨) દરેક બાળકને દશ, દશ પતાસાં આપીએ તો ૮ બાળકોને
પહેંચે, તો દરેકને એક એક પતાસું આપીએ તો કેટલાં બાળ-
કોને અપાય ?
- (૨૩) છ છ આનાની ૮ ચોપડીઓ લેવાય એટલા પૈસા હોય તેમાં-
થી એક એક આનાની વાર્તાની કેટલી ચોપડીઓ લેવાય ?
- (૨૪) ૧૨ આનાના પૈસા હોય તો તેમાંથી એક એક પાઈ કેટલા
ભીખારીઓને અપાય ?
- (૨૫) જો ૩ માણસો એક કામ ૫ દિવસમાં પૂરું કરે તો ૧૫
માણસોને તે કામ પૂરું કરવાને કેટલા દિવસ લાગે ?
- (૨૬) ૨૫ માણસો ૧૨ દિવસમાં એક કામ પૂરું કરે તો ૧૫૦
માણસો તે કામ કેટલા દિવસમાં પૂરું કરે ?
- (૨૭) ૮ માણસના કુટુંબને ૫ દિવસ ચાલે એટલા ચોખા છે. તે
કુટુંબમાં ૨ માણસ વધે છે, તો તે ચોખા કેટલા દિવસ ચાલશે ?
- (૨૮) કલાકના ૩૫ માર્છલના વેગે દોડતી ગાડી વલસાડથી નવસારી

૪૦ મિનિટમાં જાય તો કલાકે ૧૦ માઇલ ચાલતી સાઇકલ પર એક માણસ કેટલા વખતમાં નવસારી પહોંચે ?

(૨૯) એક દેવાળીઆને રૂ. ૪૦૦૦ આપવાના છે. તેની પાસે રૂ. ૨૮૭૨ ની મિલકત છે અને તેનું વેચાણ કરતાં ૩૭૧ રૂ. ખર્ચ થાય છે. તો બાકીની રકમમાંથી શાહુકારને ૧ રૂ. એ શું મળશે ?

(૩૦) ૧૫૫ ફૂટ પનાની શેતરંજીની દર વારે ૬ આના ૯ પાઇ કિંમત બેસે તો ૨૨ ઇંચ પનાની શેતરંજીનું શું બેસે ?

(૩૧) એક કામ ૧૫ દિવસમાં કરવાને ૧૫ માણસો રોક્યાં, પણ ૧૦ દિવસને અંતે ફક્ત અર્ધું કામ થયું, તો તે કામ ધારેલે વખતે પૂરું કરવાને બીજાં કેટલાં વધારે માણસો કામે લગાડવાં ?

(૩) સંયુક્ત પ્રમાણ.

(૩૨) પ્રકાશનો વેગ એક સેકન્ડે ૧,૮૬,૦૦૦ માઇલનો છે. સુરજ પૃથ્વીથી ૯૩૦૦૦૦૦૦ માઇલ છે. તો સુરજના પ્રકાશને પૃથ્વી પર આવતાં કેટલો વખત લાગે ?

(૩૩) જો ૬ માણસો ૨૪ કલાકમાં ૮૦ રૂ. કમાય, તો ૧૮ માણસો ૧૬૦ રૂ. કેટલી મુદતમાં કમાય ?

(૩૪) ૨ ગાંસડી ધાસ ૩ બળદને ૧૦ દિવસ ચાલે છે, તો ૫ ગાંસડી ધાસ ૬ બળદને કેટલો વખત ચાલે ?

(૩૫) રોજ ૯ કલાક પ્રમાણે કામ કરતાં ૧ માણસ ૫ દિવસમાં ૧૦ રૂ. કમાય છે, તો દરરોજ ૫ કલાક પ્રમાણે કામ કરતાં ૨૦ રૂ. કમાવાને તેને કેટલા દિવસ લાગે ?

(૩૬) ૨૧ ઢોર ૧૫ દિવસ નિભાવવાનું ૯૦ રૂ. ખર્ચ થાય, તો ૩૫ ઢોરને ૧૦ દિવસ નિભાવવાનું ખર્ચ શું થાય ?

(૩૭) ૬ માણસો ૫ દિવસમાં ૧૭ એકરનું ખેતર લણી રહે છે, તો ૧૦ દિવસમાં ૨૮ એકર ૧૩ $\frac{૧}{૨}$ ગુંડાનું ખેતર લણવાને કેટલાં માણસો જોઈએ ?

- (૩૮) ૯ એકર ખેતરનું વરસનું ગણોત ૫૨ રૂ. પડે તો ૧૨ એકરના ખેતરનું ૫ વર્ષનું શું ગણોત બેસે ?
- (૩૯) ૮૦ માઇલ ૯ મણ બોળે લઈ જવાનું લાકું ૧ રૂ. ૫ આ. ૪ પાઇ પડે તો ૧ ખાંડી ૭ મણ બોળે ૨૮૦ માઇલ લઈ જવાનું શું લાકું બેસે ?
- (૪૦) બે બળદ ૧ દિવસમાં ૧ વીધો જમીન ખેડે, ત્યારે ૧૫ દિવસમાં ૧૬૫ વીધા જમીન ખેડવી હોય તો કેટલા બળદ જોઈએ ?
- (૪૧) ૨૦ માણસો ૫ દિવસમાં ૪ વિધા જમીન રોપે, તો ૩૦ માણસો ૧૦ દિવસમાં કેટલી જમીન રોપશે ?
- (૪૨) ૨૫ રૂ. ૬ માણસને ૫ દિવસ ચાલે, તો તે મુજબ ૧૫ દિવસમાં ૨૪ માણસને શું ખર્ચ થાય ?
- (૪૩) ઘઉંનો ભાવ ૪ રૂ. મણ હોય તો ૨ આનામાં ૧ શેર લોટ મળે, પણ ઘઉંનો ભાવ ૫ રૂ. હોય તો ૫ શેર લોટનું શું બેસે ?
- (૪૪) ૨૫ માણસો દરરોજ ૪ કલાક કામ કરીને એક કામ ૪ દિવસમાં પૂરું કરે છે, તો તેજ કામ ૬ દિવસમાં પૂરું કરવાને ૧૬ માણસોએ રોજ કેટલા કલાક કામ કરવું જોઈએ ?
- (૪૫) ૧૫ ફૂટ લાંબી અને ૧૦ ફૂટ પહોળી જમીનમાં પથર જડાવવાનું ખર્ચ રૂ. ૭૫ થાય છે તો ૨૫ ફૂટ લાંબી ને ૧૫ ફૂટ પહોળી જમીનમાં પથર જડાવવાનું શું ખર્ચ થાય ?

પ્રકરણ ૩૨ મું. સાદું વ્યાજ.

મનોયત્ન. મોંઝેથી ગણો.

- (૧) ૧૦૦ રૂ. નું એક વર્ષનું ૪ રૂ. લેખે ૨૦૦ રૂ. નું વ્યાજ શું ?
- (૨) ૧૦૦ રૂ. નું એક વર્ષનું ૫ રૂ. લેખે ૩૦૦ રૂ. નું વ્યાજ શું ?
- (૩) ૧૦૦ રૂ. નું એક વર્ષનું ૩૧ રૂ. લેખે ૪૦૦ રૂ. નું વ્યાજ શું ?
- (૪) ૧૦૦ રૂ. નું એક વર્ષનું ૬ રૂ. લેખે ૭૫ રૂ. નું વ્યાજ શું ?
- (૫) ૧૦૦ રૂ. નું એક વર્ષનું ૮ રૂ. લેખે ૧૫૦ રૂ. નું વ્યાજ શું ?

- (૬) ૧૦૦ રૂ. નું એક વર્ષનું રાા રૂ. લેખે ૬૦૦ રૂ. નું વ્યાજ થું ?
 (૭) ૧૦૦ રૂ. નું એક વર્ષનું ૬ રૂ. લેખે ૫૦૦ રૂ. નું વ્યાજ થું ?
 (૮) ૧૦૦ રૂ. નું એક વર્ષનું ૪૫૫ રૂ. વ્યાજ તો ૮૦૦ રૂ.નું વ્યાજ થું ?
 (૯) ૧૦૦ રૂ.નું એક „ પા „ „ ૪૦૦ રૂ. નું વ્યાજ થું ?
 (૧૦) ૧૦૦ રૂ. નું એક „ ૩૫૫ „ „ ૮૦ રૂ. નું વ્યાજ થું ?
 (૧૧) ૧૦૦ રૂ. નું ૧ વર્ષનું વ્યાજ ૫ રૂ. તો ૩ વર્ષનું કેટલું ?
 (૧૨) ૬ ટકા લેખે ૧૦૦ રૂ. નું ૩૫ વર્ષનું વ્યાજ કેટલું ?
 (૧૩) ૭૫ ટકા લેખે „ ૬ વર્ષનું „ „
 (૧૪) ૧૦ ટકા „ „ ૨૫ વર્ષનું „ „
 (૧૫) ૧૨ ટકા „ „ ૩ વર્ષ ૪ માસનું વ્યાજ કેટલું ?
 (૧૬) ૧૨૫ રૂ. ના, વ્યાજ સાથે ૧૩૨ રૂ. મળ્યા તો વ્યાજ કેટલું ?
 (૧૭) ૨૬૦ રૂ. ઉપર ૨૫ રૂ. વ્યાજ મળ્યું તો કુલ કેટલા રૂપીઆ પાછા મળ્યા ?
 (૧૮) ૧૦૦ રૂ. નું ૧ વર્ષનું વ્યાજ ૫ રૂપીઆ હોય તો ૨૦૦ રૂ. નું ૪ વર્ષનું વ્યાજ કેટલું ?
 (૧૯) ૬ ટકા લેખે ૩૦૦ રૂ. નું ૨ વર્ષનું વ્યાજ કેટલું ?
 (૨૦) ૫ ટકા લેખે ૨ $\frac{૧}{૨}$ વર્ષનું ૨૫૦ રૂ. નું વ્યાજ કેટલું ?
 (૨૧) ૪ $\frac{૧}{૨}$ „ „ ૫ „ ૪૨૫ રૂ. „ „
 (૨૨) ૬ „ „ ૩ $\frac{૧}{૨}$ „ ૧૦૦૦ રૂ. „ „
 (૨૩) ૯ „ „ ૩ „ ૮૦૦ રૂ. „ „
 (૨૪) ૧૨ „ „ ૩ $\frac{૧}{૨}$ „ ૮૭૫ રૂ. „ „
 (૨૫) ૩ $\frac{૧}{૨}$ ટકા લેખે ૪ વર્ષ નું ૩૩૩ રૂ. ૫ આ. ૪ પા.નું વ્યાજ થું ?
 (૨૬) ૩ $\frac{૧}{૨}$ „ „ ૨ વર્ષ ૧૪૬ દિવસનું ૮૫૦ રૂ. નું વ્યાજ થું ?
 (૨૭) ૬ $\frac{૧}{૨}$ „ „ ૩ વર્ષ ૪ માસનું ૬૩૩ રૂ. ૫ આ. ૪ પા. નું વ્યાજ કેટલું આપવું પડે ?
 (૨૮) ૩ $\frac{૧}{૨}$ ટકા લેખે ૪ વર્ષ ૬ માસનું ૧૦૭૫ રૂ. નું વ્યાજ થું ?
 (૨૯) ૬ $\frac{૧}{૨}$ ટકા લેખે રૂ. ૨૧૫ નું ૨ વર્ષનું વ્યાજ ગણી કાઢો.

- (૩૦) ૫ ટકા લેખે ૨૧ વર્ષનું ૬૩૩. ૫ આ. ૪ પાછનું વ્યાજ શું?
- (૩૧) ૬ ટકા લેખે ૩ વર્ષ ૪ માસનું ૧૨૬ ૩. ૧૦ આ. ૮ પા. નું વ્યાજ કાઢો.
- (૩૨) ૫ ટકા લેખે મેની ૧૯ મી તારીખથી જુલાઈની ૩૧ મી તારીખ સુધીનું ૩૫૦ રૂ. નું વ્યાજ કેટલું થાય?
- (૩૩) ૩૧ ટકા લેખે ૨૮ મી માર્ચથી ૨ જી નવેમ્બર સુધીનું ૬૨૫ રૂ. નું વ્યાજ કેટલું મળે?
- (૩૪) આજે ૮ રૂ. આપી એક પોસ્ટલ કેશ સર્ટિફિકેટ લેવાથી ૫ વર્ષે ૧૦ રૂ. મળે છે, તો ૧૪૦ રૂ. ૫ વરસે મેળવવા માટે આજે શું ભરવું પડે?
- (૩૫) મારી પાસે ૪૭૨ રૂપિયા છે. તેનાં હાલ પોસ્ટલ કેશ સર્ટિફિકેટ લઈ તો પાંચ વર્ષ પછી કેટલા રૂપિયા મળી શકે?

(૨) દશી વેપારી રીતે વ્યાજ. માંએથી ગણો:—

- (૩૬) ૬ આનાની તેરીખે ૧૦૦ રૂપિયાનું ૮ માસનું વ્યાજ કેટલું?
- (૩૭) ૫ આનાની „ „ ૧૧ વર્ષ „ „
- (૩૮) ૮ આનાની તેરીખે ૧૦૦ રૂ. નું ૩૧ માસનું વ્યાજ કેટલું?
- (૩૯) ૫૧ „ „ „ ૧૦ „ „ „
- (૪૦) ૧૨ „ „ „ ૨ વર્ષ ૪ માસનું શું વ્યાજ?
- (૪૧) ૬ „ „ ૩૦૦ રૂ. નું ૪ માસનું વ્યાજ કેટલું?
- (૪૨) ૮ „ „ ૪૦૦ રૂ. નું ૫ „ „ „
- (૪૩) ૧૦ „ „ ૩૦૦ રૂ. નું ૬ માસ ૮ દિ. „
- (૪૪) ૯ „ „ ૮૦૦ રૂ. નું ૨ માસ ૧૦ દિ. „
- (૪૫) ૪ „ „ ૧૦૦૦ રૂ. નું ૧ વર્ષનું „ „

- (૪૬) ૧૨ આનાની તેરીખે રૂ. ૫૨૫ નું ૩ વર્ષ ૨૦ દિવસનું કેટલું વ્યાજમુદ્દલ થાય?
- (૪૭) ૯ આનાની તેરીખે રૂ. ૪૭૫નું ૨ વર્ષ ૪ માસનું વ્યાજ શું?

(૩) નાની રકમોનું વ્યાજ.

ખાંચેથી કરો:— મનોચત્ન.

- (૪૮) ૧ દોઢડાની તેરીખે ૧૦૦ રૂ. નું ૧ માસનું વ્યાજ કેટલા આના?
 (૪૯) ૧ દોઢડાની તેરીખે ૧૦૦ રૂ. નું ૧ વર્ષનું વ્યાજ કેટલું?
 (૫૦) ૧૧ દોઢડાની તેરીખે ૫૦ રૂ. નું ૧ માસનું વ્યાજ કેટલું?
 (૫૧) ૨ પૈસાની તેરીખે ૨૦ રૂ. નું ૧ માસનું વ્યાજ કેટલું?
 (૫૨) ૪ પાછની તેરીખે ૩૬ રૂ. નું ૧ માસનું વ્યાજ કેટલું?
 (૫૩) ૧ દોઢડાની તેરીખે એટલે કેટલા આનાની તેરીખે? કેટલા ટકા લેખે વ્યાજ?
 (૫૪) ૧ પૈસાની તેરીખે એટલે કેટલા આના લેખે વ્યાજ?
 કેટલા ટકા લેખે વ્યાજ?

ગણી કાઢો:—

- (૫૫) દોઢ પૈસાની તેરીખે ૬૪ રૂ. નું ૨૧ વર્ષનું વ્યાજ કેટલું?
 (૫૬) બે દોઢડાની તેરીખે ૧૫૦ રૂ. નું ૮ માસનું વ્યાજ કેટલું?
 (૫૭) એક માણસને ૪૦ રૂપિયા ૧૦ માસ માટે વ્યાજ લેવા છે.
 તો એક દોઢડાની તેરીખે વ્યાજ લે તો શું વ્યાજ આપવું પડે
 અને ૨ પાછની તેરીખે લે તો શું વ્યાજ આપવું પડે? બેમાંથી
 શામાં અને કેટલું ઓછું વ્યાજ ભરવું પડે?

પ્રકરણ ૩૩ મું.

ચોરસ માપ. મનોચત્ન. અ.

- (૧) તમારા વર્ગના ટેબલની ઉપલી સપાટીનું ક્ષેત્રફળ કાઢો.
 (૨) કાળાપાટીઆનું ક્ષેત્રફળ લખો,
 (૩) નિશાળનો ચોરસ માપો, તેની લંબાઈ પહોળાઈ લખો.
 (૪) તમારી ચોપડીની લંબાઈ, પહોળાઈ ઈંચમાં લખી તેનું ક્ષેત્રફળ કાઢો.
 (૫) નીચેના લંબચોરસ માપ ઉપરથી તેમનું ક્ષેત્રફળ નક્કી કરો.
 (અ) ૧૨ ઈંચ લંબાઈ, ૨ ઈંચ પહોળાઈ.

(જ) ૮ ઇંચ લંબાઈ, ૫ ઇંચ પહોળાઈ

(ક) ૨૧ ઇંચ લંબાઈ, ૧૨ ઇંચ „

(૬) ૩. ૨ ની બે બે પૈસાવાળી પોસ્ટની ટીકીટોનો આખો કાગળ છે. લંબાઈની હારમાં ૮ ટીકીટ છે તો પહોળાઈની હારમાં કેટલી હશે ? બધી મળીને ટીકીટો કેટલી ?

(૭) એક લંબચોરસ જમીનના કડકાની લંબાઈ ૪૦ વાર છે અને પહોળાઈ ૨૦ વાર છે તો તેનું ક્ષેત્રફળ કેટલું ?

(૮) એક મેજની લંબાઈ ૫ ફૂટ ૩ ઇંચ છે અને પહોળાઈ ૪ ફૂટ છે તો તેનું ક્ષેત્રફળ કેટલું ?
તે મેજ ઉપર ચોઢવાને કેટલો કાગળ જોઈશે ?

(૯) ૧૦ ફૂટ લાંબા અને ૬ ફૂટ ૬ ઇંચ પહોળા પાણીઆરામાં જડવાને ૬ ઇંચ ચોરસ પથર કેટલા જોઈએ ?

(૧૦) એક પથરની કિંમત ૨ આના ૩ પાઈ હોય તો કેટલી કિંમતના પથર જોઈએ ?

(૧૧) પથરને બદલે ૬ ઇંચ ચોરસ ૧ ઘોળો અને ૧ કાળો એમ બે રંગનાં ટાઇલ્સથી જમીન શણગારવી હોય, અને બે ઘોળાં ટાઇલ્સ ૩. ૧૨ એ ડઝન અને કાળાં ૨ ૩. ૪ આને ડઝનના ભાવથી મળે તો કેટલું ખર્ચ થાય ?

(૧૨) ૧ ફૂટ ૬ ઇંચના ચોરસ પાટીઆમાં ૬ ઇંચ લાંબાં અને ૩ ઇંચ પહોળાં સીસમના પાટીઆં એક એકને આંતરે જડવાને સીસમનું પાટીઉં કેટલું જોઈશે ? (ચિત્ર દોરો.)

(૧૩) ૨૦ ફૂટ લાંબી અને ૧ ફૂટ ૬ ઇંચ પહોળી એવી ભીંતના એક થરમાં ૧૦ ઇંચ લાંબી અને ૪ ઇંચ પહોળી એવી કેટલી ઇંટો જોઈએ ? ઇંટોનો ભાવ ૧૬ રૂપીએ હજારનો હોય તો એવી ભીંત માટે જોઈતી ઇંટોની કિંમત શી પડે ?

(૧૪) ૪ ઇંચ ચોરસ આકૃતિમાં ૧ ચોરસ ઇંચ જેવડી આકૃતિ કેટલી વખત સમાય ?

(૧૫) એક ચોરસવારની આકૃતિ સ્કેચથી દોરો અને તેમાં ચોરસ ફૂટ દર્શાવો.

(૧૬) ૩ ઈંચ લંબાઈનો અને ૬ ચો. ઈંચ ક્ષેત્રફળ હોય એવા લંબ ચોરસ દોરો. પહોળાઈ કેટલી લેશો ?

(૧૭) એક ચોરસની લંબાઈ ૧૮ ફૂટ છે અને ક્ષેત્રફળ ૧૮૯ ચો. ફૂટ છે. તો ચોરસની પહોળાઈ કેટલી ?

(૧૮) એક એકર ક્ષેત્રફળ હોય એવા ચોરસ ખેતરની લંબાઈ ૧૧૦ વાર હોય તો પહોળાઈ કેટલાવાર થાય ?

(૧૯) ૨૨ ફૂટ લંબા અને ૧૫ ફૂટ પહોળા ચોરસમાં પાથરવાને કેટલા ક્ષેત્રફળની શેતરંજી જોઈએ ?

(૨૦) જો શેતરંજીનો પનો ૬ ફૂટનો હોય તો તે કેટલી લાંબી લાવવી ?

(૨૧) એવી શેતરંજી ૩ રૂ. ૬ આને વાર મળતી હોય તો આખા ચોરસમાં પાથરવાની શેતરંજીનું ખર્ચ કેટલું થાય ?

(૨૨) ૧૬ ફૂટ ૬ ઈંચ લાંબી અને ૧૦ ફૂટ ૬ ઈંચ ઊંચી ભીંત ૧ આને ચોરસ ફૂટ પ્રમાણે રંગાવવાનું શું ખર્ચ થાય ?

(એ ભીંતમાં ૬ ફૂટ ઊંચાઈ અને ૨૧૧ ફૂટ પહોળાઈનાં બે બારણાં છે તે રંગવાનાં નથી.)

(૨૩) તમારી નિશાળના બગીચાનું ક્ષેત્રફળ કાઢો. તેમાં ૫૦ ચો. ફૂટમાં એક ગાડું એ હિસાબે કેટલાં ગાડાં ખાતર જોઈશે ?

(૨૪) એક ચોરસ માટે ૬ ફૂટ લંબાઈ અને ૨ $\frac{૧}{૨}$ ફૂટ પહોળાઈનાં બે બારણાં અને ૪ ફૂટ લંબાઈ અને ૨ $\frac{૧}{૨}$ ફૂટ પહોળાઈની બે બારીઓ ઘડાવવાનું શું ખર્ચ થશે ? (૧ ચો. ફૂટની કિંમત ૧ રૂ. ૧૪ આના મજૂરી સાથે)

ઘનમાપ. મનોયત્ન ૬

નીચે બતાવેલા માપની ઘનાકાર પેટીઓનું ઘનફળ શું ?

(૧) ૩ ફૂટ પહોળાઈ, ૬ ફૂટ લંબાઈ, ૧ ફૂટ ઊંચાઈ

(૨) ૨ ફૂટ ૬ ઈંચ, ૩ ફૂટ લંબાઈ, ૧ ફૂટ ૬ ઈંચ ઊંચાઈ

- (૩) ૧ વાર પહોળાઈ, ૫ ફૂટ લંબાઈ, $\frac{૧}{૨}$ ફૂટ ઉંચાઈ
- (૪) ૬ ઈંચ પહોળાઈ, ૧૦ ફૂટ લંબાઈ, ૧૨ ઈંચ ઉંચાઈ
- (૫) એક ટાંકી ૫ ફૂટ લાંબી, ૨ ફૂટ ૬ ઈંચ પહોળી અને ૨ ફૂટ ઉંડી છે. તેમાં કેટલા ધનફૂટ પાણી માય ?
- (૬) ૧ ઈંચનો મોટો ધન બનાવવાને $\frac{૧}{૨}$ ઈંચના માપના, લાકડાના નાના ધન કેટલા જોઈએ ?
- (૭) એક પેટી ૧ ફૂટ ૬ ઈંચ લાંબી, ૮ ઈંચ પહોળી અને ૬ ઈંચ ઉંચી છે. તેમાં ૧ ધનઈંચ ધનફૂટના કેટલા ધન માય ?
- (૮) એક નિશાળનો ઓરડો ૧૫ ફૂટ લાંબો, ૧૦ ફૂટ પહોળો અને ૧૨ ફૂટ ઉંચો છે. તેમાં કેટલા ધનફૂટ હવા માય ? તે ઓરડામાં ૨૦ વિદ્યાર્થી બેસતા હોય, તો દરેક વિદ્યાર્થી દીઠ કેટલા ધનફૂટ હવા મળે ?
- (૯) એક ગાડામાં ૪ ફૂટ લંબાઈ, ૨ ફૂટ ૬ ઈંચ પહોળાઈ અને ૧ ફૂટ ઉંચાઈ, જેટલા પથરા લાવી શકાય, તો ૧ ખાસ પથરા લાવવાને કેટલાં ગાડાંની જરૂર પડશે ?
- (૧૦) એક ઘાસની ગાંસડીની લંબાઈ ૪ ફૂટ, પહોળાઈ ૪ ફૂટ, અને ઉંચાઈ ૨ ફૂટ છે, તો ૧૬ ફૂટ લાંબા અને ૧૬ ફૂટ પહોળા માપના ગોડાઉનમાં ૧૨ ફૂટની ઉંચાઈ સુધીમાં એવી કેટલી ગાંસડીઓ મૂકી શકાય ?
- (૧૧) તમારા ઓરડામાં કેટલા ધનફૂટ હવા છે ?
- (૧૨) એક લાકડાનો પાટડો ૩ વાર લાંબો, ૨ ફૂટ પહોળો અને ૧ ફૂટ જડો છે, તેમાંથી ૩ વાર લંબાઈના ૬ ઈંચ પહોળા અને ૩ ઈંચ જડા એવા કેટલા કડકા વહેરી શકાશે ?
- (૧૩) ૧૦ ફૂટ ઉંડી ૮ ફૂટ લાંબી અને ૪ ફૂટ ૬ ઈંચ પહોળી એક ટાંકી પાણીથી ભરેલી છે, તેમાંથી ૩ ફૂટ પહોળી, ૩ ફૂટ લાંબી અને ૪ ફૂટ ઉંડી, એ માપની નાની ટાંકીઓ કેટલી વાર ભરી શકાય ?

- (૧૪) એક નળામાં ૬૬ ધનકૂટ કેરોસીન છે તેમાંથી ૧ કૂટ ઉંચા, ૩ કૂટ પહોળા અને ૩ કૂટ લાંબા એવા કેટલા ડબ્બા ભરી શકાશે ?
- (૧૫) ૪ ઇંચની સરખી બાબુવાળો ધન છે તેની બધી ધારો પર તાર વીંટળવો છે તો તાર કેટલો લાંબો જોઈએ ?
- (૧૬) ૪ ઇંચ લાંબા અને ૩ ઇંચ પહોળા પાણીવાળા વાસણમાં એક વસ્તુ ડુબાડવાથી ૧ ઇંચ પાણી ઉંચું ચઢ્યું, તો તે વસ્તુનું ધન માપ કેટલું થાય ?
- (૧૭) કોઈ પણ ત્રણ નાની વસ્તુઓ પાણીમાં ડુબાડી તેમનું ધન માપ કાઢો ?

પ્રકરણ ૩૪ મું. નામું.

મનોયત્ન.

- (૧) નીચેની રકમો જમ્મે કે ઉધાર બાબુએ લખવી તે કહો:—
- ૦-૮-૦ સિલક.
 - ૦-૫-૦ ની ચોપડી આણી.
 - ૦-૨-૦ આંધળાને દાનમાં આપ્યા.
 - ૧-૪-૦ ઇનામ મળ્યા.
 - ૦-૫-૩ પર્યાટણમાં ભાગે પડતા આપ્યા.
 - ૦-૪-૦ નોટ લીધી.
 - ૨-૦-૦ વર્ષગાંઠને દહાડે કાઢાએ ભેટ આપ્યા.
- (૨) નીચેની રકમો લખીને સપટેબર માસનો મેળ દારી સિલક કાઢો:—
- તા. ૧ રૂ. ૨૫-૦-૦ સિલક આગલા માસની.
- પુસ્તકો આણ્યાં. ૮ પાંચમી ચોપડી, દરેકની કિંમત ૦-૮-૬.
- ૧૫ ગણિત, દરેક નંગની કિં. ૦-૮-૦. ૨ ડઝન નોટો,
૩. ૦-૧૫-૦ ડઝનના ભાવની. ૧-૪-૦ કમિશન મળ્યું.

તા. ૫ ૧ રીમ કાગળ આણ્યા-૨ આને ધા પ્રમાણે.

તા. ૬ ધોરણ ૪ના વિદ્યાર્થીઓને તેમની યાદી પ્રમાણે રૂ. ૧૦-૧૦-૦ નાં પુસ્તકો આપ્યાં.

તા. ૧૫ પહેલા ધોરણના માસ્તર સાહેબને અડધો ધા કાગળ ૨ આના લઇને આપ્યા.

તા. ૨૦ રૂ. ૫-૦-૦ ધો. ૫ના વિદ્યાર્થીઓ પાસેથી પુસ્તકો માટે આવ્યા.

તા. ૨૨ રૂ. ૧-૦-૦ વિદ્યાર્થીઓની ઉબાળીના ફંડમાં આપ્યો.

તા. ૨૩ ૦-૫-૦ ડઝનના ભાવે પેન્સિલ ૨ ગ્રોસ ૩ ડઝન આણી.

તા. ૨૪ ૦-૬-૦ ડઝનના ભાવે ૧૦૮ વિદ્યાર્થીમાંના દરેકને એક એક પેન્સિલ આપી.

૦-૬-૦ ડઝનના ભાવે ૧ ગ્રોસ ૨ખર આણ્યાં.

૦-૦-૮ પાઇનું ૧ પ્રમાણે ૬ ડઝન ૨ખર વિદ્યાર્થીઓને વેચ્યાં.

તા. ૨૫ એક વિદ્યાર્થીને ચોથી ચોપડી ૦-૬-૦, ગણિત ૦-૮-૦, ૧ પેન્સિલ ૦-૦-૬, તથા ૨ખર ૦-૦-૮ નાં આપ્યાં.

(૩) ઉપરની રકમો ઉપરથી આણેલી અને વેચેલી વસ્તુઓની યાદી બનાવો.

(૪) પેન્સિલ ૨ખરની યાદી બનાવો અને સિલક કાઢો.

(૫) ૧૫ વિદ્યાર્થીઓની એક ટુકડી ઉબાળીએ ગઇ. તેના ખર્ચનો હિસાબ લખો; અને વિદ્યાર્થી દીઠ શું ખર્ચ આવશે તે નક્કી કરો.

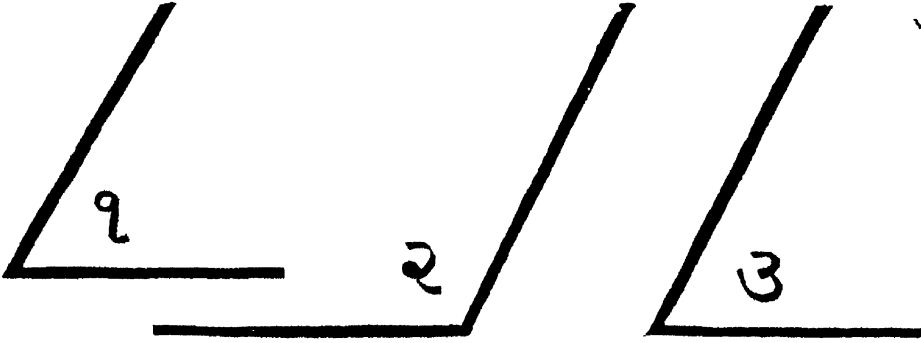
(૬) તમારા બાપા તમને ૧૫ રૂપીઆ ધરમાં વસ્તુઓ લાવવા આપી પરગામ ગયા. પાંચ દિવસ પછી પાછા આવ્યા. તમે પાંચ દિવસ ધર ચલાવ્યું તેનો હિસાબ લખો.

પ્રકરણ ૩૫ મું.ભૂમિતિ વિભાગ.

મનોયત્ન

- (૧) તમારો કંપાસ ફૂટપટ્ટી પર મૂકી પેન્સીલની અણી અને લોખંડની અણી વચ્ચે ૧ ઈંચનું માપ લો અને વર્તુલ દોરો.
- (૨) એક જગાએ લોખંડની અણી મુકીને એક વખત કંપાસમાં ૨ ઈંચ માપ લખને પછી ૩ ઈંચ માપ લખને અને પછી ૩ $\frac{૧}{૨}$ ઈંચ માપ લખને એમ ૩ વર્તુલ દોરો. ૧ લા વર્તુલથી બીજું અને ત્રીજું કેટલાં દૂર છે? બીજીથી ત્રીજું કેટલું દૂર છે?
- (૩) એક પાંચરમાં પાંચ બળદ બેબે ફૂટને અંતરે ફરે છે. તેમને ફરવાનો માર્ગ કાગળમાં દોરી બતાવો. (૧ ફૂટ = $\frac{૧}{૪}$ ઈંચ સ્કેલ માપ લો.)
- (૪) પૈસાની ધારપર એક નિશાની કરો અને ફૂટપટ્ટી પર તે પૈસાને પાછી નિશાની આવે ત્યાં સુધી ગોળ ફરવો. કેટલું માપ થયું?
- (૫) એક માળી પાસે ૧૫ ફૂટ દૂર પાણી છંટાય એવી નળી છે. નળીની આબુઆબુની જેટલી જગાના છોડને પાણી છાંટી શકાય તેટલી બતાવવા વર્તુળ દોરો. (૧ ફૂટ = $\frac{૨}{૪૦}$ ઈંચ સ્કેલ માપ લો.)
- (૬) બે છોકરાઓ રંગની પીચકારી લઈ ૭ ફૂટને અંતરે ઉભા છે. ૧ છોકરાની પીચકારી ૧૦ ફૂટ સુધી ઉડે છે અને બીજીની પાંચ ફૂટ સુધી ઉડે છે. બંને પીચકારીનો રંગ લાગે તે જગાનું ચિત્ર દોરો. (૧ ફૂટ = $\frac{૧}{૪}$ ઈંચ સ્કેલ માપ લો.)
- (૭) એક વર્તુળ દોરીને ગોળ કાગળ કાપી કાઢો. ધારપર ધાર મેળવીને એ કાગળને વાળી સળ પાડો. કાગળ સીધો કરો. ગોળના કેટલા ભાગ થયા ?
ફરીથી સળમાંથી કાગળ વાળો. હવે પહેલા સળની આબુ તેમજ ગોળ આબુ બરોબર મળી રહે એ રીતે મધ્ય બિંદુમાંથી વાળો. કાગળને સીધો કરો.
(૧) બે સળથી ગોળના કેટલા ભાગ થયા ?

- (૨) એ સળથી કેટલા ખુણા પડ્યા ?
 (૩) દરેક ખુણાના કેટલા અંશ થયા ? (માપી જુઓ.)
 (૮) પૈસાનો વ્યાસ માપો.
 (૯) ૪ ઇંચ માપ લઈને એક વર્તુળ દોરો. તેમાં કાટખુણા દોરી સરખા લાગ પાડો.
 (૧૦) ૧ કલાકમાં મિનિટ કાંટો કેટલા કાટખુણા ફરે ?
 (૧૧) કલાક કાંટો આખો ગોળ કેટલા વખતમાં ફરે ?

- (૧૨) આકૃતિમાંના ત્રણ ખુણા કાટખુણા કરતાં નાના છે કે મોટા ?
 એ ખુણા માપો અને દરેક કેટલા અંશ છે તે કહો.
 (૧૩) ઘડિયાળમાં બરાબર ૩ વાગે બે કાંટા વચ્ચેનો ખુણો કેવો થાય ?
 (૧૪) કયા કયા વખતે બે કાંટા વચ્ચે કાટખુણા થાય ?
 (૧૫) ૪, ૬, ૭, ૨, ૧૦ ને ૮ વાગે બે કાંટા વચ્ચે સાંકડા ખુણા, પહોળા ખુણા કે કાટખુણામાંથી કયા ખુણા થાય ?
 (૧૬) ઘડિયાળના કોઈ પણ બે પાસે પાસેના અંક વચ્ચે કેટલા અંશનો ખુણો થાય ?

દિશાઓ. મનોચિત્ર.

- (૧૭) તમારો દિશાઓ બતાવનારો કાગળ વર્ગમાં ઉત્તર દિશા તરફ ઉત્તર બતાવનારી લીટી રહે એમ મુકો. પછી કાળું પાટીઉં,

ભીંતપરનો નકશો, માસ્તર સાહેબની ખુરશી વગેરે તમે કાગળ મુક્યો છે ત્યાંથી કયી કયી દિશાએ છે તે નક્કી કરો.

- (૧૮) દિશાસૂચક કાગળ તમારી સામે મૂકો અને તેને હોકાયત્રની મદદથી બરાબર ગોઠવો. વર્ગમાંની ૬ વસ્તુઓની દિશા લખો.
- (૧૯) ૧૮ મો પ્રશ્ન સમજાવવાને ચિત્ર દોરો.
- (૨૦) કસરતશાળામાં દિશાસૂચક કાગળ મૂકો અને તેને બરાબર ગોઠવી ૭ વસ્તુઓની દિશા નક્કી કરો.
- (૨૧) એક અઠવાડીઉં આ દિશાસૂચક કાગળની મદદથી પવનની દિશાની નોંધ કરો.
- (૨૨) ઉત્તર અને પૂર્વ, ઉત્તર અને પશ્ચિમ, પશ્ચિમ અને પૂર્વ તથા દક્ષિણ અને પૂર્વ વચ્ચે કયી જાતના ખુણા થયા ?
- (૨૩) ઉત્તર અને ઇશાન, નૈઋત્ય અને વાયવ્ય, અગ્નિ અને પૂર્વ તેમજ દક્ષિણ અને પશ્ચિમ વચ્ચે કયી જાતના ખુણા થયા ?
- (૨૪) ઇશાન અને વાયવ્ય ઉત્તર અને વાયવ્ય, દક્ષિણ અને અગ્નિ તથા ઉત્તર અને અગ્નિ વચ્ચેના ખુણા કેટલા અંશના થાય ?
- (૨૫) નિશાળના દરવાજા આગળથી ૨૦૦ યાર્ડ છેટે અગ્નિ ખુણામાં એક ઝુંપડું છે અને ઝુંપડાથી નૈઋત્યમાં ૧૦૦ યાર્ડ છેટે એક કુવો છે, એ બતાવવા $\frac{1}{2}$ ઈંચ = ૨૫ યાર્ડ સ્કેલ લખને નકશો દોરો. અને ઝુંપડાથી કુવો કેટલે છેટે છે તે તમારા નકશા ઉપરથી નક્કી કરો.
- (૨૬) એક માણસ બરાબર પશ્ચિમમાં ૩ માઇલ ગયો, અને ત્યાંથી ઉત્તર તરફ ૪ માઇલ ગયો; તો તે જ્યાંથી નીકળ્યો ત્યાંથી કેટલા માઇલ સીધો આવેો હશે તે કહો.
- (૨૭) એક માણસ વલસાડથી નીકળી બરાબર પૂર્વ તરફ ૧૮ માઇલ ગયો. ત્યાંથી ૫૦ માઇલ ઉત્તરમાં ગયો અને ત્યાંથી બરાબર પશ્ચિમમાં ૧૮ માઇલ જાય છે, તો તે વલસાડથી કેટલે આવેો ગયો તે કહો.

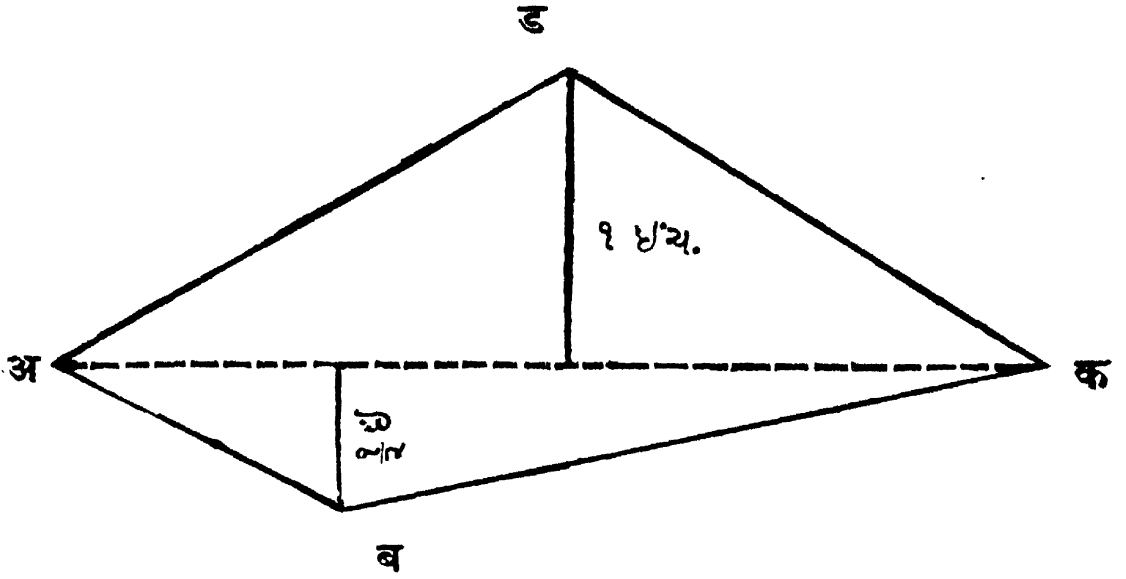
(૨) ક્ષેત્રફળો.

અ લંબચોરસ તથા ત્રિકોણનું ક્ષેત્રફળ. મનોયત્ન માટે

પ્રકરણ ૩૩ મું જુઓ.

(૨૮) નીચેની અ બ ક ડ આકૃતિનું ક્ષેત્રફળ કાઢો.

(અ બ ક ડ ના બે ત્રિકોણ અ બ ક ને અ ડ ક બન્યાછે.)

(૨૯) અ બ ક ડ ખેતર છે. તેમાં અ ક નું માપ ૩૫ ફૂટ થયું અને તે ઉપરના લંબ ૫ ફૂટ અને ૧૦ ફૂટ થયા. તેનું ક્ષેત્રફળ કાઢો. એ ખેતરની સ્કેલથી આકૃતિ દોરો (સ્કેલ ૫ ફૂટ = $\frac{1}{2}$ ઇંચ.)

(૩૦) એક ઓરડાની લંબાઈ ૧૫ ફૂટ અને પહોળાઈ ૧૦ ફૂટ છે. તેમાં કાટખુણુ ત્રિકોણ આકારના પથરા જડવા છે, પથરાની એક બાજુ ૪ ઇંચ અને લંબ ૫ ઇંચ છે. ઓરડામાં જડવાને એવા ફેટલા પથરા જોઈશે?

પ્રકરણ ૩૬ મું. પરચુરણ હિસાબ.

- (૧) ત્રણ છોકરાઓ એક ખેતરની આસપાસ સાથે ફરવા નીકળ્યા. તેઓ તે ખેતરની આસપાસ અનુક્રમે ૬, ૧૦, અને ૪ મિનીટમાં ફરી રહે છે. ત્યારે તેઓ પહેલ વહેલા પાછા એકઠા ક્યારે થશે ? અને દરેક જણ તે ખેતરની આસપાસ કેટલી વખત ફર્યો હશે ?
- (૨) ૪૯૪ ૧૭૮૫, ૩૦૬૭ અને ૫૭૮૮, આ રકમોમાં નિશાની કરેલા આંકડાની કિંમતો લખી સરવાળો કરો.
- (૩) જો પેંડાનો ભાવ મણના ૨૨૧ રૂપીઆ હોય તો દરેક બાળકને જે જે પેંડા આપતાં ૧૬૦ બાળકોની એક શાળામાં પેંડા વહેંચવાનું ખર્ચ ૧૮ રૂપીઆ આવે છે. ત્યારે જો પેંડાનો ભાવ મણના ૨૭૧ રૂ. હોય તો ૨૮૦ બાળકોની શાળામાં દરેકને ત્રણ ત્રણ પેંડા આપીએ તો કુલ ખર્ચ કેટલું થાય ?
- (૪) એક વેપારી પા રૂ. મણ લેખે ૭ મણ ખાંડ લાવ્યો અને પછી તે ૧ રૂપીઆની ૭ શેર લેખે છૂટક વેચી તો તેને કેટલો નફો થયો ?
- (૫) ૪ $\frac{૫}{૮}$ રૂ. ના ૨ $\frac{૧}{૪}$ ની રૂ. આ. પાછમાં કિંમત કાઢો.
- (૬) મારી પાસે કેટલાક પૈસા છે. તેના $\frac{૧}{૨}$ ચોપડી ખરીદવામાં ખર્ચ્યા, $\frac{૩}{૪}$ કપડાં લેવામાં ખર્ચ્યા અને બાકી ૧૧ રૂ. રહ્યા. તો પહેલાં મારી પાસે કેટલા રૂપીઆ હશે ?
- (૭) ૧૫ રૂ. ૮ આ. ૬ $\frac{૧}{૨}$ પાઈ—૯ રૂ. ૧૦ આ. ૮ $\frac{૧}{૨}$ પાઈ.
- (૮) એવી ઓછામાં ઓછી કઈ રકમ છે કે જે રૂપીઆ, અડધા, પાવલી કે, ઢાંચુ દરેક વડે બરાબર આપી શકાય ?
- (૯) ૮૪૧ — $\times \times \times = ૨૮$ મુકી દીધેલી સંખ્યા લખો.
- (૧૦) અ ૪૩૭ \times ૯૯. બ. ૩૫૭૮૯ \div ૨૫
- (૧૧) એક ટેબલ ૨ વાર લાંબું અને ૨૧૧ ફૂટ પહોળું છે, તેના ઉપર પાથરવાનું કપડું ૩ આને ચોરસ ફૂટ લેખે મળે છે, તો કપડાનું કુલ ખર્ચ કેટલું થાય ?
- (૧૨) સરળ બાળઅંકગણિત ૭ ઇંચ લાંબું, ૫ ઇંચ પહોળું અને $\frac{૧}{૨}$ ઇંચ જાડું છે. તો તેનું ધનમાપ કેટલું ? એવી ૨૮૮ ચોપડીઓ કેટલા ધનપ્રુટ જગા રોકે ?

(૧૩) $૧૫\frac{૫}{૨}$ મણુ અનાજમાંથી $૭\frac{૧}{૨}$ મણુ અનાજ ગરીબોને વહેંચી દીધું તો બાકી કેટલું રહ્યું ?

(૧૪) $\frac{૩}{૪}$ આનાની પાછ કરો.

(૧૫) ૨૭ રૂ. ૦ આ. ૯ પાછને રૂપિયાના અપૂર્ણાંકનું રૂપ આપો.

(૧૬) ૪, ૧૦, ૧૫ અને ૧૮ નો લઘુત્તમ સાધારણ અવયવી કાઢો.

(૧૭) અ ૩૯૮ x ૧૫. બ ૧૪૫ x ૯૯. હુકી રીતે ગણો.

(૧૮) એક ખેતરની લંબાઈ ૧૧૫ વાર છે અને પહોળાઈ ૮૫ વાર છે એક છોકરો તે ખેતરની આસપાસ દોડી આવ્યો તે ૧ માઇલ કરતાં કેટલું ઓછું ચાલ્યો ?

(૧૯) દર રૂપિયે ૬ પાછ પ્રમાણે ૭૫૦૦ રૂ. ની પેદાશ ઉપર કર ભર્યા પછી ચોકખી આવક કેટલી રહે ?

(૨૦) આવક વેરો રૂ. ૫૦૦૦ ની અંદરની આવક ઉપર રૂપિયે પાંચ પાઈ અને રૂ. ૫૦૦૦ થી ૧૦૦૦૦ સુધીની આવક ઉપર રૂપિયે ૬ પાઈ લેખે લેવાય છે, બાપની આવક રૂ. ૪૦૦૦ અને દિકરાની આવક રૂ. ૨૪૦૦ હોય તો:—

(૧) બાપ દિકરો ભેગા રહેતા હોય તો કેટલો કર આપવો પડે ?

(૨) જુદા જુદા રહેતા હોય તો બંનેનો મળીને કેટલો કર આપવો પડે ?

(૨૧) અ $૫ \div \frac{૩}{૪}$ બ $\frac{૫}{૬}$ ના $\frac{૧}{૪}$ ના $\frac{૩}{૪}$ + $\frac{૩}{૪}$

(૨૨) $૧૫\frac{૬}{૮}$ રૂ. x ૨૭

(૨૩) ૧૨, ૮, ૨૧ નો લઘુત્તમ સાધારણ અવયવી કાઢો.

(૨૪) ૧ ટેબલના ૨૫ રૂપિયા તો ૮૪૮ ટેબલનું શું ખર્ચે ?

(૨૫) ૨ x ૫ x ૩ x ૨ x ૫ x ૬ નો જવાબ લખો.

(૨૬) ૫ ફૂટ ૪ ઇંચ લાંબી ૫ટ્ટી ચોરસ આકારની સ્લેટની બાજુઓને ફરતી વીંટાઈ રહે તો સ્લેટની લંબાઈ કેટલી ?

(૨૭) ૪૫ ઇંચના પનાના ૮ વાર લાંબા એક ઘોતીબેટાની કિંમત બે રૂ. ૩૩૩૩ ખર્ચે થાય તો તેજ જતના ૫૪ ઇંચ પનો અને દસ વાર લાંબા એવા ૨૦ ઘોતી બેટાનું કુલ શું ખર્ચે ?

- (૨૮) ૫ $\frac{૧}{૨}$ રૂ. માંથી કેટલા લઘુએ તો ૩ $\frac{૧}{૨}$ રૂ. બાકી રહે ?
 (૨૯) ૯ $\frac{૧}{૨}$ ઈ + ૭ $\frac{૧}{૨}$ ઈ + ૮ $\frac{૧}{૨}$ ઈ + ૫ $\frac{૧}{૨}$ ઈ. નો સરવાળો કરો.
 (૩૦) ૨૭ ખાં. ૧૫ મણુ ૮ શેરને ખાંડીના અપૂર્ણાંકનું રૂપ આપો.
 (૩૧) ૧૪, ૨૧, ૩૩ અને ૯૬ ના અવિભાજ્ય અવયવ શોધો.
 (૩૨) ૫૩૬ માં કેટલા ઉમેરીએ તો ૬ શતક થાય ?
 (૩૩) ૩૭ ના $\frac{૧}{૨}$ અને ૩૫ ના $\frac{૧}{૨}$ માં શો ફેર ?
 (૩૪) એક ખેડુત પાસે ૭૧૫ સાદા આંબાનાં અને તેના કરતાં ૧૨૭ ઓછાં કલમી આંબાનાં ઝાડ છે. તો તેની પાસે એકંદર ઝાડ કેટલાં ?
 (૩૫) તારના થાંભલા ૫૦ વારને છેટે દાટેલા છે. પ્રહેલા અને આઠમા થાંભલા વચ્ચે અંતર કેટલું ?
 (૩૬) એક ઓરડાની લંબાઈ ૨૫ ફૂટ, પહોળાઈ ૧૫ ફૂટ અને ઊંચાઈ ૧૧ ફૂટ છે. તો તેની ચારે દિવાલોને છોવરાવવાનું ખર્ચ સો ચોરસ ફૂટે ૮ રૂ. લેખે કેટલું થાય ? (૧૮૦ ચો. ફૂટ બારી બારણાંની જગા છોવાની નથી.)
 (૩૭) ૮ $\frac{૫}{૮}$ રૂ. માં કેટલા રૂપીઆ ઉમેરીએ તો ૧૦ રૂ. થાય ?
 (૩૮) ખાલી જગા પૂરો.

	૨૦	...	૧૦	...
	૧૭	...	૨૦	૭૧
	...	૧૧	...	૭૬
કુલ	<u>૮૭</u>	<u>૬૦</u>	<u>...</u>	<u>૧૮૨</u>

- (૩૯) ૫ રૂ. ૧૦ આ. ૮ પાછને રૂપીઆનું રૂપ આપો.
 (૪૦) ૫૧૨, તથા ૬૮૬ ના અવિભાજ્ય અવયવ શોધો.
 (૪૧) અ ૨૨૭×૧૦૧ બ ૩૧૮×૨૫
 (૪૨) એક લંબ ચોરસ ખેતરની લંબાઈ ૭૫ વાર ૧ ફૂટ ૬ ઇંચ અને પહોળાઈ ૩૦ વાર ૯ ઇંચ છે. તો ખેતરની આસપાસ ફરતું કેટલું અંતર થાય ?

(૪૩) એક માણસ ઉત્તરમાં ૬ માઇલ જાય છે પછી પૂર્વમાં ૬ માઇલ જાય છે, પછી દક્ષિણમાં ૬ માઇલ જાય છે અને પછી પશ્ચિમમાં ૬ માઇલ જાય છે તો હવે તે નીકળ્યો હતો તે સ્થાનથી કેટલે દૂર હશે ?

(૪૪) ૬૦ માણસો ૨૭ ફૂટ ઊંચું ઘર ૧૫ દિવસમાં બાંધી રહે તો ૧૦૦ માણસોને ૧૮ ફૂટ ઊંચું ઘર બાંધતાં કેટલા દિવસ થાય ?

(૪૫) $૧૫\frac{૭}{૮} - ૩\frac{૧}{૪} - ૨\frac{૩}{૪}$ ને સાદું રૂપ આપો.

(૪૬) ૭) $\frac{XXXX}{૫૪૮}$ ને ૬ શેષ આ ભાગાકારનો હિસાબ પૂરો કરો.

(૪૭) ૩ $\frac{૧}{૨}$ વર્ષમાં પરપ રૂ. નું ૪ $\frac{૧}{૨}$ ટકા લેખે વ્યાજમુદત શું થાય ?

(૪૮) એક ટોપલીમાં કેટલાંક બોર છે. તેમાંથી ત્રણ ત્રણના, પાંચ પાંચના અથવા છ છના ભાગ કરીએ તો દર વખતે એક એક બોર વધે છે: ત્યારે ઓછામાં ઓછાં તે ટોપલીમાં કેટલાં બોર હશે ?

(૪૯) ૫૬ ના $\frac{૧}{૪}$ અને ૪૦ ના $\frac{૧}{૪}$ નો તફાવત કેટલો !

(૫૦) એક આગગાડીમાં ૧૩૭ સ્ત્રીઓ અને સ્ત્રીઓ કરતાં ૧૨૫ વધારે પુરુષો હતા તો એકંદરે તે ગાડીમાં મુસાફર કેટલાં ?

(૫૧) એક માણસ ઉત્તરમાં ૬ માઇલ જાય છે અને પછી પૂર્વમાં ૮ માઇલ જાય છે, તો તે પ્રથમ નીકળેલો તે જગાએથી કેટલે દૂર ગયો ? (૧ ઇંચ = ૧ માઇલ સ્કેલથી આકૃતિ કાઢી માપો.)

(૫૨) $(\frac{૩}{૪} \times \frac{૩}{૪} - \frac{૧}{૪} \times \frac{૧}{૪}) \div (\frac{૩}{૪} - \frac{૧}{૪})$ રૂપીઆના આના કરો.

(૫૩) બે દોકડાની તેરીએ ૨૫ રૂ. નું ૮ માસનું વ્યાજ કેટલું થાય ?

(૫૪) મગન પાસે $\frac{૩}{૪}$ રૂ. છે અને જગન પાસે $\frac{૩}{૪}$ રૂ. છે. કોની પાસે કેટલા રૂ. વધારે ?

(૫૫) ચાર ઘંટ ૪, ૬, ૮ સેકન્ડને અંતરે વાગે છે. તેઓ અમુક વખતે શરૂ કરે ત્યાર પછી કેટલી સેકન્ડે સાથે વાગશે ?

(૫૬) ૧૨) $\frac{XXXX}{૫૬૪૦}$ અને શેષ ૫ આ ભાગાકારમાં ખાલી જગા પૂરો.

- (૫૭) અ ૭૬૭૬ ÷ ૩૮ બ ૬૨૪ × ૧૨૫
- (૫૮) એક ચોરસ પાટીઆનું ક્ષેત્રફળ ૧૪૪ ચો. ઇંચ છે. તે તેને ફરતી પટી ચોઢવી હોય તો તે કેટલા ઇંચ લાંબી જોઈએ ?
- (૫૯) અ એ ૪૫૦ રૂ. ૫ $\frac{૧}{૨}$ ટકા લેખે ૧ $\frac{૧}{૨}$ વર્ષ વ્યાજે મુક્યા અને બ એ ૭ આનાની તેરીખે તેટલાજ રૂપીઆ તેટલીજ મુદત માટે વ્યાજે મુક્યા. તો કોને કેટલું વધારે વ્યાજ મળે ?
- (૬૦) શાન્તિ $\frac{૫}{૬}$ તડખુચ ખાધ ગયો, મગને $\frac{૧}{૬}$ ખાધું, તો બાકી કેટલું તડખુચ રહ્યું ?
- (૬૧) ૮ રૂ. ૨ આ. ૬ $\frac{૧}{૨}$ પાઈ × ૭
- (૬૨) ખેડુતની સહકારી બેન્ક, સભાસદો પાસેથી ૪૯૦૦ રૂ. પાા ટકાના વ્યાજે લઈ ખેડુતોને ૮ ટકાના વ્યાજે ધારે છે તો બે વર્ષમાં બેન્કને શો નફો મળે ?

સમાપ્ત.

તૈયાર છે ! તૈયાર છે ! તૈયાર છે !

સરળ બાળઅંકગણિત.

(બાળ વર્ગથી ધોરણ ચોથા સુધી)

રીતોની સચોટ સમજૂતીઓ, દાખલાઓ, જવાબો :

તથા આકૃતિઓ સાથે સંપૂર્ણ

માહિતી વાળું.

કિંમત ૦-૮-૦

લખેા.

એસ. બી. શાહની કંપની

૩૦૮૨ પાનકોર નાકા.

અમદાવાદ.

